

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการค้นคว้าในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
2. ความคิดสร้างสรรค์
 - 2.1 ความหมายของความคิดสร้างสรรค์
 - 2.2 องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์
 - 2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์
 - 2.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดสร้างสรรค์
3. พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก
4. การเขียน
 - 4.1 ความหมายของการเขียน
 - 4.2 ความสำคัญของการเขียน
 - 4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียน
5. การเขียนเชิงสร้างสรรค์
 - 5.1 ความหมายของการเขียนเชิงสร้างสรรค์
 - 5.2 ความมุ่งหมายของการเขียนเชิงสร้างสรรค์
 - 5.3 ลักษณะของการเขียนเชิงสร้างสรรค์
 - 5.4 องค์ประกอบของการเขียนเชิงสร้างสรรค์
 - 5.5 ประโยชน์ของการเขียนเชิงสร้างสรรค์
 - 5.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียนเชิงสร้างสรรค์
6. การสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์
 - 6.1 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์
 - 6.2 แนวทางในการส่งเสริมการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์
 - 6.3 การสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์
7. การสอนเขียนตามแนวทางของการพัฒนาจากทักษะย่อยไปหาทักษะรวม
8. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 ทฤษฎีมนุษยวิทยา
 - 8.2 จิตวิทยาการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักการ เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของ ประเทศจึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดหมาย หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียนและรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากลเท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการมีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญหา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองที่ดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

โครงสร้าง

1. ระดับช่วงชั้น

1.1 ช่วงชั้นที่ 1	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3
1.2 ช่วงชั้นที่ 2	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6
1.3 ช่วงชั้นที่ 3	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3
1.4 ช่วงชั้นที่ 4	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

2. สาระการเรียนรู้

- 2.1 ภาษาไทย
- 2.2 คณิตศาสตร์
- 2.3 วิทยาศาสตร์
- 2.4 สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- 2.5 สุขศึกษาและพลศึกษา
- 2.6 ศิลปะ
- 2.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี
- 2.8 ภาษาต่างประเทศ

ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้อธิบายลักษณะเฉพาะของภาษาไทยไว้ว่า ภาษาไทยเป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันและตรงตามจุดมุ่งหมายไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิด ความต้องการและความรู้สึก คำในภาษาไทยย่อมประกอบด้วยเสียง รูปพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ และความหมายส่วนประโยชน์เป็นการเรียงคำตามหลักเกณฑ์ของภาษา และประโยคหลายประโยคเรียงกันเป็นข้อความ นอกจากนั้นคำในภาษาไทยยังมีเสียงหนักเบา มีระดับของภาษา ซึ่งต้องใช้ให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและบุคคล ภาษาย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ตามสภาพวัฒนธรรมของกลุ่มคน ตามสภาพของสังคมและเศรษฐกิจ การใช้ภาษาเป็นทักษะที่ผู้ใช้ต้องฝึกฝนให้ชำนาญไม่ว่าจะเป็นการอ่าน การเขียน การพูด การฟัง และการสื่อสารต่าง ๆ รวมทั้งต้องใช้ให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางภาษาเพื่อสื่อสารให้เกิดประสิทธิภาพและใช้อย่างคล่องแคล่ว มีวิจารณญาณและมีคุณธรรม (กรมวิชาการ, 2545)

คุณภาพของผู้เรียน เมื่อจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนต้องมีความรู้ความสามารถดังนี้

1. สามารถใช้ภาษาสื่อสารได้
2. สามารถอ่าน เขียน ฟัง พูดได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. มีความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผลและคิดเป็นระบบ

4. มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน การแสวงหาความรู้ และการใช้ภาษาในการพัฒนาตน และสร้างสรรค์งานอาชีพ

5. ตระหนักในวัฒนธรรมการใช้ภาษาและความเป็นไทย ภูมิใจและชื่นชมในวรรณคดี และวรรณกรรมซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนไทย

6. สามารถนำทักษะทางภาษามาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล

7. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และสร้างความสามัคคีในความเป็นชาติไทย

8. มีคุณธรรม จริยธรรม มีวิสัยทัศน์ โลกทัศน์ที่กว้างไกลและลึกซึ้ง

เมื่อจบช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 นักเรียนต้องมีความรู้ความสามารถ

1. สามารถอ่านได้คล่องและอ่านได้เร็ว

2. เข้าใจความหมายของคำ คำนวน โวหาร การเปรียบเทียบ จับประเด็นสำคัญ แยกข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น วิเคราะห์ความ ดีความ สรุปลความ

3. นำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปใช้แก้ปัญหา ตัดสินใจ คาดการณ์ และใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตน

4. เลือกอ่านหนังสือและสื่อสารสนเทศจากแหล่งเรียนรู้

5. เขียนเรียงความ ย่อความ จดหมาย เขียนอธิบาย เขียนชี้แจงการปฏิบัติงานและรายงาน เขียนเรื่องราวจากจินตนาการและเรื่องราวที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง จดบันทึกความรู้ ประสบการณ์ เหตุการณ์และการสังเกตอย่างเป็นระบบ

6. สรุปลความ วิเคราะห์เรื่องที่ฟังที่พูด และเปรียบเทียบกับประสบการณ์ในชีวิตจริง

7. สนทนาได้ตอบ พูดแสดงความรู้ ความคิด ความต้องการ พูดวิเคราะห์เรื่องราว พูดต่อหน้าชุมชนและพูดรายงาน

8. ใช้ทักษะทางภาษาเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคม รวมทั้งใช้ได้ถูกต้องเหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์

9. เข้าใจลักษณะของคำไทย คำภาษาถิ่นและคำภาษาต่างประเทศที่ปรากฏในภาษาไทย

10. ใช้ทักษะทางภาษาเพื่อประโยชน์ได้ตามจุดประสงค์

11. ใช้หลักการพิจารณาหนังสือ พิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรมให้เห็นคุณค่าและนำประโยชน์ไปใช้ในชีวิต

12. สามารถแต่งกาพย์และกลอนง่าย ๆ

13. สามารถเล่านิทานพื้นบ้านและตำนานพื้นบ้านในท้องถิ่น

14. มีมารยาทการอ่าน การเขียน การฟัง และการพูด มีนิสัยรักการอ่านและการเขียน

จากการศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ประถมศึกษาปีที่ 5 สอดคล้องกับ มาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย ในสาระการเขียน มาตรฐานที่ 2.1 ผู้เรียนจะต้องใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่าง ๆ เขียนรายงาน ข้อมูล สารสนเทศ และรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษา สื่อสาร อ่าน เขียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ การแสวงหาความรู้ การดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม

ความคิดสร้างสรรค์

ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวบุคคลทุกคน มากบ้าง น้อยบ้างแตกต่างกันไป ได้มีผู้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ไว้หลายทัศนะดังนี้คือ

ออสบอร์น (Osborn, 1963, p. 23) กล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นจินตนาการ ประยุกต์ (Applied Imagination) คือเป็นจินตนาการที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาที่มนุษย์ประสบ อยู่ มิใช่เป็นจินตนาการที่ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย โดยทั่วไปความคิดจินตนาการจึงเป็นลักษณะสำคัญของ ความคิดสร้างสรรค์ในการนำไปสู่ผลผลิตที่แปลกใหม่และเป็นประโยชน์

ทอร์เรน (Torrance, 1962 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ภู่วิภาคารวรรณ, 2544, หน้า 1) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์คือ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้โดยไม่มีขอบเขตจำกัด บุคคลสามารถมีความคิด สร้างสรรค์ในหลาย ๆ แบบ และผลของความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นนั้นมีมากมาย ไม่มีข้อจำกัด เช่นกัน ในขณะที่ วอลเลซ และคอกแกน (Wallach & Kogan, 1967 อ้างถึงใน มาลินี จุฑารพ, 2537, หน้า 191) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่จะคิดเชื่อมโยงสัมพันธ์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง กับเรื่องอื่น ๆ ได้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ กรมวิชาการ (2534, หน้า 2) กล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ว่า คือความสามารถของบุคคลในการมองด้านความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ โดยมีสิ่งเร้าเป็นตัวกระตุ้น ทำให้เกิดความคิดใหม่ต่อเนื่องกันไป

กิลฟอร์ด (Guilford, 1967, p. 126) ได้อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เป็น ลักษณะความคิดเอนกนัย (Divergent Thinking) คือความสามารถของสมองที่จะคิดได้หลายทิศทาง หลายแง่ หลายมุม คิดได้กว้างไกล ซึ่งลักษณะความคิดเช่นนี้จะนำไปสู่การคิดประดิษฐ์สิ่งแปลก ใหม่ ประกอบด้วย ความคิดริเริ่ม (Originality) ความคล่องตัวในการคิด (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) และความคิดละเอียดลออ (Elaboration)

อารี รังสินธ์ (2527, หน้า 497) อธิบายว่าความคิดสร้างสรรค์ หมายถึงความคิดอันเก๋ไก๋หรือความคิดจินตนาการที่สมองสามารถคิดได้หลายทิศหลายทาง คิดจากความคิดฝันและสานต่อความคิดฝันให้เป็นจริงหรืออาจคิดเชื่อมโยง คิดสัมพันธ์ระหว่างความคิดสองสิ่งแล้วผสมผสานความคิดและจัดระบบในรูปแบบใหม่ เป็นเรื่องแปลกใหม่ ต่างไปจากความคิดเดิม

ประภาศรี สีหอำไพ (2531, หน้า 25) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์คือ การประมวลความคิดเห็นอย่างเป็นลำดับตั้งเป็นสมมุติฐานรวบรวมข้อมูล พิสูจน์สมมุติฐานเหล่านั้นจนได้ผลตามเป้าหมายที่ต้องการ ความคิดที่สร้างสรรค์ขั้นนี้แตกต่างจากความคิดอื่น หรือเกณฑ์ที่เคยมีอยู่

อัจฉรา ชีวพันธ์ (2535, หน้า 2) กล่าวว่า “ความคิดสร้างสรรค์ เป็นลักษณะของการคิดริเริ่ม ต้องใช้จินตนาการของตนมาเชื่อมโยงกับความคิดใหม่

สมศักดิ์ ภูวิภาคารวรรณ (2544, หน้า 2) ความคิดสร้างสรรค์ แบ่งคำนิยามได้ดังนี้ คือ

1. ความคิดสร้างสรรค์เป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนยากแก่การให้คำจำกัดความแน่นอนตายตัว
2. ถ้าพิจารณาความคิดสร้างสรรค์ในเชิงผลงาน (Product) ผลงานนั้นต้องเป็นงานที่แปลกใหม่และมีคุณค่า กล่าวคือใช้ได้โดยมีคนยอมรับ ถ้าพิจารณาความคิดสร้างสรรค์ในเชิงกระบวนการ (Process) กระบวนการคิดสร้างสรรค์คือ การเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งของหรือความคิดที่มีแตกต่างกันมากเข้าด้วยกัน ถ้าพิจารณาความคิดสร้างสรรค์รายบุคคล บุคคลนั้นจะต้องเป็นคนที่มีความคิดริเริ่มเป็นของตัวเอง (Originality) เป็นผู้ที่มีความคิดคล่อง (Fluency) มีความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) และสามารถให้รายละเอียดในความคิดนั้น ๆ ได้ (Elaboration)

จากนิยามความหมายดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของสมองที่คิดได้หลายทิศทาง หลายแง่มุม โดยมีสิ่งเร้าภายนอกเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความคิดแปลกใหม่ ต่อเนื่องกันไป และความคิดสร้างสรรค์นี้ประกอบด้วยความคิดคล่องในการคิด ความคิดยืดหยุ่นและความคิดที่เป็นความสามารถเฉพาะบุคคลหรือคิดริเริ่ม

องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2541, หน้า 38-39) ได้กล่าวว่างค์ประกอบความคิดสร้างสรรค์ไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เกิดจากความสามารถ 3 ประการ ซึ่งสามารถพัฒนาได้ในตัวนักเรียนแต่ควรใช้และพัฒนาให้เกิดความสมดุลกัน คือ

ความสามารถในการสังเคราะห์ (Synthetic Ability) คือความสามารถที่จะคิดอะไรได้มากกว่าสิ่งที่เห็นอยู่เป็นปกติ ได้อะไรใหม่ ๆ ขึ้นมา ซึ่งคนอื่น ๆ มองไม่เห็น เช่น เห็นสายไฟเห็นแผ่นพลาสติก เห็นมอเตอร์ อาจจะจับรวมกันเป็นพัดลมก็ได้

ความสามารถในการวิเคราะห์ (Analytical Ability) เรามักจะเรียกกันว่าความคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) คือความสามารถในการคิดแยกแยะออกเป็นส่วน ๆ และมีการประเมินผล มองเห็นจุดดี คัดนำจุดดีไปใช้ประโยชน์และอาจจะทำทดลองทำเสียเข้าไป

ความสามารถในทางปฏิบัติ (Practical Ability) คือความสามารถในการเปลี่ยนทฤษฎีเป็นปฏิบัติ หรือเปลี่ยนความคิดเชิงนามธรรมให้เป็นรูปธรรม

จากแนวคิดในการศึกษาแบบ โครงสร้างทางสติปัญญาที่เรียกว่า SI กิลฟอร์ด (Guilford, 1971, pp. 60-64) ได้วิเคราะห์กระบวนการคิด 2 ประเภท คือ

1. การคิดรวมหรือการคิดเอกนัย (Convergent Thinking) หมายถึง การคิดที่นำไปสู่คำตอบที่ถูกต้องตามสภาพข้อมูลที่กำหนดให้เพียงคำตอบเดียว
2. การคิดกระจายหรือการคิดอเนกนัย (Divergent Thinking) หมายถึง การคิดหลายทิศทางที่สามารถเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาได้ ตลอดจนการนำไปสู่ผลิตผลของความคิดหรือคำตอบได้หลายอย่างด้วย กิลฟอร์ดได้อธิบายไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ก็คือ ความคิดอเนกนัยนั่นเอง

กิลฟอร์ด (Guilford, 1971, p. 63) ได้อธิบายโครงสร้างทางสติปัญญา (Structure of Intellect Theory) ได้อธิบายถึงความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์เป็นแบบจำลอง 3 มิติ คือ เนื้อหา (Content) วิธีการคิด (Operation) และผลการคิด (Products) ซึ่ง อาร์ รังสินันท์ (2527, หน้า 25-28) ได้อธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ดไว้ดังนี้

มิติที่ 1 วิธีการคิด (Operations)

การประเมิน (Evaluation)

การคิดแบบเอกนัย (Convergent Thinking)

การคิดแบบอนนัย (Divergent Thinking)

การจำ (Memory)

การรู้จัก-ความเข้าใจ (Cognition)

มิติที่ 2 ผลของการคิด (Products)

หน่วย (Units)

จำพวก (Classes)

ความสัมพันธ์ (Relations)

ระบบ (Systems)

การแปลงรูป (Transformations)

การประยุกต์ (Implications)

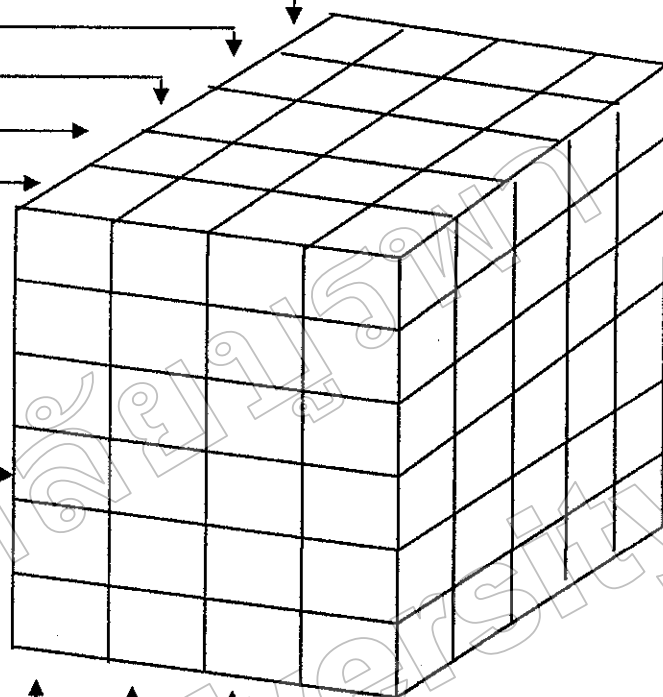
มิติที่ 3 เนื้อหา (Content)

รูปภาพ (Figural)

สัญลักษณ์ (Symbolic)

ภาษา (Semantic)

พฤติกรรม (Behavioral)

ภาพที่ 1 แบบจำลองสามมิติตามทฤษฎีโครงสร้างเชิงปัญหาของกิลฟอร์ด (อาร์ี รังสินันท์, 2527, หน้า 28)

จากโครงสร้างของสมรรถภาพทางสมอง หรือทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญา กิลฟอร์ด ได้แบ่งสมรรถภาพทางสมองออกเป็น 3 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 เนื้อหา (Content) หมายถึง มิติแทนเนื้อหาข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เป็นสื่อในการคิดที่สมองรับเข้าไปคิด แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ภาพ (Figural) หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เป็นสื่อในการคิดที่สมองรับเข้าไปคิด แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

2. สัญลักษณ์ (Symbolic) หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่อยู่ในรูป เครื่องหมาย ต่าง ๆ เช่น ตัวอักษร ตัวเลข ไนต์คนตรี รวมทั้งสัญญาณต่าง ๆ ด้วย

3. ภาษา (Semantic) หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่อยู่ในรูปของถ้อยคำ ที่มีความหมายต่าง ๆ กัน สามารถใช้ติดต่อกสื่อสารได้ เช่น พ่อ แม่ เพื่อน ชอบ โกรธ เสียใจ เป็นต้น

4. พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง ข้อมูลที่เป็นการแสดงออก กิริยาอาการ การกระทำที่สามารถสังเกตเห็น รวมทั้งเจตคติ การรับรู้ การคิด เช่น การยิ้ม การหัวเราะ การสั่นศีรษะ การแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

มิติที่ 2 วิธีการคิด (Operation) หมายถึง มิติที่แสดงลักษณะกระบวนการปฏิบัติงาน หรือกระบวนการคิดของสมอง แบ่งออกตามลำดับได้ 5 ลักษณะ ดังนี้

1. การรับรู้การเข้าใจ (Cognition) หมายถึง ความสามารถในการตีความของสมองเมื่อเห็นสิ่งเร้า แล้วเกิดการรับรู้ เข้าใจในสิ่งนั้น และบอกได้ว่าเป็นอะไร เช่น เมื่อเห็นของเด็กเล่นรูปร่างกลม ทำด้วยยางพาราเรียบ ก็บอกได้ว่าเป็นลูกบอล

2. การจำ (Memory) หมายถึง ความสามารถในการเก็บสะสมความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ไว้ได้ และสามารถระลึกได้เมื่อเมื่อต้องการ เช่น การจำสูตรคูณ การจำหมายเลขประจำตัว การชี้ตัวคนร้ายได้

3. การคิดแบบอนกนัย หรือความคิดกระจาย (Divergent Thinking) ความสามารถในการคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าได้หลายรูปแบบ หลายแง่ หลายมุม แตกต่างกันไป เช่น หนังสือพิมพ์ใช้ทำอะไร ได้บ้างให้บอกมาให้มากที่สุด ผู้ที่คิดได้มาก แปลกมีเหตุผล คือผู้ที่มีความคิดอนกนัย กิลฟอร์ดได้อธิบายว่า ความคิดอนกนัย และกิลฟอร์ดได้อธิบายว่า ความคิดอนกนัย ก็คือ ความคิดสร้างสรรค์นั่นเอง

4. การคิดแบบเอกนัย หรือความคิดแบบรวม (Convergent Thinking) เป็นกระบวนการทางความคิดของสมองที่จะสรุปตัดสินหาคำตอบที่ดีที่สุดและถูกต้องเพียง คำตอบเดียวจากสิ่งเร้าหลายๆ สิ่ง

5. การประเมินค่า (Evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินใจ ประเมินผล หรือการสรุปตีความหมายของสิ่งใดก็ตาม โดยความเหมาะสม ความพึงพอใจ โดยอาศัยเกณฑ์ที่ดีที่สุด

มิติที่ 3 ผลของการคิด (Product) หมายถึง มิติที่แสดงผล ที่ได้จากการปฏิบัติงานทางสมอง หรือกระบวนการการคิดของสมอง หลังจากที่สมองได้รับข้อมูลหรือสิ่งเร้าจากมิติที่ 1 และตอบสนองต่อข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่ได้รับในมิติที่ 2 แล้ว ผลที่ได้จะออกมาเป็นมิติที่ 3 หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ผลของการคิด เกิดจากการทำงานของมิติที่ 1 และมิติที่ 2 นั่นเอง ซึ่งผลของการคิดแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ดังนี้

1. หน่วย (Units) หมายถึง สิ่งที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัว และแตกต่างไปจากสิ่งอื่น ๆ เช่น คน แมว สุนัข กระดานดำ บ้าน เป็นต้น

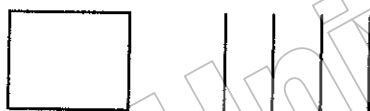
2. จำพวก (Classes) หมายถึง ประเภท หรือจำพวก หรือกลุ่มของหน่วยงานที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะร่วมกัน เช่น สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ คน สุนัข ช้าง หรือประเภทผลไม้ ได้แก่ เงาะ กล้วย ลำไย ลิ้นจี่ เป็นต้น

3. ความสัมพันธ์ (Relations) หมายถึง ผลของการเชื่อมโยงความคิดของประเภทหรือหลายประเภทเข้าด้วยกัน โดยอาศัยลักษณะบางประการเป็นเกณฑ์ความสัมพันธ์นี้อาจอยู่ในรูปของหน่วยกับหน่วย จำพวกกับจำพวก หรือระบบกับระบบก็ได้ เช่น คนคู่กับบ้าน นกคู่กับรัง ปลาคู่กับน้ำ เสือคู่กับป่า เป็นต้น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับที่อยู่อาศัย

4. ระบบ (Systems) หมายถึง การเชื่อมโยงกลุ่มของสิ่งเร้าโดยอาศัยกฎเกณฑ์ หรือระเบียบแบบแผนบางอย่าง เช่น 1, 3, 5, 7, 9 เป็นระบบเลขคี่ เป็นต้น

5. การแปลงรูป (Transformation) หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง จัดแปลง ตีความ ขยายความ ให้นิยามใหม่ หรือการจัดองค์ประกอบของสิ่งเร้า หรือข้อมูลออกมาในรูปแบบใหม่ เช่น การเปลี่ยนรูปสี่เหลี่ยมเป็นเส้นตรง 4 เส้น ดังภาพ

แปลงรูป

ภาพที่ 2 แสดงการแปลงรูปของสี่เหลี่ยมเป็นเส้นตรง 4 เส้น (อารี รังสินันท์, 2527, หน้า 28)

6. การประยุกต์ (Implications) หมายถึง การคาดคะเน หรือทำนายจากข้อมูลสิ่งที่กำหนดให้
จะเห็นได้ว่าโครงสร้างของสมรรถภาพทางสมองหรือการวัดเชาว์ปัญญาของกิลฟอร์ดแบ่งออกเป็น 120 เซลล์ หรือ 120 องค์ประกอบ โดยในแต่ละตัวจะประกอบด้วยหน่วยของสามมิติเรียงจากเนื้อหา วิธีการคิด ผลของการคิด (Content-Operation-Product)

ความคิดสร้างสรรค์เป็นสมรรถภาพสมองประการหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งเป็นความสามารถของบุคคลที่จะคิดแตกแยกออกไปหลายทิศทาง หลายแง่มุม หรือที่เรียกว่า การคิดแบบเบี่ยงเบน (Divergent Thinking) ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการแก้ปัญหานานาประการ เป็นความคิดที่ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ โดยอาศัยองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ซึ่ง อารี รังสินันท์ (2527, หน้า 29-34) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ตามแนวทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ด ไว้ดังนี้

1. ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ลักษณะความคิดแปลกใหม่ แตกต่างจากความคิดธรรมดา หรือความคิดง่าย ๆ และความคิดนั้นจะแตกต่างไปจากบุคคลอื่น โดยความคิดริเริ่มอาจเกิดจากการนำเอาความรู้เดิมมาคิดดัดแปลงและประยุกต์เป็นสิ่งใหม่ขึ้น เช่น การคิดเครื่องบินได้สำเร็จก็ได้แนวคิดจากการทำเครื่องร่อน เป็นต้น ความคิดริเริ่มจึงเป็นลักษณะความคิดที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก เป็นความคิดที่แปลกแตกต่างจากความคิดเดิม และอาจไม่เคยมีใครนึกคิดหรือคิดถึงมาก่อนความคิดริเริ่มจำเป็นต้องอาศัยลักษณะความกล้าคิด กล้าลอง เพื่อทดสอบความคิดของตน บ่อยครั้งที่ความคิดริเริ่ม ต้องอาศัยความคิดจินตนาการ คิดเรื่องและคิดฝันจินตนาการ หรือที่เรียกว่าเป็นความคิดจินตนาการประยุกต์ คือ ไม่ใช่คิดเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องคิดสร้าง และหาทางทำให้เกิดผลงานด้วย

2. ความคล่องแคล่ว (Fluency) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว และมีคำตอบที่มากในเวลาจำกัด แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

2.1 ความคล่องแคล่วทางด้านถ้อยคำ (Word Fluency) ซึ่งเป็นความสามารถในการใช้ถ้อยคำอย่างคล่องแคล่ว

2.2 ความคิดคล่องแคล่วทางการโยงสัมพันธ์ (Association Fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดหาถ้อยคำที่เหมือนกันหรือคล้ายกันได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ภายในเวลาที่กำหนด

2.3 ความคิดคล่องแคล่วทางการแสดงออก (Expressional Fluency) เป็นความสามารถในการใช้วลี หรือประโยค โดยการนำถ้อยคำมาเรียงกันอย่างรวดเร็วเพื่อให้ได้ประโยคที่ต้องการ

2.4 ความคล่องแคล่วในการคิด (Ideational Fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดสิ่งที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด โดยการคิดหลาย ๆ วิธีแล้วเลือกวิธีที่ดี และเหมาะสมที่สุด เช่น ให้คิดหาประโยชน์ของก้อนอิฐมาให้ได้มากที่สุด ภายในเวลาที่กำหนด ซึ่งอาจเป็น 5 นาที หรือ 10 นาที

3. ความยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดหาคำตอบได้หลายประเภท หรือหลายทิศทาง แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

3.1 ความคิดยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันที (Spontaneous Flexibility) เป็นความสามารถที่จะพยายามคิดได้หลายอย่าง อย่างอิสระ เช่น คนที่มีความคิดยืดหยุ่นในด้านนี้ จะคิดได้ว่าประโยชน์ของก้อนหินมีอะไรบ้าง หลายอย่าง ในขณะที่คนที่ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ จะคิดได้เพียงอย่างเดียว หรือสองอย่างเท่านั้น

3.2 ความคิดยืดหยุ่นทางการดัดแปลง (Adaptive Flexibility) ซึ่งมีประโยชน์ต่อการแก้ปัญหา คนที่มีความยืดหยุ่นจะคิดได้ไม่ซ้ำกัน เช่น ในเวลา 5 นาที ท่านลองคิดว่าท่านสามารถ

ใช้หาทำอะไรได้บ้าง คำตอบ กระบุง กระจาด ตะกร้า ถังใส่ดินสอ เตียนนอน ตู้ โต๊ะเครื่องแป้ง
เก้าอี้ เก้าอี้นอนเล่น โซฟา ตะกร้อ ชะลอม กรอบรูป กีบเสียบผม ด้านไม้เทนนิส ไม้แบดมินตัน
เป็นต้น หรือหากนำเอาคำตอบดังกล่าวมาจัดเป็นประเภทก็จะ ได้ 5 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1	เฟอร์นิเจอร์ ตู้ เตียนนอน โต๊ะ เก้าอี้ โซฟา
ประเภทที่ 2	เครื่องใช้ กระบุง กระจาด ตะกร้า
ประเภทที่ 3	เครื่องกีฬา ตะกร้อ ด้านไม้เทนนิส ไม้แบดมินตัน
ประเภทที่ 4	เครื่องประดับ กีบเสียบผม
ประเภทที่ 5	เครื่องเขียน ถังใส่ดินสอ

4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) คือ ความคิดในรายละเอียดเพื่อตกแต่งหรือขยาย
ความคิดหลักให้มีความหมายสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ความคิดละเอียดลออเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นยิ่งใน
การสร้างผลงานที่มีความแปลกใหม่ให้สำเร็จ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์

การศึกษาเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์เริ่มได้รับความสนใจและทำการศึกษาวิจัยกัน
อย่างกว้างขวางมาตั้งแต่ประมาณปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมาและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าความคิด
สร้างสรรค์มีความสำคัญมากต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ (Academic Achievement) ต่อการปรับตัว
และต่อการคิดค้นนวัตกรรมต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับชีวิต (Tomas, 1972, p. 2) แต่แนวความคิด
เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์นั้นมีหลายแนวความคิดด้วยกัน โดยอาจจะสรุปเป็นแนวคิดตามทฤษฎี
ต่าง ๆ ได้ ดังนี้คือ

1. ทฤษฎีด้านจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Approach) ของฟรอยด์ (Freud) ฟรอยด์มี
ทัศนะเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ว่า ความคิดสร้างสรรค์เริ่มต้นจากความขัดแย้ง ซึ่งถูก ขัดดัน
ออกมาโดยพลังจิตใต้สำนึก ขณะที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นนั้น คนที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีความ
ความคิดอิสระขึ้นมากมาย แต่คนที่ไม่มีความคิดสร้างสรรค์จะไม่มีสิ่งนี้ (Freud, 1968, p. 193)

2. ทฤษฎีของเทเลอร์ (Tayler, 1971 อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, 2537, หน้า 16-17) เทเลอร์
ได้ให้ข้อเสนอแนะของทฤษฎีไว้อย่างน่าสนใจว่า ผลงานของความคิดสร้างสรรค์ของคนนั้น
ไม่จำเป็นจะต้องเป็นขั้นสูงสุดเสมอไป คือไม่จำเป็นต้องคิดประดิษฐ์ของใหม่ ๆ ที่ยังไม่มีใครคิด
มาก่อนเลย หรือสร้างทฤษฎีที่ต้องใช้ความคิดด้านนามธรรมอย่างสูงยิ่ง แต่ความคิดสร้างสรรค์ของ
คนนั้น อาจจะเป็นขั้นใดขั้นหนึ่งใน 6 ขั้น ต่อไปนี้คือ

ขั้นที่ 1 เป็นความคิดสร้างสรรค์ขั้นต้นสุด เป็นสิ่งธรรมดาสามัญซึ่งเป็นพฤติกรรมหรือ
การแสดงออกของตัวอย่างอิสระ โดยที่พฤติกรรมนั้นไม่จำเป็นต้องอาศัยความคิดริเริ่มและทักษะ
แต่อย่างใด คือเป็นเพียงให้กล้าแสดงออกอย่างอิสระเท่านั้น

ขั้นที่ 2 เป็นงานที่ผลิตออกมาโดยที่ผลงานนั้นจำเป็นต้องอาศัยทักษะบางประการ แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งใหม่

ขั้นที่ 3 ขั้นสร้างสรรค์ เป็นขั้นที่แสดงถึงความคิดใหม่ของบุคคลไม่ได้ลอกเลียนแบบมาจากใคร แม้ว่าจะงานนั้นจะมีคนอื่นคิดไว้แล้วก็ตาม

ขั้นที่ 4 เป็นขั้นความคิดสร้างสรรค์ ขั้นประดิษฐ์สิ่งใหม่โดยไม่ซ้ำแบบใคร เป็นขั้นที่ผู้กระทำได้แสดงให้เห็นความสามารถที่แตกต่างไปจากผู้อื่น

ขั้นที่ 5 เป็นขั้นพัฒนาปรับปรุงผลงานในขั้นที่สี่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขั้นที่ 6 เป็นขั้นความคิดสร้างสรรค์สุดยอดสามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมขั้นสูงสุดได้ เช่น ชาร์ล คาร์วิน คิดค้นตั้งทฤษฎีวิวัฒนาการขึ้น เป็นต้น

3. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบของการโยงความสัมพันธ์ (Associative Theory) เมดนิค (Mednick, 1962 อ้างถึงใน คิลก คิลกานนท์, 2534, หน้า 13-14) เป็นผู้นำแนวความคิดของทฤษฎีในแนวนี้นี้ ได้ให้ความเห็นในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นความสามารถในการมองเห็นความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ ความคิด หรือวัตถุในแง่มุมที่แปลกใหม่ และเป็นประโยชน์ บุคคลที่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ที่อยู่ห่างกันหรือมีความเกี่ยวพันกันน้อยได้มากเท่าไร บุคคลนั้นยังมีความคิดสร้างสรรค์สูงเท่านั้น เมดนิคมองว่าบุคคลจะมองเห็นความสัมพันธ์ในสองลักษณะคือมองเห็นความสัมพันธ์ในลักษณะมองลึกด้านเดียว (Steep Associative Hierarchies) กับมองเห็นความสัมพันธ์ในลักษณะมองกว้าง (Flat Associative Hierarchies) ตัวอย่างเช่น ให้นำสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับ “โต๊ะ” ถ้าเป็นบุคคลที่มองเห็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่มองลึก จะเห็นว่า “เก้าอี้” สัมพันธ์กับ “โต๊ะ” สูงกว่าผู้ที่มองเห็นความสัมพันธ์ในลักษณะมองกว้าง แต่ผู้ที่มองเห็นความสัมพันธ์ในลักษณะกว้างจะเห็นว่า สมุด ปากกา ขวดหมึก หรือชุดอาหารและแจกัน มีความสัมพันธ์กับ “โต๊ะ” ได้อย่างหลากหลาย ดังนั้นบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงคือผู้ที่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ในลักษณะกว้างได้มากกว่า

4. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ด้านสิ่งแวดล้อมนิยมของ ทอร์เรนซ์ (Torrance, 1967 อ้างถึงใน คิลก คิลกานนท์, 2533, หน้า 11) ทอร์เรนซ์ได้นำเสนอแนวคิดในทฤษฎีของตนว่า ความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลเป็นผลที่เกิดตามธรรมชาติจากบรรยากาศที่เหมาะสม โดยมีการจัดกระทำกับตัวแปรที่จะเป็นตัวเร่งและกระตุ้นให้บุคคลเกิดพฤติกรรมสร้างสรรค์

จากการศึกษาของทอร์เรนซ์ พบว่า ตัวแปรสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อความสามารถทางความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลคือ

- ความเป็นเอกพันธ์ (Homogeneous) หรือวิวิธพันธ์ (Heterogeneous) ของกลุ่มที่ร่วมกันแสดงความคิด

- การแข่งขัน (Competition)
- ลักษณะของการฝึกความคิด (The Teaching of Principle for Thinking up Idea)
- ปริมาณและคุณภาพของสื่อ
- การให้รางวัล
- กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กมีความภูมิใจในความคิดของตนเอง

5. ทฤษฎีโครงสร้างทางสมอง (The Structure of Intellectual Theory) โดย กิลฟอร์ด (Guilford) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้อธิบายโครงสร้างทางสมองในรูปแบบจำลองสามมิติ (Three Dimensional Models) ไว้ดังนี้ (Guilford & Hoepfner, 1971, pp. 20-21)

มิติที่หนึ่ง: วิธีการคิด (Operations) แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ การรู้จักและเข้าใจ (Cognition) การจำ (Memory) การคิดออกแนกนัย (Divergent Production) การคิดเอกนัย (Convergent Production) และการประเมินค่า (Evaluation)

มิติที่สอง: เนื้อหา (Contents) แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ภาพ (Figural) สัญลักษณ์ (Symbolic) ภาษา (Semantic) และพฤติกรรม (Behavioral)

มิติที่สาม: ผลการคิด (Products) แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ หน่วย (Units) จำพวก (Classes) ความสัมพันธ์ (Relations) ระบบ (Systems) การแปลงรูป (Transformations) และการประยุกต์ (Implications)

กิลฟอร์ด (Guilford) ได้จัดความคิดสร้างสรรค์ไว้เป็นส่วนหนึ่งในมิติของการคิดคือ การคิดออกแนกนัย (Divergent Thinking) ตามทฤษฎีโครงสร้างของสมองดังกล่าวนี้

6. ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิด (Cognitive Development Approach) ทฤษฎีนี้แบ่งรูปแบบการคิดของบุคคลออกเป็น 2 รูปแบบ คือ คิดแบบไม่เป็นอิสระจากสิ่งแวดล้อม (Field Dependent) กับคิดแบบเป็นอิสระจากสิ่งแวดล้อม (Field Independent) ผู้ที่มีความคิดแบบเป็นอิสระจากสิ่งแวดล้อมจะมีความสามารถทางสร้างสรรค์สูงกว่าผู้ที่คิดแบบไม่เป็นอิสระจากสิ่งแวดล้อมซึ่งแนวคิดของทฤษฎีนี้ใกล้เคียงกับทฤษฎีด้านสิ่งแวดล้อมของทอร์เรนซ์มากที่สุด (Bloomberg, 1973, pp. 16-19)

7. ทฤษฎีตามแนวคิดด้านมนุษยนิยม (Humanistic Approach) ตามทัศนะของนักมนุษยนิยมมองว่าบุคคลมีศักยภาพด้านการสร้างสรรค์ด้วยกันทุกคน แต่ศักยภาพนั้นจะแสดงออกได้มากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับบรรยากาศแวดล้อมของบุคคลนั้น ๆ ว่ามีความอบอุ่นเป็นกันเองพอที่จะสนับสนุนให้เขาพัฒนาถึงศักยภาพอันสูงสุดของตน (Self-Actualization) ได้แค่ไหน ซึ่งเชื่อว่าการพัฒนาให้ถึงระดับศักยภาพอันสูงสุดของบุคคล คือการนำไปสู่ความสามารถทางสร้างสรรค์ของบุคคลนั่นเอง นักมนุษยนิยมเชื่อว่า กลวิธีทางป้องกันตัวเป็นสิ่งที่ขัดขวางไม่ให้คุณคนเป็นตัวของตัวเอง

และเป็นตัวที่ทำให้บุคคลเกิดอัตมโนทัศน์ (Self-Concept) เกี่ยวกับความเชื่อต่อระเบียบแบบแผนที่เชื่อกันมา ทำให้ไม่ยอมรับความคิดที่แปลกใหม่ของบุคคลอื่น ดังนั้น ความสามารถทางสร้างสรรค์ของบุคคล จะเพิ่มขึ้นก็เมื่อกลวิธีการป้องกันตัวของเขาลดลง (Bloomberg, 1973, pp. 5-7)

8. ทฤษฎีตามความคิดด้านสรีรวิทยา (Physiology of Human Brain) แนวความคิดนี้เชื่อว่าสมองของมนุษย์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือซีกซ้ายและซีกขวาซึ่งถูกเชื่อมโยงโดยกลุ่มเส้นประสาทที่เรียกว่า Corpus Callosum สมองทั้งสองส่วนนี้จะทำงานสัมพันธ์กันแต่ทำหน้าที่แตกต่างกัน คือสมองส่วนซ้าย ทำหน้าที่เกี่ยวกับสิ่งที่เห็นเหตุเป็นผลกัน เช่น ทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ส่วนสมองซีกขวา จะทำหน้าที่เกี่ยวกับการสังเคราะห์ สร้างสรรค์และทางด้านสุนทรียะ และเชื่อว่าในช่วงวัยเด็กตอนต้น สมองส่วนขวาก็จะทำหน้าที่นำส่วนซ้าย ดังนั้นเด็กในวัยนี้จึงมีความอยากรู้อยากเห็น และมีคำถามแปลก ๆ เสมอ ดังนั้นการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมไปกระตุ้นให้สมองทั้งสองมีโอกาสดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพทางความคิดของบุคคลให้สูงและกว้างไกลออกไปยิ่งขึ้น (Westcott & Smith, 1967)

จากแนวความคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ ทั้งหมดที่กล่าวมาทั้ง 8 ทฤษฎีนี้ อาจจะสรุปแนวคิดแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่เชื่อว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางจิต (Psychological Process) ซึ่งมองความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นลักษณะภายในจิตของแต่ละบุคคล ซึ่งแตกต่างกันว่า จะมีวิธีการปรับตัวในลักษณะใดมากน้อยแค่ไหน ซึ่งขึ้นอยู่กับกลวิธีการป้องกันตัว (Defend Mechanism) ของแต่ละบุคคล แนวความคิดของกลุ่มนี้จึงไม่กล่าวถึงการพัฒนาความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ให้เพิ่มมากขึ้น
2. กลุ่มที่มีความเชื่อว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางความคิด (Cognitive Process) นักการศึกษาในกลุ่มนี้มองความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นกระบวนการทางการคิดที่สามารถส่งเสริมหรือพัฒนาให้เพิ่มขึ้นได้ โดยแต่ละแนวคิดก็มีความเชื่อในองค์ประกอบที่จะส่งเสริมความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ที่ต่างกัน กล่าวคือ ทฤษฎีด้านสิ่งแวดล้อมนิยมจะเน้นองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเพิ่มความสามารถในการคิด ทฤษฎีด้านโยงความสัมพันธ์เน้นองค์ประกอบด้านการคิด โยงสัมพันธ์ (Association Thinking) แนวความคิดด้านพัฒนาการทางความคิดนั้นจะเน้นองค์ประกอบด้านการคิดเป็นอิสระจากสิ่งแวดล้อม (Field Independent) ซึ่งก็คือการคิดในสิ่งที่แปลกใหม่อย่างเป็นอิสระ (Uniqueness) ไม่ยึดติดกับสิ่งที่คุ้นเคยมาก่อนนั่นเอง ส่วนแนวคิดสุดท้าย คือแนวคิดด้านสรีรวิทยาที่มองในลักษณะด้านกายภาพทางสมอง แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ก็มีความเชื่อว่าสามารถที่จะเพิ่มประสิทธิภาพของการคิดสร้างสรรค์ได้ด้วยการฝึกเช่นเดียวกัน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดสร้างสรรค์

ปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน แบ่งออกเป็น 3 ปัจจัยใหญ่ ๆ คือ ปัจจัยภายในตัวผู้เรียน ปัจจัยแวดล้อมทางบ้านและปัจจัยแวดล้อมทางโรงเรียน ในที่นี้ จะกล่าวถึง แต่เฉพาะปัจจัยแวดล้อมทางโรงเรียน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ โดยที่ ทางโรงเรียนจะต้องคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

1. การจัดบรรยากาศในการเรียนการสอน

บรรยากาศชั้นเรียนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ควรสอดคล้องกับลักษณะมนุษยนิยม (Humanism) และลักษณะเฉพาะของนักเรียนในชั้น (สมศักดิ์ ภู่วิภาดาพรรณ, 2544, หน้า 43) กล่าวคือ มีลักษณะที่ส่งเสริมหรือกระตุ้นความสนใจ ความอยากรู้อยากเห็น เหมาะสมกับระดับ พัฒนาการของผู้เรียนแต่ละวัย เน้นความสำคัญของการให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำและมีส่วนร่วมใน กิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จะนำมาซึ่งการเรียนรู้และพัฒนาตนเองที่ตามศักยภาพของตน นอกจากนี้ยังต้องเน้นความปลอดภัยทางจิต (อารี รังสินันท์, 2527, หน้า 521) ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน คือยอมรับในความสามารถของเด็กแต่ละคน สร้างบรรยากาศที่ไม่เน้นการวัดผล และเข้าใจเห็นใจ ตลอดจนยอมรับความคิดเห็นของทุกคน

2. ความเป็นอิสระทางจิต

ผู้เรียนต้องได้รับการส่งเสริมให้แสดงออกทางความคิดได้อย่างอิสระ โดยผู้สอนต้อง ยอมรับในการแสดงออกอย่างมีอิสระของผู้เรียนแต่ละคน การยอมรับนี้เป็นการให้อิสระภาพแก่ ทุกคนในการที่จะคิด และรู้สึก เป็นการส่งเสริมความเปิดเผยและการแสดงออก (อารี พันธุ์ณี, 2537, หน้า 82) การที่ผู้เรียนมีอิสระกล้าที่จะคิดจะเป็นผลดีต่อการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

3. ปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

ผู้สอนจะต้องแสดงให้เห็นให้ผู้เรียนเห็นว่าผู้สอนเป็นที่พึ่งที่ไว้ใจได้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึก ปลอดภัยจากการไม่เป็นที่ยอมรับหรือการที่อาจจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ บรรยากาศแห่งความพอใจ ไว้วางใจและการสนับสนุนซึ่งกันและกันจะช่วยให้เกิดการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ดังที่ Turner and Danny (n.d. อ้างถึงใน สมศักดิ์ ภู่วิภาดาพรรณ, 2544, หน้า 66) กล่าวว่า ครูที่ให้ความอบอุ่น ให้ความสนใจและเอาใจใส่นักเรียนจะช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ได้มากกว่าครูที่เข้มงวด เจ้าระเบียบ นอกจากนี้ผู้สอนยังต้องมีความอดทนต่อความผิดพลาดของผู้เรียนคอยให้กำลังใจ ส่งเสริมและสนใจความคิดของผู้เรียน ละพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีบุคลิกภาพสร้างสรรค์ด้วย

4. หลักสูตรและการสอน

หลักสูตรและการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และส่งเสริมให้ ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพเต็มที่ หลักสูตรควรยืดหยุ่นและสามารถปรับให้สอดคล้องกับความสนใจ

ของผู้เรียนได้ตามความเหมาะสม นอกจากนี้ อารี พันธุ์มณี (2537, หน้า 110-111) กล่าวว่า ครูผู้สอนควรปรับปรุงวิธีสอนและยืดหยุ่นเนื้อหาวิชาในลักษณะดังต่อไปนี้

4.1 ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง พยายามอย่าบังคับให้เด็กทำตาม คำสั่งของครู อยู่ตลอดเวลา

4.2 ส่งเสริมให้เด็กเป็นคนช่างสังเกต ช่างซักถามและตอบคำถาม หรือพยายาม ค้นหาคำตอบด้วยความกระตือรือร้น

4.3 สนใจตั้งใจฟังคำถามแปลก ๆ ใหม่ ๆ ของเด็กและยอมรับความคิดแปลก ๆ ของเด็ก

4.4 แสดงให้เห็นความคิดของเด็ก มีคุณค่าและเป็นประโยชน์โดยการให้ กำลังใจ ชมเชย ยกย่อง และนำผลงานมาใช้ให้เกิดประโยชน์

4.5 ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดริเริ่ม นอกจากจะยอมรับความคิดแปลก ๆ ของเด็ก แล้วก็ไม่ควรตำหนิหรือวิจารณ์ความคิดของเด็ก

4.6 ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง ตำราฯ ค้นคว้า ทดลองด้วยความสนใจของตนเอง มิใช่เพื่อหวังคะแนนที่จะได้รับ

4.7 กระตุ้นให้เด็กมีบุคลิกภาพสร้างสรรค์ด้วยการส่งเสริมความอยากรู้ อยากรู้อยากเห็น และการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

4.8 ส่งเสริมให้เด็กประสบความสำเร็จ ให้กำลังใจยกย่องและชมเชย

4.9 ขจัดความกลัวและความก้าวร้าวของเด็ก สร้างความเชื่อมั่นและความมั่นคงปลอดภัยแก่เด็ก

จากอิทธิพลของปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางโรงเรียนที่กล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ความคิดสร้างสรรค์สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้น โดยอาศัยการเรียนรู้ และการจัดบรรยากาศที่เอื้ออำนวย กล่าวคือสิ่งแวดล้อม เนื้อหา และวิธีการสอน รวมทั้งบรรยากาศในการเรียนการสอนมีอิทธิพลโดยตรงกับพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์

5. การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

จากการศึกษาพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์และปัจจัยที่มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดแนวคิดที่ว่า ความคิดสร้างสรรค์มีอยู่ในทุกคน แต่อาจมีในระดับที่แตกต่างกัน ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวทุกคน และสามารถส่งเสริมคุณลักษณะนี้ให้พัฒนาสูงขึ้นได้

6. การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญทั้งต่อตัวบุคคลและสังคม การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์จะช่วยให้บุคคลพัฒนาความสามารถและดึงเอาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของ

ตนเองออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นเครื่องมือ ทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ

1. การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่กระตุ้นและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบหลัก 3 ประการคือ บรรยากาศด้านกายภาพ ได้แก่ การจัดตกแต่งห้องเรียน จัดสภาพโต๊ะเก้าอี้ที่เหมาะสมในการทำกิจกรรม จัดมุมความรู้และการจัดแสดงผลงานของผู้เรียน บรรยากาศด้านสมอง ได้แก่ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดแบบต่าง ๆ และบรรยากาศด้านอารมณ์ ได้แก่ การส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าแสดงออกอย่างอิสระ ยอมรับความคิดเห็นของผู้เรียนและหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่สกัดกั้นความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

2. การใช้เทคนิคและกลวิธีการสอนที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เทคนิคการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์มีหลายเทคนิค เช่น

2.1 เทคนิคการระดมสมอง (Brainstorming) เป็นเทคนิควิธีหนึ่งในการแก้ปัญหา ของ ออสบอร์น (Osborn, 1963 อ้างถึงใน กัลยา ไตรศรีศิลป์, 2542, หน้า 21) มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้บุคคลมีความคิดหลายทิศทาง คิดได้คล่องในช่วงเวลาจำกัด โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่าบุคคลแต่ละคนจะมีความคิดดีๆ อยู่เป็นจำนวนมาก แต่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นนั้นออกมาเพราะกลัวการถูกวิจารณ์ ดังนั้นการระดมสมองจึงเริ่มต้นด้วยการกระตุ้นให้บุคคลคิดให้ได้มากที่สุดเสียก่อน แล้วจึงประเมินเลือกความคิดที่ดีที่สุด

หลักเกณฑ์ในการระดมสมอง

2.1.1 ส่งเสริมปริมาณความคิด หมายถึง สนับสนุนให้คิดให้ได้มากที่สุด

2.1.2 ส่งเสริมความเป็นอิสระทางความคิด หมายถึง การยอมรับความคิด

แปลกใหม่

2.1.3 ประวิงการตัดสินใจ หมายถึง การยอมรับทุกความคิดโดยไม่วิพากษ์วิจารณ์

2.1.4 การประสานความคิดเข้าด้วยกัน หมายถึง การรวบรวมความคิดเห็นของสมาชิกเข้าด้วยกัน

2.1.5 การประเมินความคิด หมายถึง การพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของความคิด

วิธีการแก้ปัญหาโดยการระดมสมองเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ได้ดีเพราะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อความคิดสร้างสรรค์ดังงานวิจัยของ วิรัตน์ คุ่มคำ (2536) ได้ศึกษาพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนศิลปศึกษาด้วยกลวิธีระดมสมอง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 32 คน ได้รับการสอนศิลปะด้วยวิธีระดมสมองตามแผนการสอนที่สร้างขึ้น ใช้เวลาทดลองสัปดาห์ละ 2 วัน รวม 4 สัปดาห์

และกลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยรูปภาพแบบ เอ ของทอร์เรนซ์ทั้งก่อน และหลังการทดลอง พบว่าหลังจากทดลอง พบว่า หลังจากการเรียนรู้ศิลปะด้วยวิธีระดมสมอง มีคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

2.2 เทคนิคการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ (Forced Relationships และ Morphological Analysis) เป็นวิธีการ 2 แบบที่มีความคล้ายคลึงกัน Forced Relationships พัฒนาขึ้นมาโดย Whiling (1994 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ, 2544, หน้า 97) และ Morphological Analysis พัฒนาขึ้นมาโดย Osborn (1769 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ, 2544, หน้า 97) วิธีการทั้ง 2 จะจัดแบ่งปัญหาใหญ่ออกเป็นส่วนประกอบย่อยๆ แล้วโยงความสัมพันธ์ ส่วนย่อยเข้าด้วยกันเท่าที่จะเป็นไปได้ วิธีการดังกล่าวนี้จะช่วยให้บุคคลเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่าง ของ 2 สิ่งหรือมากกว่าในรูปแบบที่ไม่เคยคิดมาก่อน วิธีการที่หาความสัมพันธ์ของสิ่งที่ไม่มีการ เห็นความสัมพันธ์นี้มาก่อนสามารถเข้าใจได้เป็นอย่างดี และทำให้เกิดจินตนาการกว้างไกล วิธีการนี้ เมื่อนำไปใช้กับการเล่าเรื่องหรือเขียนเรื่องก็จะทำให้ได้เรื่องราวที่น่าสนใจยิ่งขึ้น

2.3 เทคนิคเชื่อมโยงสัมพันธ์โดยการเปรียบเทียบหรือเทคนิคอุปไมยความเหมือน (Synectics) เป็นวิธีการคิดที่ Getaen (1961 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ, 2544, หน้า 97) เป็นผู้คิดค้น โดยใช้หลักการคิดคือ การสร้างความคุ้นเคยในสิ่งที่แปลกใหม่ (Strange Familiar) และสร้างความแปลกใหม่จากสิ่งที่คุ้นเคย (Familiar Strange) วิธีการซินเนคติกส์ จึงอาศัยกิจกรรม การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยเป็นหลัก กิจกรรมดังกล่าวมี 3 วิธีด้วยกันคือ

2.3.1 การเปรียบเทียบทางตรง (Direct Analogy) เป็นการเปรียบเทียบแบบง่าย ระหว่างของ 2 สิ่งหรือมากกว่า โดยสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบไม่จำเป็นต้องเหมือนกันทุกประการ เป็นการเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดแนวคิดใหม่ เช่น ถามว่า ผลส้มเหมือนกับสิ่งมีชีวิต ชนิดไหน

2.3.2 การเอาตัวเองไปเปรียบเทียบกับสิ่งอื่น (Personal Analogy) เป็นการนำ สิ่งของหรือสถานการณ์เข้ามาเป็นความรู้สึกของตน เช่น สมมติว่าท่านเป็นผลไม้ที่ท่านชอบ มากที่สุดจงบรรยายตัวเอง การเปรียบเทียบเช่นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในบทเรียนมากขึ้น แนวในการคิดสร้างสรรค์จากฐานความคิดของตัวเองและฐานความคิดจากสิ่งที่ให้เปรียบเทียบ

2.3.3 การเปรียบเทียบคำคู่โดยใช้คำคู่ที่มีความหมายขัดแย้งกัน (Compressed Conflict) เป็นการใช้คำเปรียบเทียบ 2 คำ ที่มีความหมายขัดแย้งหรือตรงกันข้ามมาสร้างเป็นคำใหม่ เพื่ออธิบายลักษณะสิ่งต่างๆ เช่น ผลัดในเรื่อง โง่ เลวบริสุทธิ์ ไฟเย็น

ตามที่ สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ (2544, หน้า 108-109) ได้เสนอขั้นตอนการฝึกคิดแบบ ซินเนคติกส์ เพื่อสร้างผลงานแปลกใหม่ไว้มี 6 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การบรรยายสถานการณ์ปัจจุบัน ขั้นนี้ครูให้นักเรียนบรรยายสถานการณ์หรือหัวข้อตามที่นักเรียนมองเห็น

ขั้นที่ 2 การเปรียบเทียบทางตรง ขั้นนี้นักเรียนเปรียบเทียบทางตรง แล้วเลือกอันที่ดีที่สุดมาอธิบายให้กว้างขวางขึ้น

ขั้นที่ 3 การเปรียบเทียบกับตนเอง ขั้นนี้นักเรียนเปรียบเทียบกับสิ่งที่เลือกในขั้นที่ 2 กับตนเอง

ขั้นที่ 4 การหาคำคู่ที่มีความหมายขัดแย้งกัน จากการบรรยายในขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 นักเรียนคิดหาคำคู่ที่มีความหมายค้านกันมาหลาย ๆ คู่ แล้วเลือกคู่ที่ดีที่สุด

ขั้นที่ 5 การเปรียบเทียบทางตรง ขั้นนี้นักเรียนคิดหาการเปรียบเทียบทางตรงโดยใช้คำคู่ที่เลือกในขั้นที่ 4

ขั้นที่ 6 ตรวจสอบปัญหารอบแรกอีกครั้ง ขั้นนี้ครูให้นักเรียนหันกลับมาสำรวจปัญหาเริ่มแรกแล้วใช้การเปรียบเทียบขั้นสุดท้าย โดยใช้ประสบการณ์ทั้งหมดที่ได้จากกระบวนการของซินเนคติกส์เข้าช่วย

นอกจากนี้ Paul (1965, pp. 243-244 อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, 2537, หน้า 139-141)

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาชาวอเมริกันได้เสนอกลวิธีในการสอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ 18 ลักษณะ ดังนี้คือ

1. การสอน Paradox โดยฝึกให้คิดในสิ่งที่แตกต่างจากเดิม เด็กแสดงทักษะด้วยการอภิปรายได้ว่าที่ แสดงความคิดเห็นในกลุ่มย่อย เด็กจะต้องแสดงความคิดเห็นที่เป็นของตนเอง ไม่คล้อยตามผู้อื่นอย่างปราศจากเหตุผล
2. การพิจารณาลักษณะ หมายถึง การสอนให้นักเรียนคิดพิจารณาถึงลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ทั้งของมนุษย์ สัตว์ สิ่งของ ในลักษณะที่แปลกแตกต่างไปกว่าที่เคยคิด รวมทั้งในลักษณะที่คาดไม่ถึงด้วยก็ได้
3. การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย หมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งของหรือสถานการณ์ที่เหมือนกัน คล้ายคลึงกัน แตกต่างกันหรือตรงข้ามกัน อาจเป็นคำเปรียบเทียบ คำพังเพย คำสุภาษิตก็ได้
4. การบอกสิ่งที่คลาดเคลื่อนไปจากความจริง (Drocrepancies) หมายถึง การแสดงความคิดเห็น ระบุบ่งชี้ถึงสิ่งที่คลาดเคลื่อนจากความจริงหรือขาดตกบกพร่องผิดปกติหรือ สิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์
5. การใช้คำถามขั้วและกระตุ้นให้ตอบ (Provocative Question) หมายถึง การตั้งคำถามแบบปลายเปิดและเป็นคำถามที่ขั้วและเร้าความรู้สึกนึกคิดให้ชวนคิดค้นคว้าเพื่อให้ได้ความหมายที่

ลึกซึ่งสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ คำถามชนิดนี้สามารถตอบถูกได้มากกว่าหนึ่งข้อหรือไม่มีคำตอบที่ถูกเพียงคำตอบเดียว โอกาสที่เด็กจะตอบได้ถูกมีมากกว่าหนึ่งคำตอบซึ่งเป็นการส่งเสริมความกล้าให้นักเรียนกล้าตอบกล้าคิด

6. การเปลี่ยนแปลง (Example of Change) หมายถึง การฝึกให้คิดถึงการเปลี่ยนแปลง คัดแปลง การปรับปรุงสิ่งต่างๆ ที่คงสภาพมาเป็นเวลานานให้เป็นไปในรูปแบบอื่นและเปิดโอกาสให้เปลี่ยนแปลงด้วยวิธีต่างๆ อย่างอิสระ

7. การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ (Example of Habit) หมายถึง การฝึกให้นักเรียนเป็นคนมีความยืดหยุ่น ยอมรับการเปลี่ยนแปลง คลายความยึดมั่นต่างๆ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ใหม่ๆ

8. การสร้างสิ่งใหม่จากโครงสร้างเดิม (An Organized Random Search) หมายถึง การฝึกให้นักเรียนรู้จักสร้างสิ่งใหม่ กฎเกณฑ์ใหม่ ความคิดใหม่ โดยอาศัยโครงสร้างเดิมหรือกฎเกณฑ์เดิมที่เคยมี แต่พยายามคิดให้พลิกแพลงต่างไปจากเดิม

9. ทักษะการค้นคว้าหาข้อมูล (The Skill of Search) หมายถึง การฝึกให้นักเรียนรู้จักการสำรวจเพื่อหาข้อมูล

10. การค้นหาคำตอบจากคำถามที่กำกวมไม่ชัดเจน (Tolerance for Ambiguity) เป็นการฝึกให้นักเรียนมีความอดทนและพยายามที่จะค้นหาคำตอบต่อปัญหาที่กำกวมหรือเป็นสองนัย ลึกลับ หรือท้าทายความนึกคิดต่างๆ

11. การแสดงออกจากการหยั่งรู้ (Intuitive Expression) เป็นการฝึกให้รู้จักการแสดงความรู้สึก ความคิดความรู้สึกลึกซึ้งที่เกิดจากมีสิ่งมาเร้าอวัยวะรับสัมผัสทั้งห้า

12. การพัฒนาตน (Adjustment for Development) หมายถึง การฝึกให้นักเรียนรู้จักพิจารณาศึกษาความพลาดพลั้ง ล้มเหลวซึ่งเกิดขึ้น โดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม และประโยชน์จากความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องของตนเอง หรือของผู้อื่น หรือใช้ความผิดพลาดเป็นบทเรียนนำไปสู่ความสำเร็จ

13. ลักษณะบุคคลและกระบวนการคิดสร้างสรรค์ (Creative Person and Process) หมายถึง การให้การศึกษาระดับบุคคลสำคัญทั้งในแง่ลักษณะพฤติกรรมและกระบวนการคิด ตลอดจนวิธีการและประสบการณ์ของเขาด้วย

14. การประเมินสถานการณ์ (Evaluate Situation) หมายถึง การฝึกให้หาคำตอบโดยคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นและความหมายเกี่ยวเนื่องกัน ด้วยการตั้งคำถามว่าสิ่งนี้เกิดขึ้นแล้วจะเกิดผลอย่างไร

15. พัฒนาการอ่านอย่างสร้างสรรค์ (A Creative Reading Skill) หมายถึง การฝึกให้รู้จักคิด แสดงความคิดเห็น แสดงความรู้สึกนึกคิดต่อเรื่องที่อ่านในการอ่านหนังสือประกอบทุก ๆ วิชา ควรส่งเสริมและให้โอกาสเด็กได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกต่อเรื่องที่อ่านมากกว่าการทบทวนข้อมูลที่จำได้หรือเข้าใจ

16. พัฒนาการฟังอย่างสร้างสรรค์ (A Creative Listening Skill) หมายถึง การฝึกให้เกิดความรู้สึกนึกคิดในขณะที่ฟัง หลังจากการฟังบทความ เรื่องราว คนตรี เพื่อเป็นการศึกษาข้อมูลความรู้ ซึ่งโยงไปหาสิ่งอื่น ๆ ต่อไป

17. พัฒนาการเขียนอย่างสร้างสรรค์ (A Creative Writing Skill) หมายถึง การฝึกให้แสดงความคิด ความรู้สึก และจินตนาการด้านการเขียนบรรยายหรือพรรณนาให้เห็นภาพชัดเจน

18. ทักษะการมองภาพในมิติต่าง ๆ (Visualization Skills) มองในแง่มุมแปลก ๆ ใหม่ ๆ ไม่ซ้ำของเดิม

จากแนวคิด เทคนิค และวิธีการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ดังกล่าว ทำให้เกิดกิจกรรมและกลวิธีที่จะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์มากมายหลายรูปแบบ ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมการสอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดแก่ผู้เรียนอย่างแท้จริง

พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

มาลี จูทา (2544, หน้า 211) ได้กล่าวไว้ว่า การที่เด็ก ๆ จะมีระดับความคิดสร้างสรรค์มากหรือน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ การที่ครูจะส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็กนั้น ครูควรจะต้องเข้าใจลักษณะพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ซึ่งได้มีนักวิชาการศึกษาไว้ดังนี้

Ligon (1957, p. 22) ได้ศึกษาลักษณะพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 12 ปี คือ

1. ในช่วงแรกเกิดถึง 2 ขวบ เด็ก ๆ จะเลียนแบบเสียงต่าง ๆ ที่ได้ยิน มีความอยากรู้อยากเห็น อยากจะสัมผัส จับต้อง จิม อม กัด และดูด

2. ในช่วง 2-4 ขวบ เด็ก ๆ จะตื่นเต้นกับสิ่งแปลกใหม่ตามธรรมชาติ ได้เรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวโดยประสบการณ์ตรงและกระทำซ้ำ ๆ ในสิ่งที่ชอบ มีการเล่นที่ใช้จินตนาการของตน ช่วงความสนใจจะสั้น ชอบถามว่า “อะไร” “ทำไม” บ่อย ๆ

3. ในช่วง 4-6 ขวบ เด็ก ๆ เริ่มสนุกสนานกับการเล่นและการทำงาน เริ่มเรียนรู้บทบาทของผู้ใหญ่โดยการจินตนาการและเล่นบทบาทสมมติ มีความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งต่าง ๆ

และเริ่มเข้าใจผู้อื่นบ้างแล้ว

4. ในช่วง 6-8 ขวบ เด็ก ๆ เริ่มเปลี่ยนจินตนาการทางสร้างสรรค์ไปสู่ความเป็นจริงมากขึ้น เด็กรักที่จะเรียนรู้มากขึ้น ถ้าโรงเรียนจัดประสบการณ์ที่ท้าทายความสามารถและมีรางวัลตอบแทนได้

5. ในช่วง 8-10 ขวบ เด็ก ๆ สามารถใช้ทักษะหลายด้านในการสร้างสรรค์ความคิดและสามารถค้นพบวิธีที่จะใช้ความสามารถเฉพาะตัวของเขา กระทำกิจกรรมต่างๆ ในทางสร้างสรรค์

6. ในช่วง 10-12 ขวบ เด็ก ๆ ในวัยนี้ชอบการสำรวจและศึกษาค้นคว้า เด็กหญิงชอบอ่านหนังสือและเล่นบทบาทสมมติ แต่เด็กชายชอบเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ช่วงความสนใจจะยาวขึ้น ความสามารถในการจินตนาการทางศิลปะและการแสดงจะพัฒนาได้รวดเร็ว

มาลี จูฮา (2544, หน้า 212) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เครื่องมือแบบทดสอบของ Torrance ที่เรียกว่า "Torrance Test of Creative Thinking" ซึ่งจะทดสอบระดับความคิดสร้างสรรค์ใน 3 ลักษณะคือ ความคิดคล่องตัว ความคิดไม่ซ้ำแบบ และความคิดแตกต่าง พบว่า

1. กลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับความคิดสร้างสรรค์ทั้ง 3 ลักษณะ
2. กลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในลักษณะความคิดไม่ซ้ำแบบ
3. กลุ่มนักเรียนชั้นอนุบาล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดใน 2 ลักษณะ คือ ความคิดคล่องตัว และความคิดแตกต่าง

แสดงว่าระดับการศึกษาและวุฒิภาวะจะช่วยพัฒนาลักษณะของความคิดสร้างสรรค์แก่เด็กได้

มาลี จูฮา (2544, หน้า 213) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทยระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ. 3) พบว่า

1. กลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีค่าเฉลี่ยสูงสุดใน 2 ลักษณะ คือ ความคิดคล่องตัว และความคิดแตกต่าง
2. กลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในลักษณะความคิดไม่ซ้ำแบบ
3. กลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดใน 3 ลักษณะ คือ ความคิดคล่องตัว ความคิดไม่ซ้ำแบบ และความคิดแตกต่าง แสดงว่า

3.1 พัฒนาการของความคิดคล่องตัวมีค่าเฉลี่ยสูงสุดตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จะพัฒนาช้า ๆ จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 1 จึงมีค่าจึงมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นและลดต่ำลงในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 แต่จะสูงขึ้นมากในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3.2 พัฒนาการของความคิดไม่ซ้ำแบบ มีค่าเฉลี่ยปานกลางตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จะพัฒนาช้า ๆ และมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จะลดต่ำลงในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 แต่จะสูงขึ้นมากในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3.3 พัฒนาการของความคิดตกแต่ง มีค่าเฉลี่ยปานกลางตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จะพัฒนาช้า ๆ และมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จะลดต่ำลงในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 แต่จะสูงขึ้นเล็กน้อยในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดสร้างสรรค์ระหว่างเด็กไทยกับเด็กสหรัฐอเมริกาพบว่า ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทยจะเริ่มในชั้นอนุบาลหรือชั้นเด็กเล็ก จะพัฒนาขึ้นมาตามลำดับจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 1 แล้วจะลดต่ำลงในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และจะพัฒนาสูงขึ้นอีกในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

สำหรับเด็กสหรัฐอเมริกา ระดับความคิดสร้างสรรค์จะพัฒนาขึ้นมาตามลำดับจากเกรด 1 (เทียบได้กับ ป. 1 ของไทย) จนถึงเกรด 3 (เทียบได้กับ ป. 3 และ ป. 4) และจะพัฒนาสูงขึ้นอีกในเกรด 5 และเกรด 6 (เทียบได้กับ ป. 5 และ ป. 6) ต่อมาจะลดลงในเกรด 7 (เทียบได้กับ ม. 1) หลังจากนั้นจะพัฒนาขึ้นไปเรื่อย ๆ จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

แสดงว่าระดับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทยกับเด็กสหรัฐอเมริกา มีลักษณะพัฒนาการคล้ายคลึงกัน และมีส่วนที่แตกต่างกัน กล่าวคือมีจุดเริ่มต้นและมีพัฒนาการขึ้นตามลำดับ ของเด็กไทยจะสะดุดและลดต่ำลงในชั้น ม. 2 หรือเกรด 8 ของสหรัฐอเมริกา (แสดงว่าลดช้ากว่าของสหรัฐอเมริกา) แล้วพัฒนาสูงขึ้นในชั้นที่สูงขึ้นตามลำดับ แต่เด็กสหรัฐอเมริกาสอดุดและลดต่ำลง 2 ระยะ คือในเกรด 3 และเกรด 4 (เทียบได้กับชั้น ป. 3 และ ป. 4 ของไทย) และเกรด 7 (เทียบได้กับ ม. 1 ของไทย) แล้วพัฒนาสูงขึ้นตามลำดับคล้ายคลึงกับเด็กไทย

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยทั้งบ้านและ โรงเรียนแตกต่างกับสิ่งแวดล้อมในสังคมสหรัฐอเมริกา

การเขียน

ความหมายของการเขียน

ได้มีผู้ให้ความหมายการเขียนได้ดังนี้

สมพร มั่นตะสูตร (2526, คำนำ) ได้กล่าวว่า การเขียนเป็นศิลปะอย่างหนึ่งในการสื่อสารความคิดของผู้เขียนไปยังผู้อ่านที่นอกจากจะสื่อสารความรู้สึนึกคิดของผู้เขียนไปยังผู้อ่านแล้ว ยังน่าจะหมายถึงการสร้างสรรค์ความรู้ ความคิดความประเพณีของอารมณ์ให้เกิดแก่ผู้อ่านด้วย

การเขียนเป็นศิลปะในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารถ่ายทอดความรู้ ความคิด ตลอดจนความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ จากผู้เขียนไปสู่ผู้อ่าน กล่าวได้ว่าการเขียนเป็นทั้งศิลป์และศาสตร์ที่กล่าวว่า การเขียนเป็นศิลปะก็เพราะการเขียนต้องประกอบด้วยอุปกรณ์สำคัญคือ ภาษาทั้งดงาม ประณีต สามารถสื่อสารได้ทั้งความรู้ ความคิด อารมณ์และความปรารถนา ซึ่งการใช้ภาษาให้ดงามนั้นเป็นศิลปะชั้นสูงอย่างหนึ่งของมนุษย์ ส่วนที่กล่าวว่า การเขียนเป็นศาสตร์ก็เพราะการเขียนทุกชนิดต้องประกอบด้วยความรู้ หลักการ วิธีการ และทฤษฎีต่าง ๆ การเขียนนั้นจึงเป็นทั้งศิลป์และศาสตร์ เป็นศิลป์ศาสตร์ของมนุษย์

มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (2533, หน้า 120-121) ได้ให้ความหมายของการเขียนไว้ว่า คือ การถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด ความรู้ ประสบการณ์ จินตนาการ และข่าวสาร เป็นตัวหนังสือ การเขียนถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด ฯลฯ ดังกล่าวมีวิธีต่าง ๆ กัน ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์หรือความมุ่งหมายของผู้ต้องการถ่ายทอด ความมุ่งหมายของการเขียนมีดังนี้

1. การเขียนเพื่อเล่าเรื่อง คือ การเขียนเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ เป็นการเขียนเล่าเหตุการณ์ที่ผู้เขียนประสบหรือเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น การเขียนเพื่อเล่าเรื่องส่วนใหญ่จะใช้ในการเขียนชีวประวัติ อุตชีวประวัติ การเขียนข่าวและการเขียนสารคดีต่าง ๆ เป็นต้น วิธีการเขียนเพื่อเล่าเรื่อง ผู้เขียนต้องเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ และให้ข้อมูลถูกต้องตามความเป็นจริง
2. การเขียนเพื่ออธิบาย คือการเขียนเพื่อบอกวิธีทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อชี้แจง ไขความตอบปัญหาความรู้หรือความคิดที่เข้าใจยาก เช่น การเขียนอธิบายวิธีวิจัย วิธีประดิษฐ์เครื่องมือ วิธีใช้ยา อธิบายศัพท์ และข้อธรรมะ เป็นต้น หลักวิธีการเขียนเพื่ออธิบายมีดังนี้ ผู้เขียนต้องลำดับขั้นตอน วิธีทำหรือคำอธิบายอย่างดี ต้องใช้ภาษาให้รัดกุม และชัดเจน ควรแบ่งเป็นย่อหน้าย่อย ๆ หรือเขียนอธิบายเป็นข้อ ๆ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและจำได้ง่าย
3. การเขียนเพื่อแสดงความคิดเห็น คือการเขียนแสดงความคิดของผู้เขียนในเรื่องต่าง ๆ อาจเป็นการแสดงความคิดเห็นอย่างเดียวหรืออาจประกอบด้วยคำแนะนำ ข้อคิด ข้อเตือนใจ หรือบทปลุกใจด้วย เช่น การเขียนบทความในหนังสือพิมพ์รายวัน การเขียนบทวิจารณ์ การแนะนำหนังสือ เป็นต้น วิธีการเขียนเพื่อแสดงความคิดเห็น จำเป็นต้องให้ข้อเท็จจริงสมบูรณ์ ชี้แจงเหตุผล ข้อดี ข้อเสีย อย่างชัดเจน
4. การเขียนเพื่อโฆษณา คือการเขียนจูงใจ เชิญชวนให้ผู้อ่านสนใจสิ่งที่เขียนแนะนำ เช่น การเขียนคำโฆษณา การเขียนคำขวัญ วิธีเขียนเพื่อโฆษณา ควรให้สั้น มีการเล่นคำ สำนวน เพื่อให้เกิดความคล่องจอง ชวนให้ผู้อ่านผู้ฟังคิดใจในเวลารวดเร็ว
5. การเขียนเพื่อสร้างจินตนาการ คือ การเขียนถ่ายทอดความรู้สึก จินตนาการ ให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึก เห็นภาพ ตามผู้เขียน เช่น การเขียนเรื่องสั้น นวนิยาย ละครเป็นต้น วิธีเขียน

ลักษณะนี้ต้องเลือกใช้ถ้อยคำภาษา อย่างประณีต ใช้คำที่มีความหมายแฝง หรือมีความหมายเป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นต้น

การเขียนที่คืบนอกจากจะต้องคำนึงถึงความมุ่งหมายของการเขียนแล้ว ยังต้องพิจารณาด้วยว่า ผู้อ่านข้อเขียนนั้น ๆ เป็นใคร ทั้งนี้เพื่อจะได้ใช้ถ้อยคำ สำนวนภาษา รวมทั้งการนำเสนอข้อมูลให้เหมาะสมกับวัย ระดับความรู้ ประสบการณ์ และความสนใจของผู้อ่าน

สรุปได้ว่า การเขียนคือสื่อความคิดและความรู้ของผู้เขียนแล้วถ่ายทอดความคิดและความรู้ออกเป็นตัวหนังสือ โดยมีอุปกรณ์ และเครื่องช่วยต่าง ๆ ในการถ่ายทอดความคิด ความรู้ที่อุปกรณ์ที่สำคัญก็คือภาษาอันหมายถึง คำ ประโยค สำนวนโวหาร และระดับภาษา ผู้เขียนต้องศึกษาหาความรู้เรื่องลักษณะ และการใช้อุปกรณ์เหล่านี้เพื่อให้งานเขียนของตนมีคุณภาพดี สามารถถ่ายทอด สื่อสารความคิดความรู้ ฯลฯ ของผู้เขียนไปยังผู้อ่านโดยที่ผู้อ่านอ่านแล้วสื่อสารได้ตรงกับผู้เขียนต้องการ

ความสำคัญของการเขียน

มีผู้กล่าวถึงไว้ดังนี้

บุญยงค์ เกศเทศ (ม.ป.ป., คำนำ) กล่าวว่า การเขียนเป็นรูปแบบสำคัญยิ่ง ที่จะช่วยจรรโลงความเป็นปึกแผ่นและดำรงเอกลักษณ์ของชาติไว้

รังสรรค์ สีมานนท์ (2540, หน้า 1) กล่าวว่า ในปัจจุบันนี้คนส่วนใหญ่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้การเขียนมากขึ้น ในการศึกษาการทำงาน อาชีพและการติดต่อสื่อสารทั่วไป การเขียนเป็นเครื่องมือในการสื่อสารระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านเป็นวิธีถ่ายทอดความคิด โดยใช้สัญลักษณ์ที่กำหนดขึ้นเป็นสื่อกลาง โดยเฉพาะการใช้เป็นภาษาเครื่องมือ ผู้สื่อสารจะถ่ายทอดความรู้ ข้อเท็จจริง ความคิด ทรรศนะ และอารมณ์ หรือจินตนาการลงไปในถ้อยคำในภาษา เมื่อผู้รับสารคือผู้อ่านอ่านแล้วก็จะเข้าใจหรือเป็นสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อเน้นและสื่อเน้นจะต้องเป็นภาษาที่ถูกต้องชัดเจน

สมพร มั่นตะบุตร (2526, คำนำ) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเขียนไว้ว่าการเขียนเป็นการสื่อสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรอันมีความสำคัญยิ่งแม้ในยุคข้อมูลข่าวสารที่การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็ว ในยุคแปลงสารผ่านเครื่องมือสื่อสารหลากหลายรูปแบบ ผู้มีความรู้เรื่อง การเขียนชัดเจนย่อมสามารถสื่อสารด้วยการเขียนได้ดี

วรรณิ โสมประยูร (2541, หน้า 5) ได้กล่าวถึงความสำคัญการเขียนไว้ว่า การเขียนเป็นศิลปภาษา (Language Arts) ซึ่งประกอบด้วยการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน ศิลปภาษาแบ่งเป็น 2 ลักษณะใหญ่คือ

1. ทักษะรับเข้า (Intake หรือ Input) ซึ่งได้แก่การฟัง และการอ่าน

2. ทักษะการส่งออก (Outgo หรือ Expression) ได้แก่ การพูดและการเขียน

มนุษย์ใช้เสียงแสดงออกแนวความคิดของตนออกมาเป็นคำพูด ต่อมาจึงมีการใช้รูปภาพและเครื่องหมายเป็นสัญลักษณ์ในการแสดงแนวความคิด การเขียนจึงเกิดขึ้น ดังนั้น การเขียนจึงเป็นวิธีการบันทึกด้วยคำลงไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งเป็นระบบสื่อสารระหว่างมนุษย์ที่ใช้เครื่องหมายเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารให้เข้าใจซึ่งกันและกันในสังคม ฉะนั้นถ้าเขียนแล้วคนอื่นไม่เข้าใจ เราไม่ถือว่าเป็นการเขียนที่ถูกต้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียน

ศุชาดา ขาทอง (2543, หน้า 76-79) ได้ศึกษาลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานประถมศึกษา จังหวัดสงขลา ปีการศึกษา 2533 ผลการวิจัยปรากฏว่า ลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาไทยมี 3 ลักษณะ คือ ลักษณะข้อผิดพลาดในการใช้คำ ลักษณะข้อผิดพลาดในการใช้ประโยคและลักษณะข้อผิดพลาดในการใช้รูปแบบของการเขียน ดังนี้

1. ลักษณะข้อผิดพลาดในการใช้คำ

- 1.1 การใช้คำไม่ตรงความหมาย
- 1.2 การใช้คำไม่สุภาพและไม่เหมาะสมแก่ฐานะของบุคคล
- 1.3 การใช้คำต่างระดับในการเขียน
- 1.4 การใช้คำและสำนวนภาษาต่างประเทศทั้ง ๆ ที่ไม่จำเป็นเนื่องจากสามารถใช้คำหรือสำนวนภาษาไทยแทนได้

1.5 การใช้คำฟุ่มเฟือย

1.6 การใช้คำลักษณะนามผิด

1.7 การใช้คำ สำนวนหรือวลีที่สร้างขึ้นแทนคำ สำนวนหรือวลีที่มีอยู่ในภาษาไทย

1.8 การใช้คำที่มีความขัดแย้งกันในประโยคเดียวกัน

1.9 การเปลี่ยนคำบางคำที่ไม่ควรเปลี่ยนในประโยคหรือข้อความเดียวกัน

1.10 การใช้สะกดการันต์ผิด

2. ลักษณะข้อผิดพลาดในการใช้ประโยค มีดังนี้

2.1 การใช้ประโยคที่ขาดบทกริยา

2.2 การใช้ประโยคที่ใช้บทเชื่อมผิด

2.3 การใช้ประโยคที่มีบทประธานซ้อน

2.4 การใช้ประโยคที่ใช้คำประพันธ์สรรพนามผิด

3. ลักษณะข้อผิดพลาดในการใช้รูปแบบการเขียน มีดังนี้

3.1 การแบ่งข้อความผิด

3.2 การใช้เครื่องหมายผิด

3.3 การไม่ได้ใส่เครื่องหมาย

พยอม ธนมี (2541, หน้า 45-46) ได้ศึกษาลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาไทยของ นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ 1 ในวิทยาลัยเทคนิคนครราชสีมา ปีการศึกษา 2539 ผลการวิจัยปรากฏว่า ลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาไทยมี 5 ลักษณะคือ

1. ข้อผิดพลาดในการใช้คำ
2. ข้อผิดพลาดในการใช้ถ้อยคำและสำนวน
3. ข้อผิดพลาดในการใช้โครงสร้างของประโยค
4. ข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอน
5. ข้อผิดพลาดในการใช้รูปแบบการเขียน

สุภาพ ดวงเพชร (2533, หน้า 72) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความสามารถและความคงทน ในการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนโดยการใช้แบบฝึกทักษะ การเขียนสะกดคำกับการใช้แบบฝึกตามคู่มือครูกับนักเรียน โรงเรียนวัดน้อยนพคุณเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถและความคงทนในการเขียนสะกดคำภาษาไทย ของนักเรียนที่ได้รับการสอน โดยการใช้แบบฝึกทักษะการเขียนสะกดคำกับการใช้แบบฝึกหัดตาม คู่มือครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กรรณิการ์ สุกร์เวทย์ศิริ (2533, หน้า 63) ได้สร้างแบบฝึกการเขียนสะกดคำยาก สำหรับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกการเขียนสะกดคำยากที่ สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 91.11/88.31 และนักเรียนสามารถทำแบบทดสอบหลังทำแบบฝึกได้สูงกว่า เกณฑ์มาตรฐาน

การเขียนเชิงสร้างสรรค์

ความหมายของการเขียนเชิงสร้างสรรค์

ได้มีผู้ให้ความหมายของการเขียนเชิงสร้างสรรค์ไว้ด้วยกันหลายคน ดังนี้คือ

ทอแรนซ์ (Torrance, 1962, p. 244) ได้กล่าวไว้ว่า การเขียนอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการเขียน การแสดงความคิดที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับบุคลิกลักษณะของคน ตัว และสิ่งแวดล้อม ที่ผิดแผกแตกต่างออกไปจากธรรมชาติได้

เฟอร์เนอร์ (Furner, 1973, p. 554) ได้กล่าวถึงความหมายของการเขียนอย่างสร้างสรรค์ ไว้ว่า การเขียนอย่างสร้างสรรค์เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้นักเรียนได้แสดงความรู้สึนึกคิด เพราะการ

แสดงออกเช่นนี้เป็นความคิดริเริ่มตามธรรมชาติ ประสบการณ์ของนักเรียนจะมีความหมายมากขึ้น เมื่อนักเรียนได้มีโอกาสเขียนออกมา ดังนั้นจึงควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เขียนอย่างสร้างสรรค์

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ (2532, หน้า 1) กล่าวว่า การเขียนแบบสร้างสรรค์ หมายถึง การเขียนที่มีลักษณะของการคิดริเริ่ม โดยที่ผู้เขียนจะต้องใช้จินตนาการและประสบการณ์ของตนมา เชื่อมโยงความคิดในการเขียน

ประภาศรี สีหอำไพ (2531, หน้า 1) กล่าวว่า การเขียนแบบสร้างสรรค์ หมายถึง การเขียนที่ผู้เขียนสร้างสรรค์ ข้อความจากจินตนาการของตนเอง โดยมีได้ลอกเลียนแบบอย่างของ ผู้อื่น มีอิสระที่จะเลือก รูปแบบการเขียนโดยไม่อยู่ในกรอบของลักษณะของคำประพันธ์นัก ผลงานเช่นนี้จึงมีความประณีต มีคุณค่าทางความคิดริเริ่มอย่างเด่นชัด

กรรณิการ์ พวงเกษม (2531, หน้า 32) ได้กล่าวว่า งานเขียนที่เรียกว่างานสร้างสรรค์นั้น ผู้ทำหรือผู้เขียนได้ใช้จินตนาการหรือประสบการณ์ของตนเองจริง ๆ มิได้ลอกเลียนแบบของผู้อื่นมา ผู้เขียนจะต้องสามารถใช้จินตนาการหรือความคิดคำนึงของตนเขียนออกมาด้วยถ้อยคำที่สละสลวย ประทับใจผู้อื่น และให้ความรู้สึกเพลิดเพลินใจ และประดับสติปัญญาไปในตัว

บันลือ พฤกษ์วัน (2535, หน้า 7) ได้กล่าวว่า การเขียนอย่างสร้างสรรค์เป็นผลงาน การเขียนอย่างอิสระโดยใช้ความคิดของเด็กเอง ซึ่งอาศัยพื้นฐานประสบการณ์จากการเรียนรู้หลาย ลักษณะ เช่น จากการอ่าน การท่องเที่ยว การฟังเรื่องราว และอื่น ๆ ซึ่งแสดงออกให้เห็นว่าผู้เขียน ได้ริเริ่มเรื่อง ตกแต่งเรื่อง สร้างปัญหาของตัวละคร โดยใช้จินตนาการของตนได้อย่าง เหมาะสม

กรมวิชากร (2535, หน้า 310) ได้ให้ความหมายของการเขียนแสดงความคิดอย่างเสรี และเชิงสร้างสรรค์ว่า หมายถึง การแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดของตนซึ่งไม่ได้ลอกเลียนใคร ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยภาษาที่จัดกลาอย่างเหมาะสม ถูกต้องตามประเภทของเนื้อหาที่ แสดงออก

ชนะ เวชกุล (2542, หน้า 6) สรุปการเขียนเชิงสร้างสรรค์ คือ การเขียนแสดงความรู้ ความคิด หรือความรู้สึกออกมาให้น่าสนใจ ให้ความแปลกใหม่ ให้แนวคิดใหม่ซึ่งยังไม่เคยปรากฏ มาก่อน ขณะเดียวกันควรมีลักษณะเป็นไปเพื่อความดีงามของมนุษยชาติ กล่าวคือ เสริมสร้าง ศีลธรรม จริยธรรม คุณทริยภาพ และพัฒนาการทางความคิดกลุ่มลัทธิมีศิลปะ กลมกลืนและสมจริง

จากแนวคิดที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่า การเขียนเชิงสร้างสรรค์คือการเขียนที่ได้มาจาก ความคิด จินตนาการที่แปลกใหม่ของผู้เขียน ที่แสดงออกอย่างอิสระ โดยอาศัยประสบการณ์ ต่าง ๆ ถ่ายทอดจินตนาการออกมาเป็นภาษาเขียน

ลักษณะของการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ลักษณะทั่วไปของการเขียนสร้างสรรค์มีดังนี้

1. มีแนวคิดเป็นจิตวิสัย คือ ผู้เขียนมีข้อสังเกต ประสบการณ์ ความนึกคิด ความเห็น หรือมีจินตนาการของตนเองแล้วจึงเขียนงานประพันธ์นั้นขึ้น
2. มีความแปลกใหม่และมีความสามารถในการแสดงออก
3. โดยทั่วไปไม่ได้เป็นความเรียงเชิงศิลป์
4. การเขียนแบบสร้างสรรค์ในงานร้อยกรอง ผู้เขียนนอกจากจะเสนอแนวคิดเค้าโครงเรื่องที่แปลกใหม่แล้ว อาจไม่ยึดเอาฉันทลักษณ์ตามแบบแผนที่กำหนด ถือเป็นการแหวกเกณฑ์ลักษณะคำประพันธ์
5. งานเขียนสร้างสรรค์ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อสารมิใช่เขียนตามลำดับขั้นตอนคือ

5.1 ตั้งวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นฐานการสื่อความหมาย

5.2 สร้างคำ ที่อ่านแล้วชัดเจน แจ่มแจ้ง

5.3 สร้างแนวคิด ที่มีทิศทางเชิงสร้างสรรค์

กรณีการ พวงเกษม (2534, หน้า 33) กล่าวว่า การเขียนเชิงสร้างสรรค์มีองค์ประกอบมากกว่าการเขียนทั่ว ๆ ไปควรมีลักษณะดังนี้

1. มีจินตนาการหรือความคิดคำนึง คือผู้เขียนจะต้องสร้างจินตนาการโดยคัดเลือกความคิดต่าง ๆ เหล่านั้น ให้เกิดเป็นภาพในใจของผู้อ่านให้ได้จะช่วยให้ผู้อ่านได้รรถรสและมีความรู้สึกคล้อยตามเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับผู้เขียน
2. สำนวนภาษาดี คือผู้เขียนจะต้องเลือกเฟ้นพจน์แพลงถ้อยคำและรูปประโยคให้สละสลวย น่าฟังน่าอ่าน มีท่วงทำนองในการเขียนดี ไม่มีลักษณะกระแทกกระเทือนเสียสติผู้ใดผู้หนึ่ง
3. ให้คุณค่าทางจิตใจและสติปัญญา คือนอกจากจะให้ความเพลิดเพลินและ ควรจะให้ผู้อ่านเกิดคุณธรรมขึ้นในตน มีความรู้สึกนึกคิดเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ก่อให้เกิดความเรียงปัญญา และเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2535, หน้า 311) กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ว่าจะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญดังนี้

1. ให้ความคิดแปลกใหม่ หมายถึง ความคิดไม่ซ้ำแบบหรือไม่ได้ลอกเลียนแบบผู้อื่นมาเป็นความคิดของผู้เขียนเอง หรือดัดแปลงมาอย่างแบบค้ายด้วยภูมิปัญญาของตนเอง
2. การใช้ภาษาคมคายกะทัดรัด ทั้งนี้ต้องเป็นการใช้ภาษาที่ไม่ผิดแปลกไปจากระเบียบของภาษาซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน

3. สามารถเร้าความรู้สึกของผู้อื่น อาจเป็นความขบขัน ความเศร้า ความปิติยินดี ความพิศวง ความสงบ ความซาบซึ้ง ความอาลัย ฯลฯ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกันก็ได้

4. เป็นประโยชน์ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เช่น ให้ข้อคิดเป็นคติในการดำรงชีวิตชี้ให้เห็น คุณโทษ แนะนำให้คนรู้จักสังเกต พิจารณาสິงต่าง ๆ โดยแยบคาย ก่อให้เกิดจินตนาการในทางที่ดีงาม หรือให้ความคิดเพิกเฉยแก่งจิดใจในลักษณะของนันทนาการ

ดังนั้น จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของบุคคลต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่างานเขียนเชิงสร้างสรรค์ ต้องเป็นงานที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดความคิดที่แปลกใหม่โดยใช้ ถำนวนทางภาษาสละสลวย น่าอ่าน ให้ประโยชน์น่าสนใจ

ความมุ่งหมายของการเขียนเชิงสร้างสรรค์

McKee (1978, pp. 245-246 อ้างถึงใน บัณฑิต พุ่มสะอาด และคณะ, 2537, หน้า 10)

ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการเขียนเชิงสร้างสรรค์ไว้ 5 ประการ คือ

1. เพื่อให้โอกาสผู้เรียนแสดงออกทางความคิด ความรู้สึก จากประสบการณ์ที่ได้พบเห็น
2. เพื่อส่งเสริมความสามารถทางวรรณคดีที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนให้สร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่าทางวรรณกรรม
3. ส่งเสริมความเข้าใจให้ผู้เรียนสนใจวรรณคดี
4. มุ่งพัฒนาความสามารถทางภาษามากกว่ากระบวนการเขียนอย่างมีกฎเกณฑ์
5. เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียนให้มีความเชื่อมั่นในตนเองในการแสดงออกและความรู้สึก

นอกจากนี้ วรรณิกัร พวงเกษม (2531, หน้า 34) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการเขียนเชิงสร้างสรรค์ไว้อย่างสอดคล้องกับที่ McKee ได้เสนอไว้ข้างต้น ดังนี้คือ

1. เพื่อให้รู้จักระบายความรู้สึกนึกคิดของงานออกมาในทางสร้างสรรค์และเข้าใจแนวคิดของผู้อื่น
2. เพื่อให้เข้าใจ เห็นคุณค่าและชื่นชมศิลปะ วรรณคดี คนตรี
3. เพื่อให้มีความสามารถในการปรับตัวทางอารมณ์และสังคม
4. ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ จากสิ่งที่ครูให้บนกระดานดำ
5. ประสบการณ์ที่ได้จากการอภิปรายร่วมกันจะช่วยพัฒนาทักษะในการเขียนได้มากกว่าให้เขียนแต่เพียงอย่างเดียว

สรุปได้ว่า การเขียนเชิงสร้างสรรค์จุดมุ่งหมายหลัก คือ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการเขียนด้วยการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด จินตนาการ และประสบการณ์ของตนออกมาอย่างสร้างสรรค์และอิสระเสรี

ลักษณะของการเขียนเชิงสร้างสรรค์

ประภาศรี สีหอำไพ (2531, หน้า 1-3) และ จวีวรรณ จินดาพล (ม.ป.ป. อ้างถึงใน อุทัยวรรณ ปิ่นประชาสรรค์, 2539, หน้า 54) ได้กล่าวถึงลักษณะของการเขียนเชิงสร้างสรรค์ไว้อย่างสอดคล้องกับที่ กรมวิชาการ (2539, หน้า 31) ได้กล่าวไว้โดยลักษณะของการเขียนเชิงสร้างสรรค์สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่ามีลักษณะดังนี้

1. เป็นการเขียนที่ให้ผู้เขียนมีอิสระในการเขียน และเขียนในสิ่งที่ตนรู้ดีกว่าต้องการเขียน จึงเป็นการเขียนที่เกิดจากความรู้ลึกที่แท้จริงโดยผู้เรียนจะถ่ายทอดความรู้ลึกนึกคิดที่มีต่อสิ่งที่เขาพบเห็น ประทับใจ และจินตนาการออกมา โดยครูจะให้หัวข้อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดหรือจัดสถานการณ์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดจินตนาการที่จะเขียนออกมาได้

2. มีแนวการเขียนเป็นลักษณะเฉพาะตัว กล่าวคือ ผู้เรียนแต่ละคนอาจจะมีรูปแบบการเขียนแตกต่างกันไป เนื่องจากผู้เขียนจะมีประสบการณ์ ความคิดนึกคิด ความเห็นหรือจินตนาการเป็นของตนเอง

3. ให้ความคิดแปลกใหม่ หมายถึง ความคิดที่ไม่ซ้ำแบบใคร หรือไม่ได้ลอกเลียนผู้อื่น มาเป็นความคิดที่ผู้เขียนคิดขึ้นเอง หรือดัดแปลงมาอย่างแยกคางวัวด้วยภูมิปัญญาของตน

4. ให้คุณค่าทางจิตใจและสติปัญญา งานเขียนเชิงสร้างสรรค์มีใจเพียงแต่เสนอสิ่งแปลกใหม่หรือให้ความเพลิดเพลินเท่านั้น แต่การจะให้ผู้อ่านได้คิดและจินตนาการตาม ซึ่งจะก่อให้เกิดความเรียงปัญญา และพัฒนาความคิด

ดังนั้นจะเห็นว่า ลักษณะสำคัญของการเขียนเชิงสร้างสรรค์คือ เป็นการเขียนที่ถ่ายทอดความรู้ลึกนึกคิด จินตนาการและความคิดริเริ่มของผู้เขียน จึงมีความแปลกใหม่และมีลักษณะเฉพาะตัว ตลอดจนเป็นงานเขียนที่ส่งเสริมความคิดและสติปัญญาของผู้อ่านด้วย

องค์ประกอบของการเขียนเชิงสร้างสรรค์

West (1984, pp. 134-135 อ้างถึงใน อุทัยวรรณ ปิ่นประชาสรรค์, 2539, หน้า 15) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการเขียนเชิงสร้างสรรค์ว่ามีอยู่หลายอย่าง คือ

1. ความจริงใจ ผู้เขียนต้องค้นหาและเขียนในสิ่งที่ตนคิดและสนใจจริง ๆ West กล่าวว่า หากงานเขียนใดขาดความจริงใจจะทำให้ค่าของงานเขียนนั้นด้อยลงไปมาก

2. อารมณ์ การเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่ตื้นตื้นเน้นการเสนอจินตนาการ ทัศนคติ และอารมณ์ ความรู้ลึกมากกว่าการบรรยายข้อเท็จจริง

3. ความคิดริเริ่ม การเขียนเชิงสร้างสรรค์ต้องอาศัยความคิดริเริ่มแปลกใหม่ เพื่อการสร้างผลงานใหม่ ๆ โดยไม่ได้ลอกเลียนแบบผู้อื่น

4. การสร้างประสบการณ์การเขียนเชิงสร้างสรรค์ต้องการประสบการณ์เพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบและสร้างพื้นฐานความคิดในการเขียน แล้วถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดนั้นไปสู่ผู้อ่านเพื่อให้ผู้อ่านเกิดภาพขึ้นในความนึกคิดและได้ประสบการณ์ใหม่ๆ จากการอ่านงานเขียนนั้น ๆ

กรณีการ์ พวงเกษม (2531, หน้า 33) ได้กล่าวเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเขียนเชิงสร้างสรรค์ว่ามี 3 ประการ คือ

1. มีจินตนาการหรือความคิดคำนึง คือ ผู้เขียนจะต้องสร้างจินตนาการให้เกิดภาพในใจของผู้อ่าน ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านรู้สึกคล้อยตามเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับผู้เขียน

2. ถิ่นทางภาษาดี คือ ผู้เขียนจะต้องรู้จักเลือกใช้ถ้อยคำและรูปประโยคที่เหมาะสม มีท่วงทำนองในการเขียนดี

3. ให้คุณค่าทางจิตใจและสติปัญญา คือ นอกจากจะให้ความเพลิดเพลินแล้วยังก่อให้เกิดความคิดใหม่ๆ ที่ประเทืองสติปัญญาด้วย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการเขียนเชิงสร้างสรรค์ คือ ความคิดสร้างสรรค์ในลักษณะของความคิดริเริ่มและความคิดจินตนาการ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้งานเขียนนั้น ๆ เป็นการเขียนเชิงสร้างสรรค์

ประโยชน์ของการเขียนเชิงสร้างสรรค์

การเขียนเชิงสร้างสรรค์มีคุณประโยชน์ต่อทั้งผู้สอนและผู้เรียนเป็นอย่างมากดังที่ กัลยา ไตรศรีศิลป์ (2542, หน้า 32) ได้กล่าวถึงการเขียนเชิงสร้างสรรค์ว่ามีคุณค่าต่อผู้สอนเนื่องจากเป็นวิธีการที่จะช่วยให้ผู้สอนได้รับรู้ถึงความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ของผู้เรียน ทำให้เข้าใจถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งจะก่อให้เกิดความคุ้นเคยและเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคลด้วย

นอกจากนี้การเขียนเชิงสร้างสรรค์ยังมีประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งทางด้านอารมณ์ สังคม ความคิดและสติปัญญา ดังที่ Burn, Broman and Alberta (1974, pp. 189-190) กล่าวคือ ในด้านอารมณ์ การเขียนเชิงสร้างสรรค์เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความรู้สึกความคิดเห็นอย่างอิสระ แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นงานเขียน ผู้เรียนจะได้เขียน ในสิ่งที่ตนสนใจอย่างแท้จริง ทำให้เกิดความพึงพอใจในผลงานและวิชาการเขียนมากยิ่งขึ้น ในด้านสังคมการเขียนเชิงสร้างสรรค์จะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียนให้มีความเชื่อมั่นในการแสดงความคิดเห็นมีความภูมิใจในตนเองและในขณะเดียวกันก็รู้จักยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น เนื่องจาก กิจกรรมการเขียนจะส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ส่วนในด้านความคิดและสติปัญญาการเขียนเชิงสร้างสรรค์เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดและพัฒนาการใช้ภาษาในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อสิ่งที่พบเห็น เป็นการฝึกให้ผู้เรียนใช้ความสังเกตธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านความคิดและสติปัญญา ต่อไป

สรุปได้ว่า การเขียนเชิงสร้างสรรค์มีคุณประโยชน์ทั้งต่อผู้สอนและผู้เรียน เพราะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ทั้งทางด้านความรู้ลึก ความคิด และสติปัญญา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียนเชิงสร้างสรรค์

จิมล์ม โกวิทางกูร (2530, หน้า 70-80) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาผลลัพธ์ ทักษะคิดและพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยการใช้แบบฝึกการเขียนเชิงสร้างสรรค์ และแบบฝึกการเขียนอย่างเอกลัษณ์ ปรากฏผลว่านักเรียนที่เรียนโดยการใช้แบบฝึกการเขียนอย่างเอกลัษณ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยการใช้แบบฝึกการเขียนเชิงสร้างสรรค์ และนักเรียนที่เรียนโดยการใช้แบบฝึกการเขียนเชิงสร้างสรรค์ มีพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ทางด้านภาษาและความคิดสร้างสรรค์โดยใช้รูปภาพสูงขึ้น

พูนศิริ แก้วเพ็ง (2533, หน้า 104-112) ได้ทำการศึกษาความสามารถในการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนในกรุงเทพมหานครมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 52.04 ซึ่งอยู่ในระดับอ่อนตามเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย มีความสัมพันธ์กันในทางบวกที่ระดับนัยสำคัญ .01 นอกจากนี้ นักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าครูผู้สอนใช้วิธีการสอนเรียงความ โดยให้นักเรียนเล่าเรื่องตามความสนใจและนักเรียนลองเขียนเรียงความจากจินตนาการของนักเรียนเอง ปัญหาสำคัญที่พบคือ นักเรียนขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งผลกระทบคือความสามารถในการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน

กิ่งดาว พุทธพันธ์ (2534, หน้า 50) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กิจกรรมฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชาวเขาชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยกิจกรรมฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

มยุรี เกราะหัดดี (2535) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความสามารถทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์และเจตคติด้านร้อยกรองในวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยกระบวนการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษากับการสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า

1. ความสามารถทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์ด้านร้อยกรองของนักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยกระบวนการสอนแบบมุ่งเน้นประสบการณ์ภาษากับการสอนปกติ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. เจตคติต่อการเขียนร้อยกรองของนักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยกระบวนการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษากับการสอนปกติมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ครุณี คาระการาน (2535) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เขียนโดยใช้ภาพการ์ตูนที่มีฉากประกอบและภาพการ์ตูนที่ไม่มีฉากประกอบ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกการเขียนโดยใช้ภาพการ์ตูนที่มีฉากประกอบ จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์สูงกว่าที่ใช้ภาพการ์ตูนที่ไม่มีฉากประกอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปาริชาติ สุขประเสริฐ (2536) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความสามารถทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอน โดยใช้แบบฝึกเสริมทักษะกับการใช้กิจกรรมตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนที่ได้รับการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้แบบฝึกเสริมทักษะ มีความสามารถทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์ว่านักเรียนที่ได้รับการสอน โดยการใช้กิจกรรมตามคู่มือครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. นักเรียนที่ได้รับการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้แบบฝึกเสริมทักษะมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอน โดยการใช้กิจกรรมตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. นักเรียนที่ได้รับการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้แบบฝึกเสริมทักษะ มีความสามารถทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
4. นักเรียนที่ได้รับการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้แบบฝึกเสริมทักษะมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศรีงตรา แหลมสมุทร (2537, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การใช้นวัตกรรมหนังสือกระดาษเป็นสื่อพัฒนาการเขียนเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 2 กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กรรณิการ์ พลยุทธ (2541, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้แบบฝึกการเขียนเชิงสร้างสรรค์เป็นสื่อสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดลาดปลาเค้า กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยปรากฏว่า คะแนนในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ก่อนฝึกและหลังฝึกของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

สุภา พิมพาแป้น (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างแบบฝึกพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์วิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาความสามารถในการใช้แบบฝึกการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียนมีประสิทธิภาพ 84.89/87.78 เป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 ที่กำหนดไว้

Jobe (1975, p. 7529A) ได้วิจัยเรื่อง “สิ่งที่มีอิทธิพลต่อนักเรียนในการเลือกหัวข้อการเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยเสรี” ผลการวิจัยพบว่า

1. เมื่อนักเรียนมีเสรีภาพที่จะเลือกหัวข้อด้วยตนเอง นักเรียนมักจะเลือกเรื่องที่เกี่ยวข้องเพื่อฝันเรื่องสัตว์ และเรื่องส่วนตัว
2. อิทธิพลสำคัญในการเลือกหัวข้อนั้น มีผลมาจากแรงกดดันภายใน ความรู้สึกนึกคิดของนักเรียนจากประสบการณ์ตรงและจากหนังสือ

คีนเนย์ (Keeney, 1976, p. 5802-A) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 ของโรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง จำนวน 276 คน เกี่ยวกับการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในหัวข้อต่อไปนี้ คือการเลือกเรื่อง เวลาสำหรับการเขียนและความยากในการเขียน ผลของการทดลองพบว่านักเรียนทั้ง 2 ระดับ ตอบคำถามเกี่ยวกับการเลือกเรื่องดังนี้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ชอบเลือกเรื่องด้วยตนเอง 67.4% นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชอบเลือกเรื่องด้วยตนเอง 80.4% นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 ใช้เวลาในการเขียนเรื่องต่อเนื่องกันคิดเป็นร้อยละ 57.2 กับ 43.4 ตามลำดับความยากในการเขียนเรื่องสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้แก่ การรวบรวมความคิด เวลาล้น ขาดเครื่องมือสิ่งที่จะช่วยเขียน คำศัพท์ และไม่มีสมาธิเนื่องจากเสียงรบกวน สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีหัวข้อเช่นเดียวกัน สิ่งที่เพิ่มขึ้นมาคือการกำหนดเหตุการณ์และอุปนิสัยของตัวละคร

โวลเทอร์ (Wolter, 1976) ได้ศึกษาเรื่องผลของการส่งผลย้อนกลับในเวลาสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ ผลของการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาที่ยังไม่มีทักษะในการเขียนทางใดทางหนึ่งโดยเฉพาะ ถ้าให้เขียนอัตชีวประวัติสั้น ๆ พร้อมกับครูให้คำติชมเพื่อเสริมกำลังใจ จะช่วยให้นักเรียนได้ปรับปรุงวิธีเขียนของเขาให้ดีขึ้นได้
2. นักเรียนที่รู้จักประเมินตนเองในการเขียนอยู่เสมอ พร้อมทั้งมีการเขียนกราฟแสดงความก้าวหน้าในการเขียนของตนเอง

Andrew (1996) ได้ศึกษาเรื่อง การเขียนเรื่องสั้นการศึกษารายกรณีกับนักเรียนระดับ 12 จำนวน 2 คน ในโรงเรียนช่วงศิลป์ ในวิชาการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งถือว่าเป็นวิชาสำคัญวิชาหนึ่งของการเรียนการสอนในโรงเรียนแห่งนี้ ผลการวิจัยพบว่า การจัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนมีผลต่อการสร้างสรรค์งานเขียนมากกว่ากระบวนการสอนของครู

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ เพราะเป็นการส่งเสริมให้เด็กได้แสดงความสามารถทางด้านสติปัญญาในทางสร้างสรรค์ และสามารถแสดงออกทางความคิดอย่าง

อิสระเสรี ทั้งนี้ การสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์จะสูงขึ้นได้เมื่อได้รับการฝึกหัดด้วยวิธีการที่ถูกต้องตามขั้นตอน และจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือที่ได้มาตรฐาน และใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับวัยวุฒิภาวะความพร้อมของนักเรียน ดังนั้นในการสอนทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ รูปแบบการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้จึงเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ทุกวิชา ทุกระดับชั้น สามารถนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยมีความเชื่อว่า การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ด้านการฝึกทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ จะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางภาษาและมีความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของตนเองได้อย่างมาก และส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นด้วย

การสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์

ในการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์นั้น มีผู้ให้แนวทางในการสอนเขียนไว้หลายแนวทาง ดังนี้

Bush and Huebner (1976 อ้างถึงใน ประชุมพร สุกรเจริญ, 2520, หน้า 17) เสนอความคิดเห็นว่า ในการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ควรมีการจัดโปรแกรมการอ่านเพื่อช่วยให้อ่านเข้าใจในการเขียนและเพื่อให้ผู้เรียนสังเกตแนวทางการเขียน รูปแบบการใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบ เปรียบเปรยที่น่าสนใจ ผู้สอนควมยอมรับในทุกสิ่งที่ผู้เรียนเขียน ไม่มีการแก้ ไม่ควรให้คะแนนหรือตำหนิ เพียงแต่ให้กำลังใจเพื่อให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดออกมาอย่างเต็มที่

Smith (1973, pp. 469-471) เสนอหลักการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้

1. จะต้องมึสิ่งใหม่ๆ แตกต่างกันไปหรือมีลักษณะเฉพาะตัว (Unique Result) โดยสิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึงคือ ผลผลิตและกระบวนการที่ใช้มันต้องใหม่ เช่น การสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์เรื่องโคลงกลอน ผู้เรียนต้องผลิตหรือคิดรูปแบบโคลงกลอนใหม่ๆ ได้
2. จะต้องเน้นกระบวนการทางความคิดแบบอบเนกนัย (Divergent Thinking) ซึ่งเป็นความสามารถในการคิดตอบสนองได้หลายประเภท หลายทิศทาง ไม่เน้นคำตอบที่ถูกต้องสมบูรณ์เพียงคำตอบเดียว
3. การสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ต้องการแรงจูงใจอย่างมากที่จะก่อให้เกิดกระบวนการคิด เช่น ต้องอาศัยบรรยากาศที่ไม่เคร่งเครียด การชมเชย และผู้สอนจะต้องใช้กลวิธีที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิด พัฒนาความคิด และมีอิสระที่จะแสดงความคิดของตนได้อย่างเต็มที่ ซึ่งครูอาจจะใช้วิธีตั้งคำถามหรือสร้างสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดคำตอบหลายๆ ประการ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดไปได้หลายๆ แนว ครูควรยอมรับความคิดเห็นของทุกคนโดยไม่ตำหนิหรือเน้นความถูกต้อง สมบูรณ์

4. บทบาทของผู้สอนในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ควรเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือหรือชี้แนะผู้เรียน ให้เกิดแนวความคิด

5. กระบวนการในการทำวนมีความสำคัญเท่ากับผลงาน กระบวนการนี้เริ่มตั้งแต่ช่วงเวลาเตรียมตัวเมื่อผู้เขียนได้รับปัญหา ช่วงเวลาที่ผู้เขียนขบคิดปัญหา ช่วงเวลาที่มองเห็นปัญหา กระจ่างชัด ช่วงเวลาที่เกิดแนวความคิด และช่วงเวลาที่ผลงานสำเร็จและประเมินผล

6. ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักนำความคิดมาสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิม และความคิดใหม่

7. จะต้องจัดสถานการณ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ทั้งสถานการณ์ทางกาย เช่น ห้องเรียนที่สะดวกสบาย ที่นั่งเหมาะสม อุปกรณ์ครบครัน และจัดสถานการณ์ทางจิตใจด้วยการสร้างบรรยากาศให้เกิดความเชื่อมั่น และความมีอิสระในการคิดหรือเขียน

8. การให้อ่านเรื่องการเขียนเชิงสร้างสรรค์หลาย ๆ แบบจะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักแนวทางในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ยิ่งขึ้น

9. ในการพิจารณางานเขียนเชิงสร้างสรรค์ ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ควรเน้นและชมเชยในเรื่องของความแปลกใหม่ ลักษณะเฉพาะตัว ความคิดริเริ่มและความเป็นตัวของตัวเองในแต่ละคน

10. การสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์จะช่วยพัฒนาทักษะการเขียน การวิจารณ์และการประเมินผลตนเองได้ โดยการแสดงผลงานของแต่ละคนในชั้นเรียนเพื่อให้เพื่อน ๆ ได้ช่วยกันวิจารณ์ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดมากขึ้น รู้ศัพท์มากขึ้นและมีพัฒนาการทางการเขียนดียิ่งขึ้น

11. จะต้องอาศัยกระบวนการแบบประชาธิปไตย เช่น การเปลี่ยนบทบาทระหว่าง ผู้สอนกับผู้เรียน และการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนโดยยึดหลักประชาธิปไตย

สรุปได้ว่าแนวทางในการสอนการเขียนเชิงสร้างสรรค์นั้น ผู้สอนต้องหาวิธีการส่งเสริมความคิดนอกขนัยของผู้เรียน โดยจัดกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่มุ่งใจและกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ภายใต้บรรยากาศที่ผ่อนคลายเพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกมีอิสระในการแสดงความคิดและสามารถผลิตงานเขียนใหม่ ๆ ออกมาได้อย่างสร้างสรรค์นั้น นอกจากผู้สอนจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและเน้นในเรื่องความคิดแปลกใหม่ แล้วผู้สอนยังควรให้กำลังใจและสร้างความมั่นใจให้ผู้เรียนโดยยอมรับในสิ่งที่ผู้เรียนเขียนโดยไม่ตำหนิหรือเน้นความถูกต้อง สมบูรณ์ เพื่อให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดออกมาอย่างเต็มที่

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์

ในการสอนการเขียนเชิงสร้างสรรค์มีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การเขียนเชิงสร้างสรรค์ประสบความสำเร็จ ซึ่งนักการศึกษาได้ศึกษาองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ

ไว้หลายประการดังนี้

ลำดับขั้นในการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์

Furner (1973, p. 130-A) ได้เสนอลำดับขั้นตอนในการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. ขั้นจูงใจ เป็นขั้นให้ความรู้ในเรื่องที่นักเรียนสนใจ ขั้นนี้ครูต้องพยายามสร้างความรู้สึกให้นักเรียนอยากเขียน
2. ขั้นแลกเปลี่ยนความคิดในเรื่องที่สนใจ ขั้นนี้ครูต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน เพื่อให้แนวคิดเพิ่มขึ้น
3. ขั้นเขียน ขั้นนี้นักเรียนเขียนเรื่องที่ตนเองสนใจอย่างอิสระ
4. ขั้นแลกเปลี่ยนความคิดจากเรื่องที่เขียน หลังจากเขียนเรื่องเสร็จแล้ว ให้นักเรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรื่องกันอ่านเพื่อให้นักเรียนเกิดแนวคิดเพิ่มขึ้น
5. ขั้นติดตามผลกิจกรรมบางอย่างที่เหมาะสม เช่น เขียนเรื่องที่ต่อเนื่องกัน หรือแก้ไขข้อบกพร่องบางอย่าง

ส่วน Crafton (1980, p. 321 อ้างถึงใน กัลยา ไตรศรีศิลป์, 2542, หน้า 35) ได้เสนอแนะข้อลำดับขั้นตอนในการสอน การเขียนเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับขั้นตอนของ Furner ดังนี้

1. ขั้นกระตุ้นและส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดความรู้สึกอยากเขียน ซึ่งครูอาจกระตุ้นความสนใจโดยการสร้างบรรยากาศหรือสถานการณ์ต่าง ๆ
2. ขั้นสร้างจูงใจในการเขียน โดยให้นักเรียนเลือกเขียนในหัวข้อที่ตนสนใจ
3. นักเรียนอาจต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่องเกี่ยวกับหัวข้อที่ตนสนใจ เช่น การไปหาข้อมูลจากห้องสมุด การออกไปสัมภาษณ์หรือสอบถามข้อมูลจากผู้อื่น
4. ขั้นเขียนฉบับร่างและแลกเปลี่ยนงานกันอ่าน
5. ขั้นแก้ไขปรับปรุงงานหลังจากได้ข้อมูลย้อนกลับ

ประทุมพร สุกรเจริญ (2520, หน้า 23) ได้กล่าวสรุปแนวทางการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ว่าควรเริ่มต้นเป็นลำดับขั้น ดังนี้

1. ส่งเสริมการแสดงออกทางคำพูด
2. ส่งเสริมการแสดงออกด้วยคำพูดและท่าทาง
3. ส่งเสริมการเขียนที่เน้นความรู้สึกนึกคิดของแต่ละคนเป็นสำคัญ
4. ส่งเสริมการเขียนที่เน้นความรู้สึกนึกคิด ความเป็นเอกลักษณ์ของคนแต่ละคนและลักษณะของภาษาที่ดี

สุภา พิมพ์าเป็น (2546, หน้า 41) กล่าวถึงแบบฝึกเขียนเชิงสร้างสรรค์ ว่าควรมีลำดับขั้นตอนในการฝึกเขียนดังนี้

1. สร้างแรงจูงใจ
2. สะท้อนความรู้สึก
3. สร้างแรงบันดาลใจ
4. สร้างสรรค์ผลงาน
5. นำเสนอผลงาน

ขั้นที่ 1 สร้างแรงจูงใจ หมายถึง ให้ผู้เรียนศึกษาตัวอย่างผลงานที่มีคุณค่าและน่าสนใจจากแบบฝึกที่กำหนดให้ เพื่อเป็นแนวทางในการเขียน

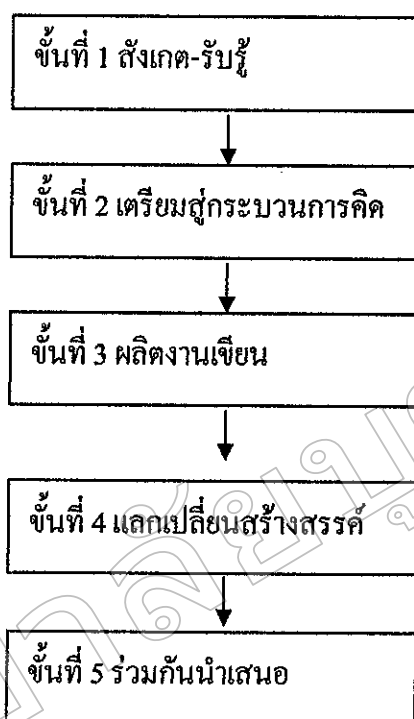
ขั้นที่ 2 สะท้อนความรู้สึก หมายถึง การให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นจากการรับรู้ผลงานหรือสื่อที่กำหนดให้

ขั้นที่ 3 สร้างแรงบันดาลใจ หมายถึง การชี้ให้เห็นความสำคัญของผลงานหรือสื่อต่าง ๆ เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ผู้เรียนเขียนเรื่องนั้น ๆ

ขั้นที่ 4 สร้างสรรค์ผลงาน หมายถึง การสร้างผลงานโดยนำความรู้ ความคิด ประสบการณ์ จินตนาการจากมวลความรู้เดิมมาสร้างองค์ความรู้ใหม่ในลักษณะที่แปลกใหม่แตกต่างไปจากเดิมไม่ซ้ำแบบใคร ตามความถนัดและความสามารถของแต่ละคน

ขั้นที่ 5 นำเสนอผลงาน หมายถึง เป็นการสรุปเนื้อหาจากผลงานที่ได้สร้างขึ้นไปเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง

จากการที่ได้ศึกษารูปแบบของการฝึกเขียนเชิงสร้างสรรค์ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับนักเรียน ช่วงชั้นการเรียนรู้ โดยมีลำดับขั้นตอนในการฝึกเขียน ดังแผนภูมิโครงสร้างดังนี้

ภาพที่ 3 โครงสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ขั้นที่ 1 ตั้งเกิด-รับรู้ หมายถึง ให้ผู้เรียนศึกษาตัวอย่างผลงานที่มีคุณค่าและน่าสนใจ เพื่อสร้างความรู้สึกรักให้ผู้เรียนอยากเขียน

ขั้นที่ 2 เตรียมสู่กระบวนการคิด หมายถึง การให้ผู้เรียนรับทราบวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอน และฝึกการคิด การวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลของตนเอง

ขั้นที่ 3 ผลิตงานเขียน หมายถึง ให้ผู้เรียนใช้ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ และจินตนาการที่มีอยู่ มาสร้างองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบของการเขียน ในลักษณะที่แปลกใหม่ แตกต่างไปจากเดิม ไม่ซ้ำแบบใคร ตามความถนัดและความสามารถของแต่ละคนโดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์

ขั้นที่ 4 แลกเปลี่ยนโครงสร้างสรรค์ หมายถึง ให้นักเรียนเห็นความสำคัญของผลงานโดยการนำผลงานทางการเขียน ในขั้นที่ 3 มาแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น เพื่อหาข้อบกพร่องและนำไปปรับปรุงแก้ไข

ขั้นที่ 5 ร่วมกันนำเสนอ หมายถึง การร่วมกันสรุปเนื้อหาจากผลงานที่ได้สร้างขึ้น โดยมีผู้สอนคอยแนะนำ และสนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

สิ่งเร้าที่จะช่วยในการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์

สิ่งเร้าที่ครูนำมาใช้เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดจินตนาการ เกิดความคิดสร้างสรรค์

มีหลายอย่างและหลายวิธี ดังที่ Burn, Broman and Alberta (1974, pp. 190-192) ได้ข้อสรุปจากงานวิจัยเกี่ยวกับการเขียนเชิงสร้างสรรค์หลาย ๆ เรื่องว่า ครูสามารถเร้าให้นักเรียนเขียนอย่างสร้างสรรค์ได้ โดยใช้สิ่งเร้าต่าง ๆ กัน เช่น รูปภาพ บทร้อยกรอง เสียง ภาพและวัสดุอื่นที่สัมผัสได้ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ผลทาน ศรีณรงค์ (2528) ที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยใช้ดนตรีเป็นสื่อ กับวิธีการสอนแบบธรรมชาติ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนการเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้วิธีการสอนแบบธรรมชาติ และจากผลการวิจัยของ ประชุมพร ธนทอง (2527) ซึ่งทำการวิจัยเกี่ยวกับการใช้การ์ตูนสอนการเขียนเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้การ์ตูนเป็นสื่อสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยไม่ใช้การ์ตูนเป็นสื่อ

นอกจากนี้จากการศึกษาความสามารถทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 โดยใช้แบบฝึกการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในโรงเรียนประถมศึกษาเขตการศึกษา 6 ของ บังอร พุ่มสะอาด และคณะ (2537) พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์สูงขึ้น เนื่องจากการใช้แบบฝึกการเขียนเชิงสร้างสรรค์มีผลในการกระตุ้นความคิดของนักเรียนให้สามารถคิดและเขียนได้เร็วขึ้นและจากการสอบถามความคิดเห็นของครู พบว่า นักเรียนชอบแบบฝึกการเขียนเชิงสร้างสรรค์มากกว่า เนื่องจากแบบฝึกประกอบด้วยภาพต่อเนื่องให้นักเรียนเล่าหรือเขียนบรรยายภาพ มีการกำหนดข้อความให้นักเรียนเรียงเป็นเรื่องราวและเขียนเรื่องตามข้อเรื่องที่ชวนให้นักเรียนคิดสร้างสรรค์ ซึ่งการกำหนดรูปแบบการฝึกที่หลากหลายเช่นนี้ สอดคล้องกับความคิดของ Staudacher (1968, pp. 342-344) ที่ว่าสิ่งเร้าที่จะช่วยให้นักเรียนเขียนสร้างสรรค์ได้คือนั้นมีหลายชนิด

Staudacher ได้กล่าวถึงสิ่งเร้าที่จะช่วยในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. ภาพ ภาพที่ใช้ไม่ควรบอกเรื่องราวทุกอย่าง ควรเป็นภาพที่ไม่จบในตัว เพื่อให้นักเรียนฝึกจินตนาการ
2. การตั้งชื่อเรื่องให้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับนักเรียนที่คิดไม่ออกว่าจะเริ่มต้นอย่างไร เรื่องที่ตั้งให้ไม่ควรจบในตัวเอง แต่ควรให้นักเรียนได้ฝึกจินตนาการ เช่น ถ้าพระอาทิตย์ไม่ส่องแสง
3. เรื่องที่ยังไม่จบ ครูอาจใช้วิธีเล่าหรือเขียนเรื่องที่ค้างไว้ ให้นักเรียนเล่าหรือเขียนให้จบ

4. นิทานพื้นเมือง ครูอาจนำนิทานพื้นเมืองมาเล่าให้นักเรียนฟัง เพื่อสร้างความสนใจให้นักเรียนอยากเขียนเช่น เรื่อง “ทำไมยี่ราฟจึงมีคอยาว”

5. ใช้กิจกรรมในวิชาอื่นมาส่งเสริมการเขียน เช่น วิชาสังคม วิทยาศาสตร์ ครูอาจใช้กิจกรรมในวิชาเหล่านั้นมาให้นักเรียนเขียนโฆษณา เรียงความ หรือบันทึก

6. ใช้ลักษณะตัวละคร ให้นักเรียนบรรยายลักษณะตัวละครที่นักเรียนชอบ

7. การเล่าเรื่องให้เขียนสำหรับเด็กเริ่มเรียน ให้เด็กเล่าให้ครูเขียน

8. ของจริง อาจจะเป็น พืช สัตว์ คน สิ่งของที่เป็นรูปธรรมทั้งหลายมาเป็นสื่อให้เด็กเขียน เช่น ภูผาลาบ พ้อ ควายของฉันทน์ เชือก

9. ของจำลองที่เป็นรูปธรรมเป็นสิ่งเร้าให้เด็กอยากเขียนบรรยายถึงสิ่งเหล่านั้น

10. เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ครูอาจให้นักเรียนเขียนข่าวในโรงเรียน ข่าวในหมู่บ้าน ฯลฯ

11. หนังสือประเภทต่าง ๆ

12. เศษวัสดุที่ไม่ใช้ เช่น เศษผ้า เปลือกหอย เปลือกไข่ แก้วพลาสติก อุดกระดาศ ฯลฯ

นอกจากนี้ Smith (1973, p. 135) ยังได้เสนอแนะการจัดสถานการณ์ที่จะช่วยเร้าให้ผู้เรียนสามารถเขียนเชิงสร้างสรรค์ได้ไว้ว่า ครูควรจัดประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการคมนาคม การสัมผัส การเห็น การได้ยิน ให้แก่ผู้เรียนในห้องเรียน เพื่อเป็นประสบการณ์ในด้านการฝึกประสาทสัมผัส เพื่อเป็นพื้นฐานในการเขียนคำ ประโยคและเรื่อง การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พูดเกี่ยวกับประสบการณ์หรือฝึกพูดจากจินตนาการโดยใช้ภาพเป็นสื่อ ก็เป็นการช่วยเหลือผู้เรียนอีกทางหนึ่ง เพื่อให้สามารถถ่ายทอดคำพูดเป็นภาษาเขียนได้ และประการสำคัญครูต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เขียนอย่างเสรีด้วย

การสร้างบรรยากาศในการเขียนเชิงสร้างสรรค์

นิตยา ฤทธิโยธี (2520) ได้กล่าวถึงบรรยากาศที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเขียนอย่างสร้างสรรค์ได้ว่า ครูต้องสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่มุ่งใจให้นักเรียนรู้สึกอยากเขียน ครูต้องเข้าใจ เห็นใจ ให้นิถนาถนักเรียนได้คิดและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้นักเรียนแสดงออกทางความคิดอย่างเต็มที่โดยไม่คำหนิเดียน เพื่อให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดความสำเร็จในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในอนาคต นอกจากนี้ บังอร พุ่มสะอาด และคณะ (2537, หน้า 15) ได้สรุปความสำคัญของบรรยากาศซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เกิดผลงานเขียนเชิงสร้างสรรค์ว่าประกอบด้วย การให้เวลาผู้เรียนสำหรับคิดและเขียนอย่างสร้างสรรค์ ในสถานที่ที่พื่อนักเรียนรู้สึกสะดวกสบาย ภายใต้บรรยากาศที่ก่อให้เกิดความรู้สึกสบายใจ อบอุ่นใจ โดยผู้เรียนมีอิสระในการแสดงออก และครูมีความเข้าใจ เห็นใจ ช่วยเหลือให้กำลังใจ สนใจผลงานเขียนของ

ผู้เรียนทุกคน และกระตุ้นให้สนใจที่จะสอน พร้อมกับการจัดสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่จูงใจ
ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้เรียน

จะเห็นได้ว่า บรรยากาศในการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์มีความสำคัญอย่างมาก ซึ่ง
สอดคล้องกับสิ่งที่ Torian (1977, p. 37) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาและการวัดผลกระบวนการสอน
ซึ่งประกอบด้วยแผนการสอน วิธีการสอนและเทคนิคการสอน เพื่อพัฒนาความคิดด้านจินตนาการ
ด้วยตนเอง โดยใช้โปรแกรมการเขียนอย่างสร้างสรรค์ C.W.P. (Creative Writing Program) ของ
นักเรียนระดับกลางในโรงเรียนประถมศึกษา ผลปรากฏว่า บรรยากาศในการเขียนมีความจำเป็น
มากสำหรับการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์

การจัดกิจกรรมในการเขียนเชิงสร้างสรรค์

อัญญา ชิวพันธ์ (2535, หน้า 6) ได้เสนอหลักการจัดกิจกรรมในการสอนเขียนเชิง
สร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. กำหนดกิจกรรมการเขียนเชิงสร้างสรรค์ให้มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน โดยจะต้องคำนึงถึง
หลักสูตรในระดับชั้นต่าง ๆ ว่ามีจุดมุ่งหมาย ทำเพื่ออะไร กิจกรรมต่าง ๆ นั้นสนองวัตถุประสงค์ใด
ในหลักสูตร
2. การจัดกิจกรรมการเรียนเชิงสร้างสรรค์ ควรได้มีการสัมพันธ์กับกลุ่มประสบการณ์
ต่าง ๆ ด้วย

3. จัดลำดับความยากง่ายของกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียน
4. ให้สิ่งที่จูงใจเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่และรักในงานเขียน
5. ให้ผู้เรียนสามารถใช้จินตนาการในการแสดงความรู้สึกนึกคิดอย่างอิสระ

Smith (1973, p. 154) ให้เสนองานกิจกรรมที่ใช้ในการเขียนดังนี้

1. เขียนบันทึกประจำวัน
2. เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตตนเอง
3. เขียนจดหมายถึงเพื่อน
4. เขียนเรื่องชวนจำ
5. เขียนประกาศต่าง ๆ
6. แต่งโคลงกลอนต่าง ๆ หรือเรื่องจากประสบการณ์

นิตยา ฤทธิโยธี (2520) ได้เสนอกิจกรรมการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ยกมากล่าวพอ
สังเขป ดังนี้

1. เสียงอะไร ให้นักเรียนเล่าหรืออธิบายเสียงที่ได้ยินว่าเป็นเสียงอะไร เช่น เสียงพายุ
เสียงการแข่งขันฟุตบอล เสียงสัตว์ร้อง เสียงน้ำตก ฯลฯ

2. เรื่องเกี่ยวกับภาพ รวบรวมภาพไว้หลาย ๆ ประเภท เพื่อใช้ให้เหมาะสมกับระดับความสามารถและความสนใจของเด็กชาย หญิง ภาพสีหรือขาวดำ นักเรียนจะเลือกเขียนเรื่องสั้น ๆ จากภาพที่เขาสนใจ

3. ตัวละครจากภาพ ให้นักเรียนเขียนเป็นบทสนทนาของตัวละครในภาพ

4. สิ่งที่ไม่ชอบ ให้นักเรียนเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ชอบพร้อมทั้งเหตุผล

5. สิ่งที่ชอบ ให้นักเรียนเขียนถึงสิ่งที่ชอบ อธิบายถึงความรู้สึกละแวกและสาเหตุที่ชอบ ควรให้เขียนภายหลังจากที่นักเรียนได้เขียน ระบาย สิ่งที่ไม่ชอบแล้ว

6. เรื่องเกี่ยวกับบุคคลสำคัญ เมื่อเรียนเรื่องวีรบุรุษหรือวีรสตรีทางประวัติศาสตร์แล้วให้นักเรียนเขียนเรื่องเกี่ยวกับบุคคลเหล่านั้น

7. แบบฝึกหัดที่ต้องใช้ความคิดคำนึง จะช่วยให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ เช่น การใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบ เช่น แดงเหมือนกับ.....หากสามารถอธิบายถึงรูป รส กลิ่น เสียงที่ตนสัมผัสได้ เช่น เสียงอะไรที่เป็นเสียงเพราะที่สุด เท่านั้น ที่นักเรียนเคยได้ยินมาจนบรรยายเป็นถ้อยคำให้เห็นจริง

8. การ์ตูนทำเอง นักเรียนอ่านเรื่องสนุก ๆ แล้วรวบรวมกลุ่มทำภาพการ์ตูนจากเรื่องที่ชอบอ่าน

9. เรื่องเกี่ยวกับสถานที่ที่น่าสนใจ อ่านเรื่องสถานที่ที่น่าสนใจ เช่น น้ำตก ถ้ำวนอุทยาน แล้วให้นักเรียนเขียนอธิบายสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง

10. หาคำทดแทน อภิปรายถึงคำที่มีความหมายคล้ายกัน หรือซ้ำกัน เช่น เขียนคำเดิมไว้แล้วหาคำอื่น ๆ ที่สามารถใช้ทดแทนลงไปกันได้ เช่น

สวย - งาม น่ารัก น่าเอ็นดู

อ้วน - ใหญ่ โต ศู๊ตะ

11. ค่อนิทาน ครูเขียนคำหรือวลีเกี่ยวกับนิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วให้นักเรียนเขียนเรื่องจากคำที่เป็นหลัก โดยให้เด็กเขียนคนละ 1 นาที ส่งต่อ ๆ ไปจนคนสุดท้าย ก็หมดเรื่องจบ

12. ต่อเรื่องให้จบ ครูอ่านนิทานสั้น ๆ ให้พอใกล้จะจบเรื่อง ครูหยุดอ่านแล้วให้นักเรียนต่อเรื่องให้จบ ความสำคัญจะอยู่ที่ครูเลือกเรื่องที่ที่น่าสนใจและตอนท้ายของเรื่องจะนำไปสู่ความแปลกประหลาดใจ

13. วิธีเริ่มต้นประ โยค ครูแนะนำวิธีเขียนเริ่มต้นเรื่องด้วยประ โยคที่น่าสนใจ เช่น เป็นนาฬิกาของข้าพเจ้าที่ได้มีโอกาสท่องเที่ยวไปใน.....

ขณะที่สมศักดิ์เดินเข้าห้องสมุด.....

ดวงอาทิตย์กำลังทอแสงโผล่พ้นขอบฟ้า.....

14. คำอธิบาย ให้นักเรียนเล่าสิ่งที่ตนอยากจะได้หรืออยากจะเป็น พร้อมด้วยเหตุผล มาคนละประมาณ 3 อย่าง แล้วจึงเขียนลงในสมุด ครูควรแนะนำว่า ควรเป็นสิ่งที่น่าสนใจและ เป็นสิ่งที่ตนปรารถนาอย่างยิ่ง สิ่งที่ปรารถนานั้นอาจเหมือนหรือพ้องกับคนอื่นก็ได้

นอกจากนั้น Hallman (1971 อ้างถึงใน กัลยา ไตรศรีศิลป์, 2542, หน้า 42) ก็ได้ เสนอแนะกิจกรรมที่จะใช้ในการสอนการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในภาษาอังกฤษสำหรับผู้เรียน ภาษาต่างประเทศ ดังนี้

1. กิจกรรมการเขียนบันทึก (Journal) โดยครูให้ผู้เรียนเขียนบันทึกประจำวันใน ห้องเรียนทุกวัน วันละ 10 นาที แล้วให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนกันอ่าน
2. เขียนสิ่งที่ไปไม่ได้ 10 ประการ (Ten Impossible Things) ครูให้ผู้เรียนเขียนถึงสิ่ง ที่ตนคิดว่าไม่อาจเป็นจริงได้ ซึ่งเป็นการใช้จินตนาการในการเขียน
3. เขียนเกี่ยวกับความฝัน (Dreams) โดยผู้เรียนเขียนในสิ่งที่ตนอยากได้หรืออยากเป็น
4. เขียนเกี่ยวกับความทรงจำ (Memories) โดยให้ผู้เรียนนึกถึงเหตุการณ์ในอดีตที่ทำให้ ผู้เรียนรู้สึกเจ็บปวด กลัว หรือรัก แล้วเขียนบรรยายออกมา
5. เขียนเรื่องเกี่ยวกับอนาคต (Future Writing) เช่น ให้ผู้เรียนจินตนาการว่าตนกลับไป เป็นเวลา 100 ปี แล้วเดินขึ้นมาในโลกแห่งอนาคต แล้วเขียนบรรยายเหตุการณ์ในขณะนั้น
6. บทกวี (Poetry) โดยสำหรับผู้เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ อาจจะให้เริ่มต้นง่าย ๆ ด้วยการให้ฟังบทกวีของนักกวี แล้วให้ผู้เรียนเขียนเกี่ยวกับความรู้สึกของ ตนว่าชอบหรือไม่ชอบบทกวีนั้นอย่างไร

ในการจัดกิจกรรมการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์นั้น ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งใน การจัดกิจกรรมที่หลากหลายแปลกใหม่ เพื่อทำให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกสนานในการเขียนและเนื่องจาก ผู้เรียนในระดับประถมศึกษาเป็นวัยที่ซัดและเชื่อฟังครูผู้สอนมากกว่าบุคคลอื่น ๆ และการเรียนใน ระดับประถมศึกษาเป็นการปูพื้นฐานที่จะก้าวไปสู่การเรียนในระดับที่สูงขึ้น ถ้านักเรียนมีพื้นฐาน ในการคิดและการเขียนที่ได้รับการชักจูงให้เกิดจินตนาการ การจัดกิจกรรมการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ก็จะเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมพัฒนาการตามสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

ครูผู้สอน

บุคลิกภาพของครูเป็นสิ่งสำคัญมากในการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ ฉวีวรรณ จินดาพล (2528, หน้า 23) กล่าวว่า ครูผู้สอนการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ให้ความอบอุ่น สนใจพฤติกรรม คำพูด กริยา ท่าทางของเด็ก สนองตอบต่อความ อยากรู้ อยากเห็นของเด็ก และใจเย็น
2. เป็นผู้รู้จักให้กำลังใจ ชมเชย และให้คำแนะนำแก่เด็กได้อย่างเหมาะสม

3. ไม่ลงโทษ ชูเชิญ ไม่หงุดหงิด ทำให้เด็กกลัว
4. ให้กิจกรรมหลายแบบเพื่อพัฒนาตามความคิดสร้างสรรค์ และกล้าแสดงออกของเด็ก
5. สร้างและใช้อุปกรณ์ที่น่าสนใจในการสอนเด็ก
6. มีความเข้าใจและรู้จักให้งานที่เหมาะสมกับเด็ก ไม่ยาวเกินไปและมีคุณค่า สำหรับเด็ก
7. ไม่คาดหวังผลงานของเด็กให้ถูกต้องสมบูรณ์แบบมากเกินไป
8. ควรมีความรู้ ความสนใจผลงานวรรณคดีที่ดี รู้จักเลือกตัวอย่างที่เหมาะสมกับเด็ก

อังฉรา ชีวพันธ์ (2535, หน้า 3-6) ได้กล่าวถึงครูในแนวทางการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ว่า ควรมีบุคลิกที่สร้างสรรค์เพราะครูเป็นผู้จัดการเรียนการสอนและอยู่ใกล้ชิดกับเด็กตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ครูจึงควรมีบุคลิกของผู้ที่มีความริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อจูงใจและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก ลักษณะของครูที่มีความคิดสร้างสรรค์นั้นต้องปฏิบัติดังนี้

1. จัดหากิจกรรมเร้าใจใหม่ ๆ
2. เปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้แสดงออกในด้านต่าง ๆ
3. รับฟังความคิดเห็นของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน
4. ใช้คำถามนำเพื่อให้เกิดคำตอบหลายอย่าง
5. กระตุ้นให้เกิดคำตอบหลาย ๆ อย่าง
6. ชมเชยและให้กำลังใจ
7. มีประชาธิปไตยในการสอน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ครูเป็นหลักสำคัญที่จะทำให้การสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ประสบผลสำเร็จเนื่องจากครูเป็นผู้สร้างบรรยากาศ สร้างสถานการณ์ สร้างสิ่งเร้า สร้างแรงจูงใจ จัดลำดับขั้นการสอน จัดกิจกรรมที่เหมาะสมและครูยังต้องมีทัศนคติที่ดีต่อการเขียนสร้างสรรค์ โดยเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่ควรพัฒนาและฝึกฝนให้กับผู้เรียน ดังที่ Anderson (1970 อ้างถึงใน กัลยา ไตรศรีศิลป์, 2542, หน้า 43) กล่าวว่า การเขียนเชิงสร้างสรรค์จะสำเร็จได้เมื่อครูผู้สอนมีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการและผลงานเขียนลักษณะดังกล่าว ครูต้องเห็นใจ เข้าใจ คอยสนับสนุน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกด้านความเอาใจใส่ ซึ่งสอดคล้องกับที่ นิง จันทรมล (2535, หน้า 13) ได้เขียนสรุปไว้ว่า ความเอาใจใส่ของครูเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะช่วยให้การเขียนเชิงสร้างสรรค์ประสบความสำเร็จ

แนวทางในการส่งเสริมการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์

นอกจากองค์ประกอบซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสอนการเขียนเชิงสร้างสรรค์ดังกล่าวแล้ว บันลือ พฤกษ์วัน (2533, หน้า 49, 55) ได้เสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ส่งเสริมการเขียนบอกชื่อภาพเขียนอธิบายภาพ

1.1 ให้โอกาสเด็กวาดภาพตามที่ต้องการโดยอิสระ แต่มีเงื่อนไขว่าจะต้องบอกชื่อภาพได้

1.2 กิจกรรมการส่งเสริมการแสดงออกทางภาษาไม่ควรจำกัดเฉพาะการเขียน ควรจัดกิจกรรมการฝึกและพัฒนาภาษาพูดควบคู่กันหลายลักษณะสลับกันไป

1.3 ส่งเสริมการเขียนบอกรายละเอียดและเขียนบรรยายภาพ

1.4 การส่งเสริมการเขียนโดยเติมคำบรรยายภาพหรือนอกภาพ

2. ส่งเสริมการเขียนเล่าประสบการณ์และนิทานที่ฟัง

2.1 ส่งเสริมให้เขียนเล่ากิจวัตรประจำวัน

2.2 ส่งเสริมการเขียนเล่าประสบการณ์หรือเหตุการณ์

2.3 การส่งเสริมการเขียนนิทานที่เคยฟังมา

3. ส่งเสริมการเขียนแสดงรู้ตึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยครูช่วยกำหนดสถานการณ์แล้วให้เด็กเขียนบอกถึงความรู้สึก ชอบเกลียดกลัวที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น

กิ่งดาว พุทธพันธ์ (2534, หน้า 55) ได้เสนอแนะแนวทางที่จะช่วยให้การสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ประสบผลสำเร็จไว้อย่างสอดคล้องกับ ประชุมพร สุกรเจริญ (2520, หน้า 65) ดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง เพื่อให้นักเรียนมีอิสระในการแสดงความคิดและกล้าแสดงออกอย่างมั่นใจ ส่งเสริมให้นักเรียนทำงานในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย

2. ขอมรับในผลงานของนักเรียน สนับสนุนและให้กำลังใจอยู่เสมอเพราะสิ่งเหล่านี้จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและเกิดแรงจูงใจที่จะเขียนต่อไป

3. ูปพื้นฐานการคิดแบบอนกนัย โดยสนับสนุนให้นักเรียนใช้ความคิดหลาย ๆ แนวทาง กระตุ้นให้มองเห็นและคิดในแง่มุมต่าง ๆ ที่แปลกไปจากเดิม ครูควรให้ความสนใจกับคำถามหรือคำตอบแปลก ๆ ของนักเรียนด้วย เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการให้แก่เด็กและจะเป็นสิ่งนำเด็กไปสู่การเขียนเชิงสร้างสรรค์หลาย ๆ แบบ รวมทั้งมีการอ่านและแสดงผลงานเขียนของนักเรียนทุกคนด้วย

4. จัดการเรียนการสอนให้มีชีวิตชีวา ด้วยการจัดกิจกรรมเร้าใจใหม่ ๆ อยู่เสมอ โดยคำนึงถึงความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย เพื่อให้นักเรียนเกิดความสนุกสนานกระตือรือร้นที่จะเรียนโดยไม่รู้จักเบื่อหน่าย

สรุปได้ว่า การสอนการเขียนเชิงสร้างสรรค์จะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง เริ่มจากการสร้างความสนใจให้เกิดในตัวผู้เรียน โดยการจัดกิจกรรมที่หลากหลายตามลำดับความยากง่ายเพื่อเร้าใจให้ผู้เรียนรู้สึกอยากเขียน สร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ผ่อนคลาย ให้ผู้เรียน

สามารถแสดงออกได้อย่างอิสระ ซึ่งครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเขียนเชิงสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน

สื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์ ตามความหมายสามัญเข้าใจกันทั่วไป ได้แก่ สื่อที่ใช้ติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกันโดยภาษาเขียน โดยใช้วัสดุกระดาษพิมพ์ออกมาพร้อมกัน เพื่อแจกจ่ายให้กับผู้อ่านได้ครวญละมด ๆ สื่อสิ่งพิมพ์นั้นอาจออกมาในรูปต่าง ๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ นิตยสาร วารสาร จุลสาร หนังสือพิมพ์ โบปลิว แผ่นพับ หนังสือคู่มือ และโปสเตอร์ เป็นต้น

ความเข้าใจความหมายของสื่อสิ่งพิมพ์โดยทั่วไปอีกอย่างหนึ่ง เข้าใจเพียงว่าหนังสือพิมพ์และนิตยสารเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ในด้านการติดต่อสื่อสารกันระหว่างมนุษย์เพราะเป็นสิ่งพิมพ์ที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ขณะที่ความจริง สื่อสิ่งพิมพ์ คือสื่อที่ใช้การพิมพ์เป็นหลัก จึงไม่ได้หมายถึงแต่หนังสือพิมพ์และนิตยสารเท่านั้น แต่มีความหมายรวมไปถึงสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท (สุรัตน์ นุ่มนนท์, 2539, หน้า 6)

ประชิด ทิณบุตร (2539, หน้า 14) ให้ความหมายของสื่อสิ่งพิมพ์ว่า เมื่อกล่าวถึงสิ่งพิมพ์บุคคลทั่วไปมักจะมีความเข้าใจว่า คือวัสดุที่มีลักษณะเป็นแผ่นบาง มีผิวหน้าเรียบ เช่น แผ่นกระดาษที่มีภาพมีสัญลักษณ์ ลวดลาย ตัวอักษรและข้อความ อาจจะมีสีสัน ทั้งที่เป็นสีเดียวหรือหลายสีปรากฏให้เห็นเป็นรูปแบบ รูปร่าง รูปทรงที่แปลกแตกต่างกันออกไป เช่นเป็นแผ่นเดียวเป็นแผ่นเดียวแต่พับติดอยู่กับวัสดุและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ นำหลาย ๆ แผ่นมาเย็บรวมกันเป็นรูปเล่มแบบแบบราบ นำมาประกอบขึ้นเป็นรูปทรงแบบ 3 มิติจากวัสดุประเภทเดียว หรือประกอบกับวัสดุชนิดอื่นทำขึ้นเป็นตัวผลิตภัณฑ์สำเร็จ ในลักษณะของ ถัง ของ กล่อง กระป๋อง ถาด ที่ใช้สำหรับการบรรจุสิ่งของ

ความเข้าใจดังกล่าวเป็นความเข้าใจในสภาพที่ปรากฏเป็นผลงานพิมพ์ที่สำเร็จรูปออกมาซึ่งไม่ว่าจะเป็นบางส่วนหรือทั้งหมดก็ตาม นับว่าการพิมพ์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตด้วยเช่นกัน สิ่งของที่ใช้ในการพิมพ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตด้วยนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นผลงานทางการพิมพ์ หรือเรียกว่า “สิ่งพิมพ์” ได้ด้วยนั่นเอง

ความหมายของสื่อสิ่งพิมพ์ในทางด้านนักวิชาการนั้น มุ่งเน้นพิจารณาว่าสื่อสิ่งพิมพ์ชิ้นนั้น ๆ ประกอบด้วยอะไรบ้างเป็นหลักเกณฑ์ ซึ่งโดยหลักการใหญ่แล้วเหมือน ๆ กัน นอกจากการแบ่งแยกประเด็นปลีกย่อยอาจมีความแตกต่างกันบ้าง เช่น แบบหนึ่งอาจพิจารณาว่า สื่อสิ่งพิมพ์ประกอบด้วย หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร หนังสือเล่ม แผ่นพับ โบปลิว จดหมายข่าว หนังสือเล่มเล็ก และคู่มือ เป็นต้น

การสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์

การสอนทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในภาษาไทยโดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ จะช่วยให้ผู้เรียนเขียนภาษาได้ดี และประสบผลสำเร็จ เนื่องจากแนวทางในการจัดกิจกรรม การเขียนเชิงสร้างสรรค์มีความสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาความสามารถทางภาษาที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ ทักษะคิด แรงจูงใจ และโอกาส ดังที่ พวงเจริญ อินทรประวัติ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน นิติยา มะลิสุวรรณ, 2536, หน้า 28) กล่าวว่า ในการสอนทักษะการเขียนเชิง สร้างสรรค์นั้นผู้สอนต้องมีการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกสนใจและมีความต้องการที่จะเขียน เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งด้วยการสร้างสถานการณ์ จุดตั้งเป้า สร้างบรรยากาศในห้องเรียนเพื่อกระตุ้น ความคิดและจากการไม่เข้มงวดในความผิดพลาดด้านคำศัพท์ และหลักไวยากรณ์ของผู้เรียน จนเกินไปก็จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนมีกำลังใจ มีแรงจูงใจที่จะพัฒนาความสามารถในการเขียน ของตนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีในการเรียนทักษะการเขียนด้วย

การจัดกิจกรรมการเขียนเชิงสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ จะช่วยพัฒนาการ เรียนรู้และความสามารถในการเขียนให้กับผู้เรียน ดังที่ Hurlock (1978) กล่าวว่า ในการเรียนรู้ ภาษานั้นผู้เรียนต้องได้รับตัวป้อนหรือข้อมูลที่เข้าใจได้ (Comprehensible Input) และเป็นสิ่งที่มีความ ยากมากขึ้นเพียงเล็กน้อยกว่าระดับความสามารถของผู้เรียนที่มีอยู่เดิม กล่าวคือกิจกรรม การเขียนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์นี้ จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำความรู้ทางภาษา ที่มีอยู่เดิมทั้งด้านคำศัพท์และ โครงสร้างทางไวยากรณ์มาใช้เชื่อมโยงกับคำศัพท์ใหม่ ๆ ในการเขียน เพื่อตอบสนองความต้องการของตนอย่างแท้จริง เพราะการเขียนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์จะเปิด โอกาสให้ผู้เรียนได้เขียนในเรื่องที่ตนสนใจและต้องการ โดยผู้สอนจะใช้สื่อสิ่งพิมพ์และกิจกรรม เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนพยายามใช้ภาษาในการถ่ายทอดความคิด จินตนาการ ประสบการณ์ใน แง่มุมต่าง ๆ ที่แปลกใหม่ และอาจจะเป็นสิ่งที่ย้อนนอกเหนือความรู้เดิมที่มีอยู่บ้าง โดยจะส่งผลให้ ผู้เรียนได้เพิ่มวงความรู้ด้านคำศัพท์และไวยากรณ์ด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาการใช้ ภาษาและรู้จักคำศัพท์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ทฤษฎีการเรียนรู้ภาษาอีกประการหนึ่งของ Hurlock (1978) ที่เชื่อว่าอารมณ์ หรือเจตคติของผู้เรียนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ภาษาและผู้สอน ต้องพยายามหาวิธีลดแรงต้านทานความรู้สึกลบ ที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ภาษาของผู้เรียน เพื่อช่วย ให้ผู้เรียนเรียนรู้ภาษาได้ดี สอดคล้องกับกิจกรรมการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่เน้นความสามารถ ในการถ่ายทอดความคิดของผู้เรียนมากกว่าการเข้มงวดในเรื่องกฎเกณฑ์ไวยากรณ์ เพื่อสร้าง ความมั่นใจในการเขียนให้เกิดขึ้นก่อนแล้วจึงให้ความสำคัญต่อรูปแบบการเขียนและความถูกต้อง ของภาษาเพราะถ้าผู้เรียนมีความวิตกกังวลสูงจะส่งผลให้ความสามารถในการใช้ภาษาลดน้อยลง

จะเห็นได้ว่าการเขียนอย่างสร้างสรรค์เป็นผลงานการเขียนอย่างอิสระ โดยใช้ความคิดของเด็กเอง ซึ่งอาศัยพื้นฐานประสบการณ์จากการเรียนรู้หลายลักษณะ เช่น การอ่าน การท่องเที่ยว การฟังเรื่องราวอื่น ๆ ซึ่งแสดงออกให้เห็นว่าผู้เขียนได้ริเริ่มเรื่องตกแต่งเรื่องสร้างปมปัญหาของตัวเอง โดยใช้จินตนาการของตนได้อย่างสมเหตุสมผล การเขียนอย่างสร้างสรรค์ย่อมแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางความคิด สุขภาพจิตที่ดี และสมบรูณ์ของผู้เขียนมีอารมณ์ในการเขียนแม้ผลงานการเขียนจะหายาหรือละเอียด แต่รูปแบบและวิธีการเขียนนั้น ๆ มิได้ลอกเลียนแบบจากเรื่องหรือเอกสารใด ๆ นับเป็นการเสริมสร้างพลังความคิดให้เยาวชนได้เป็นอย่างดี และการแสดงออกในการเขียนหรืองานทางศิลปะดังกล่าวยังเป็นการผ่อนคลายความเครียดและชดเชยอารมณ์ได้อีกด้วย

กิจกรรมการเขียนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์

จากการศึกษาองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ หลักการสอนและแนวทางในการส่งเสริมความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์นั้นจะเห็นว่า ความคิดสร้างสรรค์และการเขียนเชิงสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์กันและเป็นส่วนประกอบเสริมซึ่งกันและกัน ดังที่ อารี รังสินันท์ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน ขจิตพรพรณ ประดิษฐ์พงศ์, 2535, หน้า 3) กล่าวว่า ผู้เรียนที่ขาดทักษะในการคิด เพราะไม่ได้รับการฝึกฝนให้รู้จักคิดให้แจ่มแจ้ง จะทำให้การเขียนเพื่อสื่อความหมายไม่แจ่มแจ้งไปด้วย ผู้สอนจึงต้องให้ผู้เรียนรู้จักคิด และถ่ายทอดความคิดนั้นออกมาได้ ซึ่งความคิดก็คือ กระบวนการทางสมองที่คิดในลักษณะอนนกนัยนั่นเอง ดังนั้นการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์จึงควรพัฒนาควบคู่ไปกับการฝึกคิดอย่างสร้างสรรค์ การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่พัฒนาความสามารถทางการเขียนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์

การใช้กิจกรรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนการสอนภาษาไทยโดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์นั้น นอกจากจะเป็นการฝึกให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์แล้วยังเป็นการบูรณาการทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนได้อย่างดี อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการเรียนภาษาไทยเพื่อการสื่อสารอีกทางหนึ่งด้วย ดังที่ บันลือ พลฤกษ์วัน (2535, หน้า 8) กล่าวว่า ข้อสังเกตผลแห่งการใช้หลักสูตรในปัจจุบันในด้านที่ดีเด่น ได้แก่ ความกล้าในการแสดงออกของเด็กไทย โดยทั่วไปดีขึ้นมาก ทั้งนี้อาจเกิดจากเหตุผลอย่างน้อย 2 ประการ คือ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครองเปิดโอกาสให้เด็กได้พูด ได้แสดงออกมากขึ้น เพราะเริ่มเข้าใจว่าการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่คตินั้นจะต้องแสดงออกในเชิงการติดต่อสื่อสาร เพื่อโอกาสที่ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลง
2. การเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน ส่งเสริมให้เด็กแสดงออกได้มากยิ่งขึ้น ครูเริ่มคลายความเป็นผู้เคร่งครัดทางวินัย (Mental Discipline) ลงหลาย ๆ ด้าน เช่น การทำโทษน้อยลงส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ความมีอิสระของผู้เรียนมากขึ้น เป็นต้น

จากเหตุผลทั้งสองประการนี้ย่อมสอดคล้องกับลักษณะการดำรงชีวิตในสังคมไทยที่ได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางการคมนาคม การสื่อสารมวลชน การเกิดอาชีพใหม่ ๆ หลายรูปแบบก็มีส่วนชักจูงโน้มน้าวให้ภาวะความเป็นอยู่ของครอบครัว เช่น แม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ความเข้มงวดในระเบียบ ประเพณีแบบโบราณค่อย ๆ ลดลง เพราะทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้เรียนรู้จากสื่อมวลชน ทั้งภาพและข่าวสารแพร่ได้รวดเร็ว และกว้างขวาง ย่อมทำให้ทุกชีวิตต้องปรับให้ทันภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลง ซึ่งส่งผลที่สอดคล้องกับเหตุแห่ง 2 ประการ ที่กล่าว ทั้งนี้ย่อมสอดคล้องกับคำวิจารณ์ของ วิภาฤดี วิภาวิน (2543, หน้า 42 อ้างถึงใน ชุตินาถ บวรวัฒน์, 2544) ที่ว่า อัตราความก้าวหน้าของสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตคนในปัจจุบันมีมากมายไม่เหมือนในอดีตเลย ยิ่งความก้าวหน้าในการติดต่อสื่อสาร การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ระหว่างประเทศทั่วโลก มีมากขึ้นก็ยิ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อย่างไม่หยุดยั้ง และรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยลำดับ จากข้อความวิจารณ์ดังกล่าว ย่อมสะท้อนให้เห็นความจริงในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันจะเห็นผลต่อการดำรงชีวิต เช่น ทรัพยากรน้อยลง ย่อมเปลี่ยนอาชีพของมนุษย์จาก “การเป็น นักล่า ต้องมาเป็นนักเลี้ยง” เป็นต้น

สภาพของเด็กอันเป็นผลสะท้อนจากการศึกษาและสังคมนี้คงจะเป็นเครื่องพยากรณ์แนวโน้มได้ว่า ความกล้าแสดงออกในหลาย ๆ ด้านจะก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เพราะได้รับข่าวสารมวลชน ทุกหมู่บ้าน เพราะสภาพการคมนาคม การแพร่ข่าวสารทางวิทยุ โทรทัศน์ เครื่องใช้ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตย่อมช่วยให้ทุกชีวิตปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมเป็นเหตุให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องพัฒนากลไกของกระบวนการจัดการศึกษา รวมทั้งจุดหมายของการศึกษาด้วยเช่นกัน

ทักษะที่จำเป็นที่สุดของมนุษย์ในปัจจุบันก็คือ “ทักษะที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ” ซึ่งจะได้จากการอ่านเป็นส่วนใหญ่ ส่วนความจำเป็นที่ติดตามมาก็คือ ต้องฝึกนิสัยของเยาวชนให้เป็นคนใฝ่หาความรู้และกล้าแสดงออกให้มากขึ้น โดยลำดับ ทักษะในการกล้าแสดงออกและการใฝ่หาความรู้นี้เป็นแนวทางหนึ่งที่ต้องเร่งพัฒนาการอ่านและการเขียนให้เป็นกิจกรรมที่ต้องสนองความต้องการแห่งชีวิตของเยาวชน เพื่อผลการดำรงชีวิตในปัจจุบันและอนาคตให้มีประสิทธิภาพสืบต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์จึงเป็นความจำเป็นแก่ชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการพัฒนาการศึกษาในปัจจุบัน ทั้งจะเป็นพื้นฐานรองรับที่จะสามารถสนองความต้องการในความกล้าในการแสดงออกที่เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณและเป็นไปอย่างรวดเร็วในอนาคตโดยทางการอ่าน เพื่อปรับปรุงภาษาที่ใช้แสดงออกและการเขียนเพื่อสื่อความคิดความต้องการให้สอดคล้องและเสริมซึ่งกันและกันได้ดียิ่งขึ้น

การจัดกิจกรรมการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์มีจุดมุ่งหมายหลัก 2 ประการ คือ เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และเพื่อพัฒนาความสามารถทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์ และเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว การจัดกิจกรรมต้องคำนึงถึงเทคนิคและกลวิธีที่จะใช้ในการจัดกิจกรรมต้องแปลกใหม่ และหลากหลาย องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนสอดคล้องและสัมพันธ์กับกิจกรรมการเขียน

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมส่งเสริมการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่

1. ฝึกการคิดนอกกรอบ
2. ฝึกการกล้าคิด กล้าทำอย่างอิสระ
3. ส่งเสริมการแสดงออกทางความคิด
4. ส่งเสริมความคิดจินตนาการ
5. ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น
6. ส่งเสริมความมีอารมณ์ขัน
7. สร้างประสบการณ์ทางภาษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการเขียน
8. ส่งเสริมแรงจูงใจและทัศนคติที่ดีต่อการเขียน
9. พัฒนาความสามารถทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์

การประเมินผลการเขียนเชิงสร้างสรรค์

การประเมินผลการเขียนเชิงสร้างสรรค์เป็นเรื่องที่ละเอียดและกระทำได้ยากเนื่องจากเป็นงานเขียนที่เกิดจากการแสดงออกทางความรู้สึกลึกซึ้งและจินตนาการที่แปลกใหม่ของแต่ละคน ซึ่งจะมีแนวความคิด ความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการประเมินผลการเขียนเชิงสร้างสรรค์จึงควรมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนและครอบคลุมไปถึงความสามารถทุก ๆ ด้านของผู้เรียนอีกด้วย

พิสวาส ถัดจาก (2524) ได้ให้เกณฑ์การวัดผลงานเขียนเชิงสร้างสรรค์ไว้ โดยแบ่งการตรวจงานออกเป็น 2 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 ด้านงานเขียนของนักเรียนแล้วแบ่งเป็น 5 กลุ่มความสามารถ คือ ดีมาก ดีปานกลาง พอใช้ และยังต้องปรับปรุง

ชั้นที่ 2 ตรวจให้คะแนนและพิจารณาเป็นส่วน ๆ ดังนี้

ความคิด	10	คะแนน
วิธีการเขียน	5	คะแนน
การใช้ภาษา	5	คะแนน
กลไกประกอบการเขียน	5	คะแนน

ส่วน กรมวิชาการ (2525) ได้ให้หลักในการประเมินผลงานเขียนว่า การที่จะตัดสินว่างานเขียนชิ้นใดเป็นงานสร้างสรรค์ ควรยึดหลัก 4 ประการ คือ

1. ให้ความแปลกใหม่ หมายถึง ความคิดที่ไม่ซ้ำแบบใคร เป็นความคิดของผู้เรียนคิดขึ้นเองหรือดัดแปลงมาอย่างเหมาะสมด้วยภูมิปัญญาของตน
2. การใช้ภาษาคมคาย กระชับรัดกุม ทั้งนี้เป็นการใช้ภาษาที่ไม่ผิดแปลกไปจากระเบียบของภาษาซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน
3. สามารถเร้าความรู้สึกของผู้รับสาร อาจเป็นความขบขัน ความเศร้า ความปิติยินดี ความพิศวง ความสวยงาม ความซาบซึ้ง ความอาลัย ความมั่นใจ ฯลฯ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันก็ได้
4. เป็นประโยชน์ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เช่น ให้ข้อคิดที่เป็นคติในการดำรงชีวิต ชี้ให้เห็นคุณเห็นโทษ แนะนำให้รู้จักสังเกต พิจารณาสังค่าง ๆ โดยเหมาะสม ก่อให้เกิดจินตนาการในทางที่ดีงามหรือให้ความเพลิดเพลินแก่จิตใจในลักษณะของบันเทิงนาการ เป็นต้น

พร้อมกันนี้ยังได้เสนอหลักเกณฑ์การให้คะแนนการเขียนไว้ดังนี้ คือ การให้คะแนนการเขียนที่มีแบบแผนหรือรูปแบบ ซึ่งได้แก่ การเขียนเรียงความ บทความ จดหมาย ข้อความ สุนทรพจน์ ฯลฯ ควรแบ่งให้คะแนนดังนี้

เนื้อเรื่อง	25%
การใช้ภาษา	25%
แนวความคิด	30%
รูปแบบ	10%
ลายมือ การสะกดการันต์	
การเว้นวรรคและย่อหน้า ความสะอาด	10%

จะสังเกตเห็นว่าเกณฑ์การตรวจให้คะแนนงานเขียนเชิงสร้างสรรค์ ทั้งที่เสนอโดยพิศวาส ถัดจาก (2524) และของ กรมวิชาการ (2525) ต่างให้ความสำคัญกับการแสดงออกทางความคิดของผู้เขียนเป็นประเด็นหลักเหมือนกัน

นอกจากนี้ พเยาว์ ทักษิณ (2523) ได้ให้เกณฑ์การประเมินผลการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ด้วยการให้คะแนนตามอัตราส่วนน้ำหนักความสำคัญ ดังนี้

การแสดงออก	5 ส่วน
การเชื่อมโยงความคิด	1 ส่วน
การเสนอเรื่อง	1 ส่วน
การใช้ภาษา	1 ส่วน

เนื้อหาสาระ

2 ส่วน

และได้กำหนดเกณฑ์เพื่อเป็นแบบให้คะแนนการเขียน ดังนี้

ดีมาก	มีค่าเท่ากับ	5
ดี	มีค่าเท่ากับ	4
พอใช้	มีค่าเท่ากับ	3
เกือบพอใช้	มีค่าเท่ากับ	2
ต้องแก้ไขอีก	มีค่าเท่ากับ	1

รายละเอียดของส่วนย่อย

1. การแสดงออก หมายถึง การเสนอแนวความคิดเห็นใหม่ ๆ หรือความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นแนวของตนเอง แสดงความรู้สึกรักคิด ความเข้าใจอย่างเสรี
2. การเชื่อมโยงความคิด หมายถึง การจัดระเบียบความคิดให้เชื่อมโยงต่อเนื่องกันได้อย่างได้ใจความและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
3. การเสนอเรื่อง หมายถึง การจัดลำดับการเสนอเรื่องอย่างน่าสนใจและกำหนดเรื่องสอดคล้องกับการเสนอเรื่อง
4. การใช้ภาษา หมายถึง การใช้ถ้อยคำภาษาที่ให้ความชัดเจน แจ่มแจ้ง ถูกต้อง ตามกาลเทศะ เหตุการณ์ในเรื่องได้ใจความที่ต้องการจะพูด ถ้อยคำโวหารสุภาพ
5. เนื้อหาสาระ หมายถึง การเสนอข้อเท็จจริง ความรู้ทั่วไป เหมาะสมกับภาพและข้อเรื่อง ได้ใจความ มีความยาวของเนื้อเรื่องพอสมควรกับที่ประมาณไว้ และมีรายละเอียดพอสมควรแก่ความเข้าใจ

จากการศึกษาหลักเกณฑ์การให้คะแนนเพื่อประเมินผลความสามารถทางการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของผู้วิจัยหลาย ๆ ท่าน แล้วพบว่า เกณฑ์การประเมินของ พเยาว์ ทักษิณ (2523) นั้นมีความละเอียดรอบคอบ ครบคลุม และให้ความสำคัญกับการแสดงออกทางความคิด ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะการเขียนในการแสดงออกทางความคิด จินตนาการ ประสบการณ์ และความรู้สึกโดยจะเห็นได้ว่าวิธีการประเมินผล การเขียนเชิงสร้างสรรค์จะเน้นเรื่องความคิดเฉพาะตน อารมณ์ ความรู้สึกที่แสดงออกมาในรูปของ ภาษาเขียนที่แปลกใหม่ และแม้ว่ากลไกประกอบการเขียนหรือการใช้ภาษาจะเป็นเรื่องที่รองลงมา แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึง โดยเฉพาะในการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ การใช้ภาษาที่ถูกต้องด้วย

การสอนเขียนตามแนวทางของการพัฒนาจากทักษะย่อยไปหาทักษะรวม

Valette and Disick (1979 อ้างถึงใน จักรภพ วิชัยพันธ์, 2539, หน้า 18) ได้จำแนกชั้นการเขียนตามสารบบจำแนก (Taxonomy) ซึ่งเป็นระบบจำแนกสิ่งต่าง ๆ โดยเริ่มจากระดับที่ง่ายไปหายาก ออกเป็น 5 ชั้น ดังนี้

1. **ขั้นทักษะด้านกลไก (Mechanical Skills)** เป็นทักษะขั้นต้น เริ่มจากการเลียนแบบเป็นระดับความสามารถที่เกิดจากการฝึกจนคล่องเป็นอัตโนมัติ แสดงออกทางความจำมากกว่าความเข้าใจ พฤติกรรมที่แสดงออกในการเขียนคือลอกแบบ (Reproduction)
2. **ขั้นความรู้ (Knowledge)** เป็นขั้นที่แสดงออกซึ่งความรู้ในกฎเกณฑ์ (Rules) ข้อเท็จจริง (Facts) และข้อมูล (Data) ที่เกี่ยวข้องกับภาษา พฤติกรรมในการเขียนระดับนี้ คือการระลึกได้ (Recall) ผู้เรียนจะรู้จักและทราบความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและสัญลักษณ์ที่ถูกต้องของภาษา สามารถเขียนประโยคจากรูปภาพโดยใช้โครงสร้างทางภาษาที่เรียนมาแล้วได้อย่างถูกต้องและมีความเข้าใจในเนื้อหาที่เขียน
3. **ขั้นถ่ายโอน (Transfer)** เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ พฤติกรรมในการเขียนที่แสดงออกคือ การนำไปใช้ (Application) ผู้เรียนสามารถนำความรู้เกี่ยวกับกฎไวยากรณ์และคำศัพท์ที่ได้เรียนไปแล้วมาเขียนกระสวนประโยค (Pattern) ใหม่โดยมีตัวอย่างให้และยังคงเป็นการเขียนแบบควบคุม
4. **ขั้นการสื่อสาร (Communication)** เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารได้ พฤติกรรมในการเขียนในระดับนี้คือการแสดงซึ่งความคิดเห็น
5. **ขั้นการวิเคราะห์วิจารณ์ (Criticism)** เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินภาษาที่ใช้ได้ พฤติกรรมในการเขียนที่แสดงออก คือ การสังเคราะห์ (Synthesis) กล่าวคือผู้เรียนสามารถเขียนแสดงความคิดเห็นของตนเองได้คล่อง สามารถใช้ถ้อยคำสำนวนได้อย่างเหมาะสม และใช้ลีลา (Style) ในการเขียนได้อย่างสอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ของการเขียนนั้น ๆ

ผจงกาญจน์ ภูวิภาคารวรรณ (2540, หน้า 93) ได้กล่าวไว้ว่า การสอนอ่านโดยอาศัยแนวทางตามความเชื่อด้านการฝึกทักษะย่อย ซึ่งเน้นทักษะการอ่านเป็นทักษะย่อย ๆ และเชื่อว่าบุคคลจะสามารถใช้ทักษะในระดับสูงได้ จำเป็นต้องอาศัยทักษะในระดับที่ต่ำกว่า เป็นพื้นฐานขึ้นมาตามลำดับ มีอิทธิพลต่อการเรียนภาษามาก ในช่วงเวลา 20 ปีที่ผ่านมา วิธีการสอนแบบ Phonics, Linguistics และ Basal Reader Approach ถูวนำมาใช้เพื่อฝึกทักษะย่อย ๆ ของการอ่านทั้งสิ้น แนวทางการสอนอ่านแบบนี้ แม้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งในเชิงเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยตลอดมา โดยที่ผู้คัดค้านมีความคิดเห็นว่าการสอนตามแนวทางฝึกทักษะย่อยไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ได้สอน

ให้นักเรียนได้ “อ่าน” จริง ๆ ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายไม่รักการอ่านและทำให้ทักษะอื่น ๆ เช่น การคิด การพูด และการเขียน เสียไปด้วย อย่างไรก็ตามการสังเคราะห์ผลงานการวิจัยจำนวนมากที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ โดย Spolsky (1986 อ้างถึงใน พงศกาญจน์ ภูวิภาคารวรรณ์, 2540) ได้พบว่าการเรียนภาษาที่จะประสบผลสำเร็จ ต้องดำเนินการไปตามเงื่อนไขต่าง ๆ 11 ข้อ และมีเงื่อนไขหลายข้อที่สนับสนุนการเรียนภาษาโดยการฝึกวิเคราะห์และสังเคราะห์ทักษะย่อย เช่น

เงื่อนไขข้อ 2 ในการเรียนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ ผู้เรียนต้องมีโอกาสวิเคราะห์ส่วนประกอบย่อย ๆ ขององค์ประกอบใหญ่ ไม่ว่าจะกระทำ โดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม

เงื่อนไขข้อ 3 องค์ความรู้ทางภาษา สามารถวิเคราะห์ออกมาเป็นส่วนประกอบย่อย ๆ ได้

เงื่อนไขข้อ 7 การเรียนรู้ทางภาษาจะเกี่ยวข้องกับการที่ผู้เรียนมีโอกาสที่จะเรียนรู้ว่าองค์ประกอบย่อย ๆ สามารถรวมกันเข้าเป็นหน่วยใหญ่ได้อย่างไร

จึงเห็นได้ว่าการสอนอ่านโดยการฝึกทักษะย่อยก็มีประโยชน์เช่นกัน ครูจึงควรรู้จักที่จะเลือกวิธีการฝึกย่อย ๆ อย่างเหมาะสม โดยทั่วไปการสอนอ่านโดยยึดหลักการนี้ จะเริ่มจากการฝึกทักษะระดับคำ (Vocabulary) ไปสู่ทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจ (Comprehension Skills) การอ่านเพื่อการศึกษาค้นคว้า (Study Skills) และการอ่านเพื่อพัฒนาความสนใจและรสนิยมในวรรณคดี (Developing Interest and Taste in Literature) ตามลำดับ

จากระดับและขั้นตอนในการเขียนและอ่านตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่าลำดับขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้มีความคล้ายคลึงกัน คือเริ่มจากขั้นที่ง่ายไปสู่ขั้นที่ซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งในการฝึกทักษะการเขียนแก่ผู้เรียนนั้น ครูควรจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้รับการฝึกอย่างมีระบบ มีการผ่านขั้นตอนตามลำดับและคำนึงถึงระดับความสามารถทางการเรียนของผู้เรียนด้วย

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีมโนชนนิยม

กลุ่มมโนชนนิยมจะคำนึงถึงความเป็นคนของคน จะมองธรรมชาติของมนุษย์ในลักษณะที่ว่ามีมนุษย์เกิดมาพร้อมกับความดีที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (Good-Active) มนุษย์เป็นผู้ที่มีอิสระสามารถที่จะนำตนเองและพึ่งตนเองได้ เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำประโยชน์ให้สังคมมีอิสระเสรีภาพที่จะเลือกทำสิ่งต่าง ๆ ที่จะไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนซึ่งรวมทั้งตนเองด้วย มนุษย์เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบและเป็นผู้สร้างสรรค์สังคม บุคคลสำคัญในกลุ่มนี้ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการศึกษา คือ มาสโลว์ โรเจอร์ส และ โคมส์ (พรณี ช. เจนจิต, 2538 ก, หน้า 438)

มาสโลว์ มีความเชื่อพื้นฐานว่า “ถ้าให้อิสระแก่เด็ก เด็กจะเลือกสิ่งที่ดีสำหรับตนเอง พ่อแม่และครูได้รับการกระตุ้นให้มีความไว้วางใจในตัวเด็กและควรเปิดโอกาสและช่วยให้เด็ก

เจริญเติบโตต่อไป มิใช่ใช้วิธีควบคุมและจัดการชีวิตของเด็กทั้งหมด หรือว่าเข้าไปยุ่งเกี่ยวและพยายามปรับพฤติกรรมให้เป็นไปตามที่ผู้ใหญ่ต้องการ”

โรเจอร์ส (Rogers, 1969 อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2541, หน้า 334) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แนวมนุษยนิยมไว้ในหนังสือชื่อว่า Freedom to Learn ไว้ดังนี้

1. โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้
2. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้เรียนรับรู้่วาวิชาที่เรียนมีความหมายและมีความสัมพันธ์ต่อจุดมุ่งหมายของชีวิตของผู้เรียน
3. ผู้เรียนจะต่อต้านการเรียนรู้ที่ผู้เรียนรู้สึกว่าเป็นการกระทบกระเทือนบุ่เช่ญความรู้สึกเกี่ยวกับ “ตน” (Self) ของผู้เรียน
4. ในกรณีที่มีการบุ่เช่ญจากสิ่งภายนอกกดดัน ผู้เรียนอาจจะค่อย ๆ ยอมรับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนรู้สึกว่าเป็นการกระทบกระเทือนต่อตนได้บ้าง
5. ผู้เรียนอาจจะยอมรับรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ และเริ่มเรียนรู้ ถ้าหากการบุ่เช่ญจากสิ่งภายนอกต่อต้านต่ำ
6. การเรียนรู้ที่สำคัญมักจะเกิดจากการลงมือกระทำของผู้เรียนเอง
7. ถ้าผู้เรียนมีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบในกระบวนการเรียนรู้จะช่วยในการเรียนรู้ของผู้เรียนมากขึ้น
8. ถ้าผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยทุ่มเททั้งด้านความรู้สึกและสติปัญญาจะเป็นผลให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้มากขึ้นอยู่ตลอดเวลา
9. การส่งเสริมให้ผู้เรียนประเมินผลสิ่งที่เรียนด้วยตนเองจะช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดอิสระ เป็นตัวของตัวเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองและมีความคิดสร้างสรรค์
10. การเรียนรู้ที่จะเป็นประโยชน์ที่สุดต่อการมีชีวิตอยู่ในสมัยปัจจุบันก็คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ (Process of Learning) หรือเรียนรู้อย่างไร และผู้เรียนจะต้องกล้าที่จะเปิดโอกาสให้ตนเองมีประสบการณ์ใหม่ และพยายามที่จะรับการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของ

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2541, หน้า 336) ได้สรุปความเชื่อพื้นฐานของนักจิตวิทยามนุษยนิยม 3 ท่าน ได้แก่ โรเจอร์ส มาสโลว์ และโคมส์ ที่กล่าวไว้ในแนวเดียวกันว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพ และความโน้มเอียงที่จะชวนขวายเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีแรงจูงใจภายในช่วยสร้างสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามที่ตนต้องการ มนุษย์สามารถรับผิดชอบพฤติกรรมของตนเอง ถือว่าตนเองเป็นปัจเจกบุคคล และเป็นบุคคลที่มีค่า สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2541, หน้า 337)

ยังได้สรุปหลักการพื้นฐานของการศึกษาแนวมนุษยนิยมจากความคิดเห็นของ โรเจอร์ส มาสโลว์ และ โคมต์ ไวต์นีย์

1. นักเรียนจะเรียนรู้ก็ต่อเมื่อความต้องการพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ ความต้องการทางสรีระ ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความรัก และความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ รวมทั้งความต้องการที่จะรู้จักรู้ว่าตนเองมีค่า ไม่บกพร่อง
2. ความรู้สึกมีความสำคัญเท่ากับความจริง ฉะนั้นการเรียนรู้ว่าควรจะรู้สึกอย่างไร มีความสำคัญเท่ากับการเรียนรู้ว่าควรจะคิดอย่างไร
3. นักเรียนจะเรียนรู้ก็ต่อเมื่อบทเรียนนั้นเป็นสิ่งที่นักเรียนสนใจและต้องการจะเรียนรู้
4. การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ว่าควรจะเรียนรู้อย่างไร มีความสำคัญมากกว่าการเรียนรู้เนื้อหาและความจริงต่าง ๆ
5. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักเรียนไม่รู้สึกรู้ว่าตนถูกขู่เข็ญ หรือมีความหวาดกลัว
6. การประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตัวของนักเรียนเอง มีความหมายและมีประโยชน์ต่อนักเรียนมากกว่าการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยผู้อื่น

กล่าวโดยสรุป การจัดการการเรียนการสอนตามทฤษฎีมนุษยนิยม ต้องให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนให้มากที่สุด เนื่องจากทฤษฎีมนุษยนิยมเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพและความโน้มเอียงที่จะขวนขวายเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีแรงจูงใจภายในช่วยสร้างสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามที่ตนต้องการ มนุษย์มีอิสระที่จะเรียนรู้ได้ตามความต้องการและความสนใจของตนเอง ไม่ชอบการบังคับขู่เข็ญ และการเรียนรู้จะมีความหมายและมีความสำคัญถ้าหากผู้เรียนมีโอกาสลงมือกระทำ มีส่วนร่วมรับผิดชอบและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จิตวิทยาการเรียนรู้

ความพร้อม (Readiness)

ประคินันท์ อุปรมย์ (2518, หน้า 101, 104, 106) กล่าวว่า ความพร้อม (Readiness) หมายถึงสภาพความเจริญเติบโตของร่างกายบวกกับความสนใจและความรู้พื้นฐาน ที่จะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความพร้อมหมายถึงวุฒิภาวะและประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ที่มีมากพอที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้สิ่งที่เรียนได้นั่นเอง

องค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อม ได้แก่

1. องค์ประกอบภายในตัวผู้เรียน ได้แก่ วุฒิภาวะ ความสนใจ และความรู้พื้นฐานหรือประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
2. องค์ประกอบภายในโรงเรียน ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน เช่น บุคลิกภาพของครู การจัดบทเรียน การจัดบรรยากาศของห้องเรียน และบริเวณโรงเรียน เป็นต้น

วุฒิภาวะ (Maturity) หมายถึงระดับความเจริญเติบโตสูงสุดของพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาในแต่ละวัยของบุคคล

ความรู้พื้นฐาน หมายถึงความรู้เบื้องต้นที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจหรือเรียนรู้สิ่งใหม่ได้

ครูผู้สอนเป็นองค์ประกอบภายในโรงเรียนอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กเกิดความพร้อมในการเรียน กล่าวคือ ถ้าครูมีบุคลิกภาพดี สอนดี เป็นที่รักที่ศรัทธาและเป็นที่น่านับถือสำหรับนักเรียน ย่อมช่วยให้นักเรียนสนใจหรือกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งที่ครูสอน

สำหรับการสอนที่จะให้ผู้เรียนสนใจ สนุก และกระตือรือร้นที่จะเรียนได้แก่ วิธีการสอนหลายๆ แบบ ที่เหมาะสมกับแต่ละบทเรียนและแต่ละวัยของผู้เรียน วิธีสอนที่มีกิจกรรมที่แปลกๆ ใหม่ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนพร้อมที่จะเรียนและเรียนด้วยความสนใจมากที่สุด นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมทั่วๆ โรงเรียน ก็เป็นสภาพที่ช่วยให้เด็กอยากมาโรงเรียน และเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กสนใจเรียน

ในกรณีที่ครูเห็นว่าเด็กยังไม่พร้อม ควรพิจารณาว่าเด็กไม่พร้อมเพราะเหตุใด ถ้าเป็นความพร้อมในส่วนที่พอฝึกได้ครูอาจฝึกให้เด็กมีความพร้อมได้ดังนี้

1. สอนความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับความรู้ใหม่ให้ก่อน เช่น ก่อนเริ่มเรียนควรสอนให้รู้จักเล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น สอนให้รู้จักทำตามคำสั่งง่ายๆ หรือบททวนความรู้เดิม
2. ฝึกให้เด็กรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน โดยช่วยให้เด็กรู้จักทำงานร่วมกับกลุ่ม และครูคอยเป็นที่ปรึกษาปัญหาและแนะแนวทางการแก้ปัญหาบางอย่างให้
3. สร้างความเชื่อมั่นให้กับเด็ก โดยเปิดโอกาสให้เด็กสามารถแสดงความคิดเห็นของเขาได้อย่างเสรี เมื่อเห็นว่าเด็กคนใดมีความสามารถพิเศษอะไรก็ควรส่งเสริมให้เขาได้มีโอกาสแสดงความสามารถได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ครูควรให้แนวทางให้เด็กรู้จักแสดงออกในวาระและโอกาสอันสมควร

สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ควรสำรวจความพร้อมของเด็กก่อนเริ่มสอนทุกครั้ง เพราะการสอนในขณะที่เด็กยังไม่พร้อมที่จะเรียนจะไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควรหรือไม่ก็ควรทดสอบความรู้เดิมของเด็กทุกครั้งก่อนเริ่มสอนบทเรียนใหม่ การทดสอบไม่จำเป็นต้องเป็นข้อสอบเสมอไป อาจเป็นการตั้งคำถามให้เด็กตอบก็ได้ ดังนั้นในการเรียนการสอนผู้สอนจะต้องทราบพื้นฐานของความพร้อมของการเรียน ผู้สอนควรจะเข้าใจผู้เรียนและเห็นใจมากขึ้นและจำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมก่อนการเรียน ไม่ควรรีบสอนให้จบตามหลักสูตรโดยผู้สอนจบแต่ผู้เรียนไม่ยอมจบด้วย

เป้าหมายและความสนใจ (Goals and Interest)

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2539, หน้า 186-187) กล่าวถึงเป้าหมายและความสนใจ (Goals and Interest) ไว้ว่า เด็กจะเรียนรู้ได้ดีถ้าเขามีความสนใจในสิ่งที่เขาจะเรียนรู้ ความสนใจในการเรียนรู้ของเด็กนี้อาจเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุด้วยกัน เช่น เกิดจากการที่เด็กสนใจในเนื้อหาสาระ หรือเกิดจากการเห็นคุณค่าของวิชานั้น ๆ โดยนำไปเชื่อมโยงกับเป้าหมายในชีวิตของเขาก็ได้ โรงเรียนนับว่าเป็นแหล่งสำคัญที่จะช่วยให้เด็กมองเห็นสิ่งสำคัญเหล่านี้ได้ด้วยการเชื่อมโยงสิ่งที่เด็กเรียนรู้เข้ากับปัญหาในชีวิตประจำวัน เช่น การจัดการศึกษาออกสถานที่ การจัดประสบการณ์ตรงให้เด็ก ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงบันดาลใจให้เด็กเกิดความรู้สึกที่อยากจะเรียนรู้ และนำความรู้ที่ได้เรียนมานั้นไปใช้ในชีวิตประจำวัน

เป้าหมาย หมายถึงจุดสุดท้ายที่บุคคลพยายามแสดงพฤติกรรมไปสู่จุดนั้น เพื่อสนองความต้องการของบุคคลนั้นในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่ง เป้าหมายเป็นตัวกำหนดทิศทางให้บุคคลแสดงพฤติกรรม เช่นการที่บุคคลมีความต้องการที่จะมีอำนาจและรู้ว่าเขามีอำนาจได้ก็ต่อเมื่อเขาได้เป็นนักการเมือง ดังนั้นเขาจึงพยายามแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อที่จะเป็นนักการเมืองซึ่งทำให้เขาพึงพอใจเนื่องจากการที่เขาได้เป็นนักการเมืองนั้นจะสามารถสนองต่อความต้องการการมีอำนาจของเขา อย่างไรก็ตามเป้าหมายที่บุคคลตั้งขึ้นสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุ เวลา และสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้น และเมื่อบุคคลไม่สามารถที่จะไปสู่เป้าหมายแรกได้ บุคคลก็อาจเปลี่ยนพฤติกรรมไปสู่เป้าหมายที่สองหรือเป้าหมายรอง ๆ ได้ เป้าหมายที่บุคคลตั้งขึ้นสำหรับตัวของเขาเองนั้น เป็นการสะท้อนถึงระดับของความคาดหวังของเขาเอง ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ความสำเร็จของเขาในอดีต อีกทั้งยังเป็นการบอกถึงการที่เขาติดเกี่ยวกับตัวเขาในการที่เขาต้องการที่จะพัฒนาอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การกำหนดความสำเร็จและความล้มเหลวของเป้าหมายนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่วัดได้จากผลการกระทำของบุคคล เพราะสิ่งที่วัดได้นั้นเป็นเพียงแต่สิ่งที่บอกให้รู้ว่าการกระทำของบุคคลนั้นได้ผลเป็นเช่นใด ส่วนการกำหนดถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของบุคคลนั้นย่อมจะต้องขึ้นอยู่กับที่ตั้งระดับความคาดหวังของความสำเร็จในแต่ละเป้าหมายของแต่ละบุคคลเป็นหลัก การที่เด็กมีอิสระในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง การมีโอกาสพัฒนาตามศักยภาพของตนเองนั้นจะช่วยทำให้เขาสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความต้องการ (Needs)

สำหรับความต้องการ (Needs) นั้น มาสโลว์ (Maslow, 1970 อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2541, หน้า 158) ได้แบ่งความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ออกเป็น 5 ประเภท คือความต้องการทางสรีระหรือความต้องการทางร่างกาย (Physiological or Physical Needs) ความต้องการความมั่นคง

ปลอดภัยหรือสวัสดิภาพ (Safety Needs) ความต้องการความรักและความเป็นส่วนหนึ่งของหมู่หรือกลุ่ม (Love & Belonging Needs) ความต้องการที่จะรู้สึกว่ามีค่า (Esteem Needs) และความต้องการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงและพัฒนาตนเองเต็มที่ตามศักยภาพของตน (Self Actualization) มาสโลว์ได้จัดลำดับความต้องการจากต่ำไปสูง เริ่มจากความต้องการทางสรีระ ซึ่งมาสโลว์เชื่อว่าเป็นความต้องการพื้นฐานที่มีแรงผลักดันรุนแรงที่สุด ถ้าความต้องการนี้ขาด จะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลนั้นมีพฤติกรรมตอบสนองจนเป็นที่พอใจ จึงจะมีความต้องการขั้นสูงต่อไป ความต้องการพื้นฐาน 4 ประเภทแรก จำเป็นสำหรับความต้องการที่จะพัฒนาตนตามศักยภาพของตน ซึ่งความต้องการที่จะประสบความสำเร็จมีความสามารถต้องการที่จะให้ผู้อื่นเห็นว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่าและมีเกียรติ ต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น ผู้ที่มีความสมปรารถนาในความต้องการนี้จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง เป็นคนที่มีประโยชน์ มีค่า และเป็นที่น่าเชื่อถือของบุคคลอื่น

มาสโลว์ (Maslow, 1953 อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2539, หน้า 182-185) มีความเชื่อว่าความต้องการของมนุษย์นั้นมีลำดับขั้นตอนที่แน่นอน ซึ่งบุคคลนั้นมีความปรารถนาสูงสุดคือ การที่จะรู้จักตนเองที่แท้จริง แต่การที่มนุษย์จะเกิดความต้องการในแต่ละขั้นนั้นจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่บุคคลจะต้องได้รับการตอบสนองความต้องการในระดับขั้นที่ต่ำกว่าในระดับหนึ่งเสียก่อน นั่นคือบุคคลต้องเกิดความพึงพอใจในการสนองตอบตามความต้องการในระดับที่ต่ำกว่าเสียก่อน จึงจะเกิดความต้องการในระดับขั้นที่สูงขึ้นไปได้ ซึ่งความพึงพอใจในการสนองตอบความต้องการนั้นไม่ได้หมายความว่าต้องพึงพอใจทั้งหมด เพียงแต่ว่าขอให้ได้รับความพึงพอใจบางส่วนก็สามารถที่จะไต่หาความต้องการในระดับสูงกว่าได้แล้ว นอกจากนี้มาสโลว์ยังเชื่อว่ามนุษย์เราส่วนใหญ่ไม่สามารถบรรลุความต้องการในระดับความต้องการที่จะรู้จักตนเองที่แท้จริงได้ ลักษณะของบุคคลที่จะรู้ถึงศักยภาพที่แท้จริงของตนเองมีดังนี้

1. รับรู้ความเป็นจริงเท่าที่เป็นจริง ตัดสินตนเองและผู้อื่นได้อย่างถูกต้องไม่แปรปรวนตามความต้องการของตนเอง หรือความกลัวและความวิตกกังวล
2. ยอมรับผู้อื่นและตนเอง
3. มีความเป็นธรรมชาติอย่างง่าย ๆ ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าภายนอก
4. ตระหนักถึงการดำเนินงานและเป้าหมายของชีวิต
5. มีความมุ่งมั่นและไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลอื่น
6. เป็นตัวของตัวเอง รับผิดชอบต่อตนเอง
7. มีความชื่นชมธรรมชาติ ศิลปะและเด็ก
8. ตระหนักถึงความเป็นมนุษย์ของตนเอง

9. เน้นที่เป้าหมายมากกว่าวิธีการ

10. มีความเป็นประชาธิปไตย

11. มีความคิดสร้างสรรค์

นอกจากนี้ยังมีลักษณะอื่นๆ อีก เช่น การที่เข้ากลุ่มกับบุคคลอื่นได้ ทนต่อสภาวะ
อยู่โดดเดี่ยวได้ ซึ่งการที่จะประสบผลสำเร็จจากสิ่งๆ ที่เรารู้จักนั้นขึ้นอยู่กับว่า สิ่งที่เราเรารู้จักตรงกับ
ความต้องการมากน้อยเพียงใดหรือไม่ ถ้าตรงกับความต้องการหรือเป้าหมายที่บุคคลวางไว้
การเรียนรู้นั้นก็จะได้ผลสำเร็จ

แรงจูงใจ (Motivation)

สุชา จันทร์อม (2541, หน้า 101) กล่าวว่า แรงจูงใจ โดยทั่วไป หมายถึง

1. ภาวะที่อินทรีย์ถูกกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อบรรลุจุดหมาย
ปลายทาง (Goal) ที่ตั้งไว้
2. พฤติกรรมที่สนองความต้องการของมนุษย์ และเป็นพฤติกรรมที่นำไปสู่จุดหมาย
ปลายทาง
3. พฤติกรรมที่ถูกกระตุ้นโดยแรงขับ (Drive) ของแต่ละบุคคล มีแนวโน้มไปสู่จุดหมาย
ปลายทางอย่างใดอย่างหนึ่ง และร่างกายอาจจะสมประสงค์ในความปรารถนาอันเกิดจากแรงขับนั้น ๆ
ได้

แรงจูงใจ (Motivation) เป็นแรงขับที่ใ้มนุษย์เจริญเติบโตและพัฒนา และเป็น
องค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนรู้ เพราะความสัมฤทธิ์ผลในการเรียนของนักเรียนนอกจากจะขึ้น
อยู่กับความสามารถแล้วยังขึ้นอยู่กับแรงจูงใจด้วย แรงจูงใจภายใน หมายถึงแรงจูงใจที่มาจากภายใน
ตัวบุคคล และเป็นแรงขับที่ทำให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมโดยไม่หวังรางวัลหรือแรงเสริมภายนอก
พฤติกรรมที่เนื่องมาจากแรงจูงใจภายในจะเกิดขึ้นเองโดยไม่จำเป็นต้องมีรางวัล เพราะเป็นพฤติกรรม
ที่เกิดจากความสนใจของผู้แสดงพฤติกรรม เดซี และไรแอน (Dasi & Rianm, 1985 อ้างถึงใน สุรางค์
ไคว์ตระกูล, 2541, หน้า 170) ได้แบ่งแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ออกเป็น 3 ชนิด คือ

1. แรงจูงใจภายในนี้มาจากความต้องการทางจิตวิทยา (Psychological Needs) ที่ต้องการ
ที่จะเป็นผู้ที่มีสมรรถภาพต้องการที่จะมีประสบการณ์ว่าตนเป็น ผู้ที่มีประสิทธิภาพ
2. แรงจูงใจภายในที่มาจากความต้องการที่จะเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ต้องการที่จะ
เป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมของตนเอง
3. แรงจูงใจภายในที่มาจากความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์ คือ มีแรงจูงใจที่จะเอื้อ
อาทรผู้อื่น มีความรู้สึกที่ผู้อื่นมีความสัมพันธ์กับตนอย่างบริสุทธิ์ใจ และต้องการมีความสัมพันธ์
กับตน

แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) หมายถึง แรงจูงใจที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอก เช่น มาจากการเสริมแรงชนิดต่าง ๆ ตั้งแต่คำชม จนถึงรางวัลเป็นเงินหรือเงินและตัวแปรต่าง ๆ ที่มาจากบุคคลและลักษณะของเหตุการณ์ สิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น การให้ข้อมูลป้อนกลับ การตั้งเป้าหมายในการทำงาน ในกรณีของนักเรียนการตั้งเป้าหมายว่าจะได้เกรดที่ดีก็มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการเรียนรู้ หรือการตั้งความคาดหวังของผู้ปกครอง รวมทั้งการตั้งรางวัลของผู้ปกครองก็เป็นแรงผลักดันให้ผู้นั้นมีความพยายามในการเรียนรู้

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) หมายถึง แรงจูงใจที่เป็นแรงขับให้บุคคลพยายามที่จะประกอบพฤติกรรมที่จะประสบสัมฤทธิ์ผลตามมาตรฐานความเป็นเลิศ (Standard of Excellence) ที่ตนตั้งไว้ บุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะไม่ทำงานเพราะหวังรางวัล แต่ทำเพื่อจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

การจูงใจนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายนั่นคือ ทำให้บุคคลเกิดความต้องการขึ้นมาเสียก่อน จากนั้นก็หาสิ่งล่อใจเพื่อเป็นเป้าหมายที่จะบอกให้คนรู้ว่าถ้าแสดงพฤติกรรมไปสู่เป้าหมายแล้วจะสามารถสนองตอบต่อความต้องการได้ แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วจะพบว่าการที่จูงใจให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งแสดงพฤติกรรมเช่นใคนั้นย่อมไม่ใช่สิ่งที่ทำได้ง่าย ๆ เลย แท้จริงแล้วกลับเป็นสิ่งที่ซับซ้อนมาก เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล อีกทั้งตัวแปรเรื่องอายุ เพศ เวลา และสถานการณ์ ก็มีผลต่อแรงจูงใจของบุคคลอีกด้วย

การเสริมแรง (Reinforcement)

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2539, หน้า 162-165) กล่าวว่า การเสริมแรง (Reinforcement) หมายถึง การให้สิ่งเร้าที่บุคคลพึงพอใจ ภายหลังจากที่บุคคลแสดงพฤติกรรมหรือการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมแล้วสามารถถอดถอนสิ่งเร้าที่ไม่พึงพอใจได้ อันทำให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมนั้นบ่อยครั้งขึ้น สิ่งเร้าที่บุคคลพึงพอใจเรียกว่า ตัวเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcer) ส่วนสิ่งเร้าที่ไม่พึงพอใจนั้นเรียกว่า ตัวเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcer)

ตัวเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcer) คือการทำให้พฤติกรรมเพิ่มขึ้น อันเป็นผลจากการได้รับสิ่งเร้าที่พึงพอใจภายหลังจากการแสดงพฤติกรรมนั้น

ตัวเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcer) คือการทำให้พฤติกรรมเพิ่มขึ้น อันเป็นผลจากการที่เมื่อแสดงพฤติกรรมนั้น สามารถที่จะถอดถอนสิ่งเร้าที่ไม่พึงพอใจได้

ตัวเสริมแรงไม่ว่าจะเป็นตัวเสริมแรงทางบวกหรือทางลบก็สามารถที่จะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ ตัวเสริมแรงภายนอก (Extrinsic Reinforcers) และตัวเสริมแรงภายใน (Intrinsic Reinforcers)

ตัวเสริมแรงภายนอกมาจากภายนอกตัวบุคคล ซึ่งสิ่งเร้าแทบทุกอย่างรวมทั้งตัวบุคคล สามารถเป็นตัวเสริมแรงภายนอกได้ทั้งสิ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเวลาและสภาพการณ์ที่เหมาะสม ตลอดจนสถานะของบุคคลนั้น ๆ ด้วย เช่น อาการหรือการแสดงออกซึ่งความรักก็สามารถเป็นตัวเสริมแรงทางบวกภายนอกได้ ในขณะที่การถูกตำหนิหรือการถูกไฟฟ้าชอร์ตจะกลายเป็นตัวเสริมแรงทางลบภายนอกได้เช่นกัน ดังนั้นการบอกได้ว่าสิ่งเร้าใดจะเป็นตัวเสริมแรงได้หรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาที่ผลที่เกิดขึ้นต่อพฤติกรรมนั้น ถ้าพฤติกรรมเกิดขึ้นได้บ่อยครั้งหรือพฤติกรรมลดลง เมื่อมีการเสนอสิ่งเร้านั้น สิ่งเร้านั้นย่อมเป็นตัวเสริมแรง

ตัวเสริมแรงภายในเป็นตัวเสริมแรงที่อยู่ในตัวบุคคล ไม่สามารถที่จะสังเกตเห็นได้ซึ่งแต่ละบุคคลจะต้องมีประสบการณ์ด้วยตนเอง ตัวเสริมแรงภายในมักจะเป็นความรู้สึกพึงพอใจ ความภูมิใจ ซึ่งความรู้สึกนี้มักจะเกี่ยวพันกับพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การที่สามารถทำงานได้สำเร็จตามที่มุ่งหมายไว้ เป็นต้น การเสริมแรงภายในจริง ๆ แล้วน่าจะเกิดขึ้นจากการเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเสริมแรงภายนอก เช่น การที่คนเราทำงานประสบความสำเร็จ การทำงานที่สำเร็จจะนำมาซึ่งรางวัล อันเป็นตัวเสริมแรงภายนอก อันได้แก่ การได้เงินเพิ่มขึ้นหรือการได้คะแนนสอบที่ดี ตัวเสริมแรงภายนอกนี้จะเกิดคู่กับการที่รู้สึกภาคภูมิใจที่ทำงานได้สำเร็จซึ่งเป็นตัวเสริมแรงภายใน และในเวลาต่อมาตัวเสริมแรงภายในก็จะกลายมาเป็นสิ่งเร้าให้บุคคลแสดงพฤติกรรมและเข้าไปแทนที่ตัวเสริมแรงภายนอก เมื่อตัวเสริมแรงภายในมีอำนาจเพียงพอแล้วก็ไม่จำเป็นต้องมีตัวเสริมแรงภายนอกมาช่วยเสริมอีกต่อไป ตัวเสริมแรงภายในนี้สมควรที่จะมีการให้พัฒนาขึ้นในตัวบุคคล เพราะจะช่วยให้บุคคลควบคุมตนเองได้และอดทนต่อสิ่งเข้ายวนในที่ไม่เหมาะสมได้อีกด้วย

สมหวัง คุรุรัตน์ (2539, หน้า 111) กล่าวว่าการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพเป็นอย่างมากถ้ามีการเสริมแรง เมื่อเด็กสามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การให้ข้อมูลป้อนกลับจัดได้ว่าเป็นการเสริมแรงที่ดี เพราะจะทำให้เด็กได้รู้ทันทีว่าสิ่งที่เขาทำอยู่นั้นถูกต้องหรือควรปรับปรุงเช่นใด ซึ่งเวลาการให้ข้อมูลป้อนกลับก็นับว่าสำคัญ ควรให้ทันทีที่เด็กสามารถบรรลุเป้าหมายในระดับหนึ่งไม่ควรให้ข้อมูลป้อนกลับเร็วเกินไป เพราะจะทำให้เด็กขาดความมั่นใจ ละเลียบสนได้ ในขณะเดียวกันไม่ควรให้ช้าเกินไป เพราะอาจจะผ่านจุดที่จะแก้ไขได้แล้ว ก็จะไม่เป็นประโยชน์อันใด เด็กอาจจะเรียนรู้ข้อมูลป้อนกลับจะต้องมีการให้ที่ชัดเจนและเฉพาะเจาะจง เด็กจะได้รู้ว่าผลที่ตนเองทำไปเป็นอย่างไร เพราะถ้าให้ข้อมูลป้อนกลับแบบกว้าง ๆ แล้ว เด็กก็ไม่ว่าจุดใดที่ควรแก้ไขก็จะมีประโยชน์อันใดต่อการเรียนรู้ของเด็ก

อัตมโนทัศน์ (Self-Concept)

พรณี ช. เจนจิต (2538 ก, หน้า 388-594) กล่าวว่าอัตมโนทัศน์ (Self-Concept) เป็นแนวความคิดของนักจิตวิทยากลุ่มมนุษยนิยม อัตมโนทัศน์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อที่แต่ละคน

มีต่อตนเอง คือ ภาพของตนเอง ซึ่งเกิดจากความคิด ความรู้สึก เจตคติ การรับรู้เกี่ยวกับตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านสติปัญญา ความคิด ความสามารถ ทักษะต่าง ๆ รวมทั้งรูปร่างลักษณะทางร่างกาย ความสามารถ และคุณค่าของตนเอง เป็นเรื่องของการประเมินและการตอบสนองหรือการแสดงพฤติกรรม ซึ่งการแสดงพฤติกรรมของคนเกิดจากการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ของบุคคลนั้น มิใช่ดูจากสายตายานอก ทฤษฎี ดังกล่าวอธิบายว่า ทำไมคนแต่ละคนจึงรับรู้เกี่ยวกับตนเองเช่นนั้น และมีผลอย่างไรต่อพฤติกรรมของเขา ให้ความสนใจเกี่ยวกับเจตคติที่แต่ละคนมีต่อตนเองว่ามีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมและช่วยทำให้เข้าใจการรับรู้ความต้องการและเป้าหมายในชีวิตของคน ๆ นั้น อัคมโนทัศน์เป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ใครจะแสดงพฤติกรรมเช่นใดนั้น ขึ้นอยู่กับว่าเขามีความรู้สึกคิด เกี่ยวกับตนเองในลักษณะใดบวกหรือลบ

ถ้ามีอัคมโนทัศน์ในทางบวกก็จะมีพฤติกรรมในทางบวก เช่น ประเมินตนเองในทางบวก มีความเชื่อมั่นในตนเอง มองเห็นศักดิ์ศรีและคุณค่าในตนเอง นับถือตนเอง ขอมรับตนเอง และเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง

ส่วนผู้ที่มีอัคมโนทัศน์ในทางลบก็จะเป็นผู้ที่ประเมินตนเองในทางลบ มองตนเองต่ำต้อย ไร้คุณค่า ไม่ยอมรับตนเอง มองตนเองไม่มีความสามารถ มีอารมณ์น้อยเนื้อต่ำใจ เงา ไร้ไหว้วางใจ อัคมโนทัศน์ได้รับอิทธิพลจากบุคคลสำคัญ ๆ รอบ ๆ ข้าง จากกิริยาท่าทีต่าง ๆ เด็กจะรับรู้ว่าคุณค่าความสามารถ หรือมีคุณค่าหรือไม่จากปฏิกิริยาต่าง ๆ เหล่านั้น การแสดงพฤติกรรมของแต่ละคนจะมีความคงเส้นคงวากับสิ่งที่เขา มองตนเอง กับสิ่งที่เขาประเมินตนเองและตีความเกี่ยวกับตนเอง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การมองสิ่งต่าง ๆ ของคนแต่ละคนแตกต่างกัน อัคมโนทัศน์จะทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังนั้นทั้งนักจิตวิทยาและนักการศึกษาจึงได้หันมาให้ความสนใจกับการสร้างอัคมโนทัศน์ หรือเจตคติที่มีต่อการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง เพราะเป็นที่ยอมรับว่าเด็กที่มีผลการเรียนต่ำมีแรงจูงใจต่ำ มีพฤติกรรมเกเรนั้นจะเป็นผู้มีเจตคติต่อตนเองหรือมีการรับรู้ตนเองในทางลบ เด็กหลาย ๆ คนที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน มิใช่เนื่องจากมีสติปัญญาต่ำหรือมีร่างกายพิการ แต่เพราะว่าเกิดจากการที่เขารับรู้ตนเองว่าเขาไม่มีความสามารถ ส่วนเด็กที่มีอัคมโนทัศน์ในทางบวกจะรู้ตัวว่าได้รับการยอมรับว่าตนเองมีความสามารถและมีคุณค่า ซึ่งนำไปสู่ความสุขและความสำเร็จในชีวิตต่อไป